

Pierre Lagnier,

[M. Tullii Ciceronis Sententiae insigniores, et pia apophthegmata ex ducentis veteribus oratoribus, philosophis, seu poetis, tam Graecis, quàm Latinis, quorum nomina sequens pagella indicabit, ad bene beateque viuendum diligentissime selecta]

Coloniae, apud Gualtherum Fabricium et Ioannem Gymnicum, 1571

Biblioteka Archidiecezjalnego Wyższego Seminarium Duchownego
w Białymstoku, sygn. S-745

Poddano digitalizacji w ramach projektu „Digitalizacja i konserwacja najstarszych starodruków ze zbiorów Biblioteki AWSD w Białymstoku” dofinansowanego przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

**Ministerstwo
Kultury
i Dziedzictwa
Narodowego.**

264 Główna do parafia Strylskich 9.

Ex Libris Congregationis
Mysionis Domus
Białostok - 1818.

A. J. N. Zborowski

Łódź 2 do obywateli

Przewodniczący

Komitet

Województwa

Województwa

Województwa

Województwa

Województwa

SEN JEN.ia

1453, 0455, 0464

Wolner Kuchta
variorum sta

ALL FLOREN

per Patrem

LAGNER II

Selecta

M. Laurici Schöp

nunc Schöke Paraf. S. 200.

V. Niwinski

Właściciel
Zofia, nieopracowany
właściciel na me nag.
D. Volkner, wie Duffa, lub iustofski,
lub karta karaa woyto woyte

De Deo et eius natura

A R U M

LIBER I.

De Deo eiusque natura.

Diis immortalibus sunt nobis agendi capienda primordia. 2. de Leg.

Omnium rerum à diis immortalibus principia ducuntur. In *Plato e sola.*

Vatinium testem.

Deus est qui viget, qui sentit, qui meminit, qui praevidet, qui regit, & moderatur, & est aeternus. Som. Scip.

Ea est Dei vita, qua nihil beatius, nihil omnino bonis omnibus affluentius cogitari potest: nihil enim agit, nullis occupationibus est implicatus, nulla opera molitur: sua potentia & virtute gaudet, habet exploratum fore se semper tum in maximis, tum in aeternis voluptatibus. 1. de Nat. deor.

In mundo Deus est aliquis, qui regit, qui gubernat, qui cursum astrorum, qui mutationes temporum, rerum vicissitudines, gran-
dinesque conservat, terras & maria commo-
plans hominum commoda, vitasque tuclar
1. de Nat. deor.

De hominibus nulla gens est aspera
immanfueta, neque tam ferrea tam immanis,

At tamen si ignoret qualem Deum habeat,
tamen habendum sciat. 1. de Leg.

Omni bus innatum est, & quasi insculptum
esse deos. 2. Nat. Deor.

Quid potest esse tam apertum tamq[ue] per
specium, quum cœlum suspeximus, cœle
stiaq[ue] contemplati sumus, quàm esse al
quod numen præstantissimæ mentis, quo ha
regantur?

Quis est tam vecors, qui cum suspexerit
cœlum, deos esse non sentiat? & ea quæ tan
mente fiunt, ut vix quisquam arte ullâ ord
nem rerum, atq[ue] vicissitudinem persequi po
sit, casu fieri putet? De resp. Arusp.

Dii semper fuerunt, nati nunquam sunt,
eterni sunt futuri. 1. de Nat. Deor.

Deum agnoscimus ex operibus ejus. 1. T
scul.

Commoda quibus utimur, lucem qua fi
mur, spiritum quem ducimus à Deo no
dari, & impartiri videmus. Pro Rosc. Ar
rino.

Diagoras. 2. de Nat. deor. In Apoph. 7.

Illud videto, ut Deum noris, etsi ignore
locum, & faciem. 1. Tusc.

Firmissimum hoc adferri videtur,
deos esse credamus, quod nulla gens
fera, nemo omnium tam sit immanis, ut
mentem non imbuerit deorum.
Tuscul.

Deus ipse qui intelligitur à nobis,

modo intelligi non potest, nisi mens solura
quædam & libera, & segregata ob omni con-
cretionem mortali, omnia sentiens, & mo-
vens, ipsaque prædita motu sempiterno. 1.
Tuscul.

Cum ipsa natura magnum homini facul-
tatem dederit, tamen Deus esse putatur, ut
& ipsum, quod est hominum proprium, non
partum per nos, sed divinitus ad nos delatum
videatur. 1. de Orat.

Nemo magnus sine aliquo afflatu divino
unquam fuit. 2. de Nat. Deor.

Nihil est quod Deus efficere non possit, &
quidem sine labore ullo. 3. de Nat. Deor.

Ut hominum membra. 3. de Nat. Deor. In
Similibus 1.

Sit hoc à principio persuasum homini-
bus, dominos esse omnium rerum, ac mo-
deratores deos: eaque quæ gerantur, eorum
geri ditione, atque numine, eosque optimè
de genere hominum mereri: & qualis quis-
que sit, quid agat, quid in se admittat, quâ
mente, quâ pietate colat religionem in-
tueri, piorumque & impiorum habere ratio-
nem. 2. de Leg.

Thales, qui sapientissimus. 2. de Leg. in A-
pophth. 6.

Deorum providentiâ mundus administra-
tur: idemque consulunt rebus humanis, ne-
que solum, universis, verum etiam singulis. 1.
de Divin.

Deorum providentia mundus administra-
tur. 2. de Nat. deor.

Mala, & impia consuetudo est, contra deos
disputandi, sive ex animo hoc fiat, sive simu-
latè. 2. de Nat. deor.

Homini de potestate deorum, timidè &
pauca dicenda sunt. Pro leg. Manil.

Cum à Simonide. 1. de Natur. deor. In A-
pophth. 6.

Nihil est illi principi Deo, qui omnem hunc
mundum regit, quod quidem in terris fiat, ac-
ceptius, quàm concilia, cœtusq; hominum,
quæ civitates appellantur. In Somn. Scip.

Obscurum Deo nihil potest esse. 3. de Nat.
deor.

Ignorare Deus non potest, quæ quisq; men-
te sit. 2. de Divin.

Immortalia parentibus, omnia diis immor-
talibus debemus. Post red. ad Senat.

Diis immortalibus nos primùm natura cõ-
ciliat. De resp. Arusp.

Prima officia diis immortalibus debentur.
1. Offic.

Donis impii ne placare audeant deos, Pla-
tonem audiant, qui vetat dubitare, quâ sit
mente futurus Deus, cum vir nemo bonus at
improbo se donari velit. 2. de Leg.

Cum multum animus præstet, &c. 2. de
Leg. In piis sent. 21.

Pietas grata est Deo sumptus, &c. 2. de
Leg. In piis sent. 19.

Natura

Natura Dux optima.

Natura, Dux optima. Cato Major.
 Mater rerum omnium natura. Par. 1. 2
 Omnium est natura communis. 5. de
 Finib.

Sua cuiusque animantis natura est. 5. de
 Finib. 2

Sua cuique natura est ad vivendum Dux.
 5. de Finib.

Multis signis natura declarat quid velit, ac
 quærat, ac desiderat: absurdum scimus tamen
 nescio quomodo, nec ea, quæ ab ea monemur
 audimus. Lælius. 2

Facile indicat natura vim suam, cum ho-
 mines quod facere ipsi non possunt, id recte
 in altero fieri indicant. Lælius. 2

Si tales non natura genuisset, ut eam ipsam
 intueri & perspicere, eademq; optimo & recte
 cursum vitæ conficere possemus, haud erat
 sanè quod quisquam rationem, ac doctrinam
 requireret, cum natura sufficeret. Nunc verò par-
 vulos nobis dedit igniculos, quos celeriter
 malis moribus opinionibusq; depravatis sic
 restringimus, ut nusquam naturæ lumen ap-
 pareat. Sunt enim ingenii nostri semina in-
 nata virtutum, quæ si adolescere liceret, ipsa
 nos ad beatam vitam natura perduceret. Nunc
 autem simul atque editi in lucem, & suscepti
 sumus, in omni continuo pravitate versamur,
 ut penè cum lacte nutricis errorem suxisse vi-
 deamur. Cum verò parentibus redditi, deici-

de magistris traditi sumus, tum ita variis imbuimur erroribus, ut vanitati veritas, & opinionioni confirmatæ natura ipsa cedat. 3. Tusc.

A natura ipsa desciscimus, ut nobis optimâ naturam invidisse videamur. 3. Tusc.

Omnes naturâ duce vehimur. 1. de Natur. Deor.

Naturâ duce errari nullo modo potest de Leg.

Homo naturæ obediens, homini nocere non potest. 3. Offic.

Naturam ducem si sequamur, nunquam aberrabimus 1. Offic.

Nos naturam sequamur, & ab omni, quod abhorret ab ipsa oculerum, auriumq; comprobatione, fugiamus. 1. Offic.

Omnia quæ natura aspernatura, in malis sunt: quæ adsciscit in bonis. 1. Tusc.

Quicquid homini naturaliter insitum est, eo uti decet: & quicquid agat, agere pro viribus. Cato Major.

Omnia quæ secundum naturam sunt, habenda sunt in bonis. Cato Major.

Nihil censeamus esse malum, quod sit à natura datum hominibus. 1. Tusc.

Nihil in malis ducamus, quod sit vel à diis immortalibus, vel à naturâ parente omnium constitutum. 1. Tusc.

Nihil est aliud gigantum more pugnare cum diis, quam naturæ repugnare. Cato Major.

*Omnia, bona appetunt, sequè
sua diligunt.*

Seipfos omnes naturâ diligunt. 3. de Finib.

Omnis natura est diligens sui. 4. de Finib.

Omnis natura est conservatrix sui. 2. de Finib.

Omne animal simulatq; est ortum, applicatur ad se diligendum, estq; in se conservando occupatum. 3. de Fin.

Omne animal ipsum sibi commendatum est, ut se & saluum in suo genere, incolumeq; esse velit. 2. de Finib.

Omne animal seipsum diligit, ac simul ut ortum est, ita agit, se ut conservet. 4. de Fin.

Omne animal simul ut ortum est, & seipsum, & omnes partes suas diligit. 2. de Finib.

Omnis natura vult esse conservatrix sui, & ut salvata sit, & in genere conservetur suo. 4. de Finib.

Principiò generi animantium omni est à natura tributum, ut se, vitam corpusque tueatur, declinetque ea quæ ei nocitura videntur, omniaque, quæ sunt ad videndum necessaria, inquirat, & paret, ut pastum, ac latibula. 1. Offic.

Est non scripta, sed nata lex, quam non didicimus, accepimus, legimus, verum ex natura ipsa arripuimus, hausimus, exprefimus: ad quam non docti, sed facti, non

instituti, sed imbuti sumus: ut si vita nostra in aliquas insidias, si in vim, in tela aut latronum, aut inimicorum incidisset, omnis honesta ratio esset expediendae salutis. Pro Milone. 2 +

Hoc & ratio doctis, & necessitas barbaris & mos gentibus, & feris natura ipsa praescripsit, ut omnem semper vim, quacunque oppossent, à corpore, à capite, à vita sua propulsarent. Pro Milone. 2 +

Naturâ, omnes ea quae bona videntur, sequuntur fugiuntque contraria. 4. Tusc. +

Ut bona, naturâ appetimus, sic à malis, naturâ declinamus. 4. Tuscul. +

Appetuntur ea quae secundum naturam sunt, declinanturque contraria: & omne animal appetit quaedam, & fugit à quibusdam 3. de Nat. Deor. +

*Omnes malunt sibi esse recte,
quàm alteri.* 4

Nemo est tam demens, tamque parum de se cogitans, qui alienam vitam magis quàm suam diligat. Orat. in Vat. +

Sibi ut quisque malit quod ad vitae usum pertinet, quàm alteri acquirere, concessum est, non repugnante natura. 3. Offic.

Nostre utilitates nobis omittendae non sunt aliisque tradendae. 3. Offic.

Qui multorum custodem se proficitur, eum sapientes sui primum capitis ajunt custodem esse oportere. Philip. 12.

Nemo

Nemo ferè est, qui sui periculi iudex, non sibi se æquiorè quàm reo præbeat. Pro Deiot.

Tibi potius, quàm cuivis sis amicus. Cicero Dolabellæ, lib. 9. epist. famil.

*Et nos liberos, & fera partus
suos diligunt.*

5

Commune omnium animantium est, cō-
junctionis appetitus, procreandi causa,
& cura quædam eorum, quæ procreata
sunt. 1. Offic.

A natura ipsa, ut eos quos genuerimus,
amemus, impellimur. 3. de Finib.

Bestiæ pro suo partu ita propugnant, ut
vulnera excipiant, nullos impetus, nullos ca-
sus reformident. 5. Tusc.

Feræ partus suos diligunt, & nos in liberos
nostros uti debemus indulgentia. 2. de Orat.

Id naturæ tributum est, ut ii qui procreari
essent, a procreatoribus amarentur. 4. de
Finib.

Nihil dulcius hominum generi à natura
datum est, quàm sui cuique liberi. Post red.
ad Quir.

Nihil nobis natura jucundius, nihil chari-
us esse voluit, nihil dignius, in quo omnis no-
stra diligentia, indulgentia quæ consumatur.
Quare dum habemus parvos liberos, & in-
certum est quàm longa nostrum cu usque vi-
ta futura sit, consulere vivi, ac prospicere de-
bemus, ut illorum solitudo, & pueritia quàm
firmissimo præsidio munita sit. 3. actio in Ver.

Is pater est amicus, qui odit eum sine causa, quem procreavit. Pro Cluent.

Non est boni, neque liberalis parentis, quem procreavit & eduxerit, eum non vestire, & ornare, præsertim cum se locupletem esse negare non possit. 2. de Orat.

Nullum est nomen amantius, indulgentiusque, quam maternum. Pro Cluent.

*Sunt observandi parentes,
non violandi.*

Parentes charissimos habere debemus, quod ab his vita, patrimonium, libertas, civitas tradita est. Post red. ad Senat.

Parentibus nos primum natura conciliat: quos non alere, nefarium est. de Resp. arusp.

Cujusmodiunque mater sit, tamen in iudicio filii, de turpitudine parentis dici vix oportet. Pro Cluent.

Non modò reticere homines parentum injurias, sed etiam æquo animo ferre oportet. Pro Cluent.

Magnam vim, magnam necessitatem, magnam possidet religionem paternus materneque sanguis: ex quo si qua macula concepta est, non modò elui non potest, verum usque eò permanat ad animum, ut summus furor, atque amentia consequatur. Pro Ros. Amer.

Vim neque parenti, neque patriæ afferre oportet. Cic. Lenxulo. Epist. famil. 1.

Peccatum est, parentes violare. 3. de Fin.
Magna

Magna est vis humanitatis: multum valet
communio sanguinis. Portentum atq; mon-
strum certissimum est esse aliquem humana
specie & figura, qui tantum immanitate be-
stias vicerit, ut propter quos hanc suavissi-
mam lucem aspexerit, eos indignissime luce
privarit: cum etiam feras inter sese parrus,
atque educatio, & natura ipsa conciliet. Pro
Rosc. Amer.

Nullum supplicium satis acre reperiri po-
test in eum, qui mortem obtulerit parenti,
pro quo mori ipsum, res si postularet, jura
divina, atque humana postulant. Pro Rosc.
Amer.

Nemo parricidæ supplicio, misericordiæ
commoveretur. 4. Tusc.

2. Majores nostri cum intelligerent, nihil ef-
se tam sanctum, quod non aliquando viola-
ret audacia, supplicium in parricidas singula-
re excogitarunt: ut quos natura ipsa retinere
in officio non posset, ii magnitudine poenæ
maleficio submoverentur: insui volue-
runt in culeum vivos, atque ita in flumen
dejici. Atque videntur hunc hominem
ex rerum natura sustulisse & eripuisse, cui
repente cælum, solem, aquam, terram-
que ademerunt: ut qui eum necasset, un-
de ipse natus esset, careret iis rebus omni-
bus, ex quibus omnia nata esse dicuntur.
Noluerunt feris corpus objicere, ne be-
stias quoque, quæ tantum scelus attigissent,
inima-

immanioribus uteremur: non sic nudos in flumen deicere, nec cum delati essent in mare, ipsum polluerent, quo cætera quæ violata sunt, expiari putantur. Deniq; nihil tam vile, neque tam vulgare est, cujus partem ullam reliquerint. Etenim quid tam est commune, quàm spiritus vivis, terra mortuis, mare fluctuantibus, litus eiectionis? ita vivunt dum possunt, ut ducere animam de cælo non queant: ita moriuntur, ut eorum ossa terra non tangat: ita jactantur fluctibus, ut nunquam abluantur: ita postremo ejiciuntur, ut ne ad saxa quidem mortui con- quiescant. Pro Rosc. Amerino.

Solon, cum interrogaretur. Pro Rosc. Amer. in Apophth. 34. L

Omnes discendi studio tenentur.

7

Tantus est innatus in nobis cognitionis amor, & scientiæ, ut nemo dubitare, possit, quin ad eas res hominum natura nullo emolumento invitata rapiatur. Videmusne ut pueri, ne verberibus quidem à contemplandis rebus, perquirendique deterreantur, aut pulsi requirant, & aliquid se scire gaudeant, ut aliis narrare gestiant? Quid verò, qui ingenuis studiis atque artibus ita delectantur, ut nec valetudinis, nec rei familiaris habeant rationem: omniaque perpeti ipsâ cognitione & scientiâ captos, & cum maximis curis, & cum laboribus com-
pensare

consare eam, quam ex dicendo capiant voluptatem? 5. de Finib.

Est insita quædam, vel potius innata cupiditas scientiæ: natiq[ue] sumus ad congregationem, ad societatem, ad communitatemque generis humani. 4. de Finib.

Omnes trahimur & ducimur ad cognitionis, & scientiæ cupiditatem, in qua excellere pulchrum putamus: labi autem, & errare, nescire, & decipi, & malum, & turpe ducimus. 1. Offic.

Cum sumus necessariis negotiis, curisq[ue] vacui, tum avemus aliquid videre, audire, discere: cognitionemq[ue] rerum occultarum, aut admirabilium ad benè beateq[ue] vivendum, necessariam ducimus. 1. Offic.

Fictas fabulas, è quibus utilitas nulla duci potest, cum voluptate legimus. Quid? volumus nomina eorum quicquid gesserunt, nota nobis esse, parentes, patriam, multa præterea non necessaria. Quid? homines infima fortuna, nulla spe rerum gerendarum, opifices denique delectantur historiâ: maximeque eos videre possum res gestas audire & legere velle, qui à spe gerendi absunt, confecti neçture. 5. de Finib.

In ipsis rebus quæ discuntur & cognoscuntur, invitamenta insunt, quibus ad discendū, cognoscendumq[ue] movemur. 5. de Finib.

Nemo est orator, qui se Demosthenis similem esse nolit. Degen. opt. Orat.

Optimus

Optimus & gravissimus quisque confite-
tur se multa ignorare, & multa sibi etiam at-
que etiam esse discenda. 3. Tusc.

Omnia scire cujusmodi sint cupere, curio-
sum est: duci verò majorum rerum contem-
platione, summorum virorum est putan-
dum. 5. de Finib.

Tu quàm sit homo literarum cupidus.

5. de Finibus leges uberius.

Quàm certa sint sensuum iudicia.

Sensuum ita clara iudicia & certa sunt, ut
si optio naturæ nostræ detur, & ab ea Deus
aliquis requirat, contentane sit suis inte-
gris incorruptisque sensibus: an postule-
melius aliquid, non videam quid quaeratur
amplius. 2. Acad.

Literarum laus, & utilitas.

Artes virtutis sunt magistræ. 4. ad He-
Suavitate scientiæ nihil est homin-
iucundius. 3. de Orat.

Scientia nulla res est præstantior. 2. de Nat-
Deor.

Si ex literis delectatio tantum peteretur
tamen hanc animadversionem, humanissi-
mam & liberalissimam judicarem. Nam
cæteræ, neque temporum sunt, neque ætat-
omnium, neque locorum. Hæc studia adole-
scientiam alunt, senectutem oblectant, si-
cundas res ornant, adversis perfugium
solatium præbent, delectant domi, non in-
pediunt foris, pernoctant nobiscum, pere-
grinantur

rinantur, rustificantur: quòd si ipsi neque
tingere, neque sensu nostro gustare possu-
mus, tamen ea mirari debemus, etiam cum
in aliis videamus. Pro Arch. Poëta.

Studiis ac literis res secundæ ornantur:
diversæ adjuvantur. Ad Lucejum. 5. Fam.

An ullum putas fieri posse civem egregi-
um, qui non sit iis eloquentiæ artibus, &
bonis disciplinis eruditus? An ulla alia esse
putas rudimenta, & incunabula virtutis, qui-
bus animi ad gloriæ cupiditatem aluntur.
Recr. in Sal.

Ut ager quamvis fertilis. 2. Tusc. in Sim. 35.

Multi cum in potestate essent hostium ac
Tyrannorum, multi cum in custodia, multi
in exilio, dolorem suum doctrinæ studiis le-
varunt. 5. de Finib.

Literæ posteritatis causâ repertæ sunt, quæ
oblivioni subsidio esse possent. Pro Syll.

Exempla omnia jacerent in tenebris, nisi
literarum lumen accederet Pro Arch. Poëta.

Nullius agricolæ cultu stirps tam diutur-
na, quàm poëtæ versu seminari potest. 1. de
Leg.

Alexander cum in Sigæo. Pro Archia Poë-
ta. In Apophth. 77.

Non tam præclarum est scire Latinè, quàm
turpe nescire. Orat. ad Brut.

Nescire quid antea quàm natus sis, acci-
derit, id est semper esse puerum. Orat. ad
Brut.

Præcla-

Præclarum mihi videtur adeptus is, qui quâ re homines bestiis præstant, ea in re hominibus ipsis antecellat. 1. de Invent.

Plato tum denique. Epist. ad Q fratrem. In Apophth. 7.

Bias cujus cum patriam. 1. Parad. In Apophth. 65.

Quis in eo summè elaborandum non arbitretur, ut quo uno homines bestiis præstent, in hoc hominibus ipsis antecellat? 1. de Orat.

Artes conjunctæ.

OMnes artes quæ ad humanitatem pertinent, habent commune quoddam vinculum, & quasi cognatione quadam inter se continentur. Pro Arch. Poëta.

Omnis ingenuarum & humanarum arti doctrina, uno quodam societatis vinculo continetur. 3.

Cæteræ artes se ipsæ per se tuentur singulæ. 2. de Orat.

Non est in literis desperandum.

Quibus natura minora data sunt, tamen illud assequi possunt, ut his quæ habent, modicè & scienter utantur, ut non pigrescant. 1. de Orat.

Nihil est quod quisquam magnitudine morum artium, ex eo quod senes discunt, peritum præstare: namque aut senes ad eas accesserunt, aut usque ad senectutem in studiis detinentur, aut sunt tardissimi. 3. de Orat.

aguntur acerrimè, levioribus principiis natura ipsa prætexuit. 2. de Orator.

Omniū rerum principia parva sunt, sed suis progressionibus usā, augentur. 5. de Finib.

Nihil in simplici genere omni ex parte perfectum, atque beatum natura expolivit, tanquam cæteris non sit habitura quod largiatur, si uni omnia concesserit. 2. de Invent.

Nihil refert, quàm citò, si sat benè. 12

Etsi utile est subito sæpe dicere, tamen illud utilius, sumpto spatio ad cogitandum, paratius atque accuratius dicere. 1. de Orat.

Non potest in eo esse succus diuturnus, quod nimis celeriter est maturitate m affectum. 2. de Orat.

Sapientis laus, & sapientia commendatio.

14

Sapientia, est rerum divinarum & humanarum scientia: cognitioque, quæ cujusque rei causa sit, ex quo efficitur, ut divina imitetur, humana omnia inferiora virtute educat. 4. Tuscul.

Mater omnium bonarum artium est sapientia: à cujus amore Græco verbo Philosophia nomen invenit, quā nihil à diis immortalibus uberius, nihil florentius, nihil præstabilius hominum generi datum est. Hæc enim una, nos cum cæteras res contineres, tum quod est difficillimum, docuit, ut nosmetipsos nosceremus. Cujus præcepti

B

tanta vis, tanta sententia est, ut ea non homini cuiquam, sed Delphico deo tribueretur. Nā qui seipsum norit, primum aliquid se habere sentiet divinum, ingeniumque in se suum, sicut simulachrum aliquod putabit, tantoque munere deorum semper dignum aliquid & faciet, & sentiet: & cum seipse perspexerit, totumque tentaverit, intelliget quemadmodum à natura subornatus, in vitam venerit: quantaque instrumenta habeat ad obtinendam adipiscendamque sapientiam: quoniam principio rerum omnium, quasi ad umbras intelligentias, animo ac mente conceperit, quibus illustratus, sapientiā duce, bonum virum, & ob eam ipsam causam, cernat se beatam fore. 1. de Legib.

Sapientia est rerum divinarum atque humanarum scientia, in qua continetur deorum & hominum communitas, & societas inter ipsos. 1. Offic.

Sapientia, ars vivendi putanda est, quæ mortificiam pellit ex animis, quæ exhorrescere metu non finit: quæ præceptis, in tranquillitate vivi potest cupiditatem ardore refrenat. 1. de Finib.

Sapientia, est sanitas animi. 3. Tus.

Sapientia sola est, quæ nos à libidinum impetu, & formidinum torrore vindiget, & ipsius fortunæ modestè ferrè doceat injurias, & omnes doceat vias, quæ ad quietem tranquillitatem ferunt. 1. de Finib.

Sapientia

Sapientia, hominis est custos & procreatrix. 4. de Finib.

Hæc est una omnis sapientia non arbitrari sese scire quod nesciat, ob eamque rem Socrates ab Apolline omnium sapientissimus est dictus. 1. Academ.

Sapientia nihil est optabilius, nihil præstantius, nihil homine dignius. Estq; divinarum rerum & humanarum scientia: cujus studium si quis vituperat, haud sanè intelligo quidnam sit, quod laudandum paret. 2. Off.

Illa est præstans & divina sapientia, perceptas penitus & pertractatas humanas res habere: nihil admirari cum acciderit: nihil antequam evenerit, non evenire posse arbitrari. 3. Tus.

Sapientia nihil est melius. 2. de Natura Deorum.

Ad Rempublicam, plurima veniunt comoda, si moderatrix omnium rerum præstet est sapientia: hinc ad ipsos qui eam adepti sunt, laus, honor, dignitas confluit. 1. de Invent.

Oculorum est in nobis sensus acerrimus quibus sapientiam non cernimus: quàm illa ardenteis amores excitaret sui, se videretur? 2. de Finib.

Laudem sapientiæ statuo maximam, non aliunde pendere, nec extrinsecus, aut bene, aut male vivendi suspensas habere rationes.

Ad Lucejum. lib. 5. Famil.

Nihil est turpius, quàm sapientis vitam, ex insipientium sermone pendere. 2. de Finib.

Qui ex errore imperitæ multitudinis pendet, is in magnis viris non est habendus. 1. Officiorum.

Ignobilitas, aut humilitas, aut etiam popularis offensio, sapientem esse non prohibet. 5. Tusc.

Quum sapiens & bonus vir, qualis fuit ille, suffragiis præteritur, non populus à bono Consule potius, quàm ille à bono populo repulsam fert. 5. Tusc.

Sapiens animus magnitudine consilii, tollerantiâ rerum humanarum, contemptione fortunæ, virtutibus omnibus ut mœnibus septus, vinci aut expugnari non potest. Parad. 4.

Sapientis animus nunquam est in vitio, nunquam turgescit, nunquam tumet, nunquam sapiens irascitur. 3. Tusc.

Est sapientis, quicquid homini accidere possit, id præmeditari, & ferendum modum si advenit. Philip. 11.

Sapienti nihil potest videri magnum rebus humanis, cui æternitas omnis, totiusque mundi nota sit magnitudo. Nam quid aut in studiis humanis, aut in tam exigua vitæ brevitare magnum sapienti videri potest? qui semper animo sic excubat: ut nihil improvisum accidere possit, nihil inopinatum, nihil omninò novum, atque id

Tu vide, primo de Finibus, plenissimè, quibus curis & angoribus stulti conficiantur, & quibus sapientes perfruantur voluptatibus.

Stultitia.

15

Stultitia majus est malum, quàm omnia mala, & fortunæ, & corporis. 3. de Nat. deor.

Omniū malorum stultitia est mater. De pet. conf.

Insipientiâ nullum majus malum est. 3. Tusc.

Miserius stultitiâ quid dicere possumus? n. de Nat. deor.

Quid abjectius stultitiâ dici potest? de Legibus.

Omnes stulti insaniunt. 4. Tusc.

Est proprium stultitiæ, aliorum vitia cernere, oblivisci suorum. 3. Tusc.

Stultorum plena sunt omnia. Cic. Papy. Pæto. Famil. 9.

Quarto Parad. & quinto, plura legere potes.

Prudentia.

15

Prudentia, est rerum expetendarum scientia. 1. Off.

Nihil est hominis prudentiâ dulcius, aut sagaci ac bonâ mente melius. 1. Tusc.

Non potest esse jucunda vita, à qua absit prudentia. 5. Tusc.

Omnibus artibus volumus attributam esse eam, quæ communis appellatur prudentia.

dentia, quam omnes, qui cuique artificio præfunt, debent habere. s. de Finib.

In prudentia, duo vitia vitanda sunt: unum, ne incognita pro cognitis habeamus, hisque temerè assentiamus. Quod vitium effugere qui volet (omnes autem velle debent) abhibebit ad considerandas res, & tempus, & diligentiam. Alterum est vitium, quòd quidam nimis magnum studium, multamque operam in res obscuras atque difficiles conferunt, easdemque non necessarias. Off.

Ut quisque maximè perspicit quid in qua re verissimum sit: qui que acutissimè & celerrimè potest & videre & explicare rationem, is prudentissimus & sapientissimus rite haberi solet. i. Offi.

Laus Philosophia, & Utilitas.

Philosophandi ratio est triplex, una de vita, & moribus: Altera de natura, & rebus occultis: Tertia, de differendo, & quid verum, & quid falsum, quid rectum in oratione, quid pravum, quid consentiens, quid pugnet iudicando. i. Acad.

Philosophia in tres partes est distributa: in naturæ obscuritatem, in differendi subtilitatem, in vitam atque mores. i. de Ora.

Cum tota Philosophia frugifera, & felicituosa, nec ulla pars ejus inculta ac desertata sit, tum nullus in ea feracior locus est, uberior, quam de officiis, à quibus consti-

ter, honesteque vivendi præcepta ducuntur.
3. Off.

Philosophia mater omnium bonarum
artium, nihil est aliud, nisi (ut Plato ait)
bonum & inventum deorum. Hæc nos pri-
mum ad deorum cultum, tum ad mode-
stiam, magnitudinemque animi erudit,
eademque ab animo tanquam ab oculis
caliginem dispulit, ut omnia supera, in-
fera, prima, ultima, media, videremus. 1.
Tusc.

Est laudatarum artium omnium procrea-
trix quædam, & quasi parens ea quam Philo-
sophiam Græci vocant. 1. de Orat.

Philosophia nihil est aliud, si rectè inter-
pretari volumus, quàm studium sapientiæ.
2. Off.

Cultura animi Philosophia est, quæ ex-
trahit vitia radicibus: & præparat animos ad
satus accipiendos. 2. Tusc.

Philosophia medetur animis, sollicitudi-
nes detrahit, cupiditatibus liberat, pellit ti-
mores. 2. Tusc.

Est animi medicina Philosophia: cujus
auxilium, non ut in corporis morbis peren-
dum est foris, omnibusque opibus, viribus-
que, ut nosmetipsi, nobis mederi possimus,
elaborandum est. 3. Tusc.

Philosophia, mater est omnium benefa-
ctorum, beneque dictorum. De claris Orat.

Vitiorum peccatorumque nostrorum,

omnis à Philosophia petenda est medicina.
5. Tusc.

Sine philosophia fieri non potest, ut sanus sit animus. 3. Tusc.

Ut medici, toto corpore curando. 3. Tusc.
In Simil. 1.

Radicem omnium malorum stirpitus Philosophia se extracturam pollicetur: demus ergo huic nos excolendos, patiamurq; nos sanari ab ea, si boni & beati volumus esse, omnia adjumenta & auxilia petamus bene beateque vivendi. 4. Tusc.

Philosophia virtutes continet, & officii & bene vivendi disciplinam: quam qui proficitur, gravissimam mihi personam sustinere videtur. In Pisonem.

Est Philosophia paucis contenta iudiciis, multitudinemq; consulto fugiens: ei ipsa & suspecta & invisa. 2. Tusc.

Nunquam satis dignè poterit laudari Philosophia, cui qui pareat, omne tempus atq; tuis possit sine molestia degere. Cat. Major.

Nullum bonum Philosophiâ optabilius, nullum præstantius, neque datum est mortali generi, deorum consensu, neque dabitur. de Univer.

O vitæ Philosophia dux! ô virtutis indagatrix, expultrixque vitiorum, quid non modo nos, sed omnino vita hominum sine te esse potuisset? Tu urbes peperisti, tu dispersos homines in societatem vitæ convocasti. T.

sti. Tu eos inter se primò domiciliis, deinde conjugis, tum literarum & vòcum communione junxisti. Tu inventrix legum, tu magistra morum & disciplinæ fuisti. Tu vitæ tranquillitatem largita nobis es, & terrorem mortis sustulisti. 1. Tusc.

Nihil & dulcius otio literario, his dico literis, quibus infinitatem rerum atque naturæ, & in hoc ipso mundo cœlum terras, maria cognoscimus. 5. Tusc.

Thales Milesius, ut objurgatores suos convinceret, ostenderetque philosophum, si ei commodum esset, pecuniam facere posset, omnem oleam antequam florere cœpisset, in agro Milesio coëmisse dicitur. Animadvertenter fortasse quadam scientiâ, olearum ubertatem fore. 1. de Divin.

Qui cæteris rebus pro nihilo habitis rerum naturam studiosè intuentur, & sapientiæ studiosi, & philosophi habentur. 5. Tusc.

Philosophi, virtutis magistri. 2. Tusc.

Magistri virtutis, philosophi. 5. Tusc.

Non ex singulis vocibus philosophi spectandi sunt, sed ex perpetuitate & constantia: resque spectari oportet, non verba. 5. Tusc.

In philosophia res spectantur, non verba penduntur. Orat. ad Brutum.

A Philosopho, si adferat eloquentiam, non aspernor; si non habeat, non admodum desidero. 1. Tusc.

Sunt qui in rebus contrariis parum sibi consent, voluptatem severissime contemnant, in dolore sint molliores, gloriam negligant, frangantur infamia. 1. Off.

Ut si Grammaticum professus se quispiam.
2. Tusc. In Simil. 10.

Quotut quisque philosophorum invenitur, qui sit ita moratus, ita animo ac vita constitutus, ut ratio postulat, qui disciplinam, non ostentationem scientiæ, sed legem vitæ putet. quicquæ obtemperet ipse sibi, ac decretis suis pareat? Videre licet alios tanta levitate & jactatione, iis ut fuerit, non didicisse melius: alios pecuniæ cupidos, nonnullos gloriæ: multos libidinum servos, ut cum eorum vita mirabiliter pugnet oratio, quod quidem est turpissimum. 2. Tusc.

Eloquentia.

Pacis est comes, oculique socia, & jam bene constitutæ civitatis quasi alumna quædam eloquentia. De claris Orat.

Nemo est qui nesciat initio genus humanum, in montibus ac sylvis dissipatum, prudentium consiliis compulsus: & disertorum oratione delinitum, se oppidis, mœnibusque sepsisse. 1. de Orat.

Fuit quoddam tempus, cum in agris homines passim bestiarum more vagabantur & victu ferino sibi vitam propagabant: nec ratione animi quicquam, sed pleraque viribus corporis administrabant. 2. Nemo legi-

timat

timas viderat nuptias, nemo certos inspexit liberos. Quo tempore quidem magnus videlicet vir, dispersos homines in agris, & in locis sylvestribus abditos, ratione quadam compulit in unum locum, & congregavit, & eos ex feris & immanibus, mites reddidit, & mansuetos. 1. de Invent.

Hoc tempore, cum homines nondum neque naturali, neque jure civili descripto fusi per agros atque dispersi vagarentur, tantumque haberent quantum manu ac viribus per eadem ac vulnera, aut eripere, aut retinere potuissent: existerunt viri virtute & consilio praestanti, qui dissipatos unum in locum congregarunt, eosque ex ferocitate illa ad justitiam atque mansuetudinem transtulerunt & invento divino & humano jure, eos moenibus sepeverunt. Pro Sestio.

Duae sunt artes, quae possunt locare homines in amplissimo gradu dignitatis: una Imperatoris, altera Oratoris boni: ab hoc enim pacis ornamenta retinentur: ab illo belli pericula repelluntur. Pro Muræna.

Gravis est, & plena dignitatis dicendi facultas, quae plurimas gratias, firmissimas amicitias, maxima saepe studia peperit. Pro Muræna.

Eloquentia principibus maxime ornamento est. 4. de Finib.

Eloquentia grandis est verbis, sapiens sententiis, genere toto gravis: manus ex-

trema non accessit operibus ejus: præclare inchoata multa, perfecta non planè. De claris. Orat.

Nihil est eloquentiâ laudabilius, vel præstantius, vel admiratione audientium, vel spe indigentium, vel eorum, qui defensi sunt, gratiâ. 2. Off.

Nihil est tam inhumanum, quàm eloquentiam à natura ad salutem, & conservationem datam, ad bonorum pestem, perniciemq; convertere. 2. Off.

Nihil est tam incredibile, quod dicendum non fiat probabile. Nihil tam horridum tantum incultum, quod non splendescat oratione, & tanquam excolatur. Paradox.

Ut hominis decus est ingenium, sic ingenium lumen est eloquentia. De clar. Orat.

Eloquens & disertus.

ELoquens, hoc vel maximè differt à diserto. Disertus est enim qui potest satis actè atq; dilucidè, apud mediocres homines ex communi quadam hominum opinione dicere. Eloquens verò, qui mirabiliùs & magnificentius augere potest atq; ornare quod vult: omnesq; omnium rerum, quæ ad dicendum pertinent, fontes, animo ac memoria continet. 1. de Orat.

Si de laudibus Eloquentiæ, delectatione artis difficultate plura cupias, evolve diligenter librum de Oratore, & amplius quod desideres nihil erit.

Orat.

Orator.

20

Nomine Oratoris & docti ornandus est, qui scelus fraudemque nocentis possit dicendo subicere odio civium, supplicioque constringere: idemque ingenii praesidio innocentiam judiciorum poena liberare: idemque, languentem, labentemque populum, aut ad decus excitare, aut ab errore deducere, aut inflammare in improbos, aut incitatum in bonos mitigare: qui denique quemcunque in animis hominum motum res & causa postulet, cum dicendo vel excitare possit, vel sedare. 1. de Orat.

*Dialectica & Rethorica quadam
differentia.*

21

Zeno Rethoricam palmae, Dialecticam pugno similem dicebat: quod latius loquerentur Rethores, Dialectici autem compressius. 2. de Fin.

Zeno ille, à quo disciplina Stoicorum est, manu demonstrare solebat quid inter Dialecticam & Rethoricam interesset. Nam cum compresserat digitos, pugnumque fecerat, Dialecticam aiebat ejusmodi esse. Cum autem diduxerat, & manum dilataverat, Eloquentiam esse dicebat: hocque uno (ait Aristoteles) differunt, quod hæc ratio dicendi latior sit: illa loquendi contractior. Orat. ad Brutum.

Doct.

Docti quid maximè sit proprium.

ERuditus oportet semper aliquid ex se promat quod alios delectet, aut seipsum laudibus illustret. L. Lucejus ad Cicero- nem. Famil. lib. 7.

Docti non solum vivi ac præsentēs, studio- sos discendi erudiunt atque docent sed hoc i- dem etiam post mortem monumentis litera- rum assequuntur. 1. Offic. †

Ingeniosus laboriosissimè docet.

QUò quisque est solertior & ingeniosior hoc docet iracundius & laboriosius quod enim ipse celeriter arripuit, quum tardè percipi videt, discrutatur. Pl. Rosc. Com.

Doctus, invisus, nisi probus.

QUò quis versutior & callidior, hoc in- ferior & suspectior, detracta opinione pri- bitaris. 2. Off.

Si quis, omissis honestissimis studiis ratio- nis & officii, consumit omnem operam in e- xercitatione dicendi: is inutilis sibi, pernicio- sus civis patriæ alitur: qui verò ita se armat loquentiâ, ut non oppugnare commodam patriæ, verum pro iis pugnare possit: is mihi & suis & publicis rationib. utilissimus, atq. iure- micissimus civis fore videtur. 1. de Invent. nis

Scientia, ut ait Plato. 1. Officior. In Apma- phth. 12.

Ars militaris.

25

REi militaris virtus præstat cæteris virtutibus: omnia nostra studia, & hæc forensis laus & industria latent in tutela ac præsidio bellicæ virtutis, & simulatque increbuit suspicio tumultus, artes illico nostræ conticescunt. Omnia denique quæ sunt in imperio, in statu civitatis ab iis defendi & firmari putantur, qui militari virtute antecellunt. Pro Muræna.

Multò plus adfert dignitatis res militaris, quàm juris civilis gloria. Vigilas tu de nocte, ut tuis consultoribus respondeas: ille verò quò intendit, maturè cum exercitu perveniat. Te gallorum: illum buccinarum cantus excuscat. Tu actionem instituis: ille aciem instruit. Tu caves, ne tui consultores: ille ne urbes aut castra capiantur. Ille tenet & scit ut hostium copiæ: tu ut aquæ pluvix arceantur. Ille exercitatus est in propagandis finibus: tu in regendis. Pro Muræna.

Dux sunt artes. Suprà in capit. de Eloquentia pro Muræna.

Consilium & prudentia, armis & rebus bellicis præferuntur.

MInuenda est horum opinio, qui arbitrantur res bellicas majores esse, quàm urbanas: quamvis enim Themistocles atque jure laudetur, & sit ejus nomen quàm Solonis illustrius: citeturque Salamis clarissimæ testis victoriæ, quæ anteponatur consilio

filio Solonis, ei quo primum constituit reopagitas: non minus præclarum hoc quam illud judicandum est: illud enim mel profuit, hoc semper proderit civitati. Orat.

Non minorem utilitatem adferunt togati publicè præsumunt, quam qui bellum runt. Itaq; eorum consilio, spe, aut susceperunt. Quare expectanda gis est decernendi ratio, quam decertandi titudo: temerè enim in acie versari, & ma cum hoste configere, immane quiddam & belluarum simile. 1. Off.

Considerati hominis est jure decertare mis non contendere. Pro Cæcin.

Cedant arma togæ, concedat laurea guz. 1. Off.

Honestum efficitur, animi, non corp viribus. 1. Offic.

Parva sunt foris arma nisi est consilium mi. 1. Offic.

Non viribus aut velocitatibus, aut ce tate corporum res magnæ geruntur, sed filio & auctoritate & sententia. Cato Major.

Maximæ Respublicæ per adolescent labefactatæ, à senibus sustentatæ & resti sunt. Cùm enim ad gubernacula Reip cæ temerarii atque audaces homines dunt, maxima ac miserrima naufragia Cato Major.

Dux ille Græciæ nunquam optat, ut

procefferit, multum illum prævidisse, cui
secus nihil sensitisse dicamus. Pro C. Rabir.
Posthumo.

Nedum hominum humilium, sed etiam
amplissimorum virorum consilia ex eventu,
non ex voluntate à plerisq; probari solent. li.
ad Attic. epist. 10.

Princeps.

29

MAgnum est, personā in Republica tue-
ri principis, qui non animis solum de-
bet, sed oculis servire civium. Phil. 8.

Nimis multa audire coguntur, neq; aliter
facere possunt, quibus tota commissa est Res-
publica. Pro Milone. *o o o*

Si quis de contentione principatus laborat
nulla esse debet, stultissimè facit, si vi-
s cum virtute contendit: ut enim cursus
arsu, sic in viris fortibus, virtus virtute supe-
tur. Philip. 14.

Regium est ita vivere. Pro Sylla. Vide Ap-
petitus. 51.

Ut cupiditatibus principum de Leg. in
mil. 15.

Quales in Repub. principes. Lent. Famil. 1.
Apophth. 9.

Non tantum mali est peccare principes
quanquam est magnum per se ipsum ma-
m) quantum illud, quod permulti etiam
imitatores principum existunt. Nam licet
dere, quæcunque mutatio morum in pri-
cipibus extiterit, eandem in populo secutam.

Nobi-

Nobilium enim vitâ, victuque mutato mores civitatis mutari solent. Nec solum vici concipiunt ipsi principes, sed ea infunduntur in civitatem: neque obsunt, quod solum ipsi corrumpuntur, sed etiam quod corrumpunt: plerumque exemplo, quam peccato nocent. Paucissimi atque admodum pauci, honore & gloria amplificari, vel corrumpere mores civitatis vel corrigere possunt. 3. de Leg.

Studiosè plerique facta principum imitantur. 1. Offic.

Turpe est eum, ex quo pudoris pudicitia petuntur exempla, eundem in aliquo libidine crimine comprehendi. Pro De jor.

○ *Imperator. ¶ ¶ ¶ ¶*

Imperatores appellandi sunt, quorum tute & consilii felicitate, maximis periculis servitutis atque interitus liberati sumus. 14. Philip.

In summo Imperatore, quatuor hæc virtutes inesse debent: scientia rei militaris, virtus, auctoritas, felicitas. Pro lege Man.

Hæ sunt virtutes Imperatoris, labor in negotiis, fortitudo in periculis, industria in agendo, celeritas in conficiendo, consilium in providendo. Pro lege Man.

Non solum bellandi virtus in summo Imperatore perfecta, quærenda est, multæ sunt artes eximie, hujus administrationis comitesque virtutis. Primum quantum innocentia, quanta deinde omnibus in rebus

emperantia, fide, felicitate, ingenio, & humanitate, Imperatores esse debent. Pro lege Manil.

Refrenet primum libidines, iracundiam teneat, spernat voluptates, coerceat avaritiam, ceteras animi labes repellat: tum incipiat a se imperare, cum dedecori & turpitudini parere desierit. Parad. 5.

Non potest exercitum is continere Imperator, qui seipsum non continet; frugi hominem dici, non multum laudis habet in Rege: clementem, justum, severum, gravem, magnanimum, largum, beneficum, liberalem, & mansuetum, hæ sunt regie laudes. Pro lege Man. de Rege Deiot.

Magistratus.

31

Magistratus, lex est loquens. 3. de Legibus.

Magistratibus opus est, sine quorum prudentia ac diligentia civitas esse non potest, quorum descriptione, omnis Reipublica moderatio continetur: neque iis solum præcipiendus est imperandi, sed etiam civibus temperandi modus. Nam & qui bene imperat, paruerit aliquando necesse est: & qui modeste patet, videtur, qui aliquando imperet, dignus esse. 3. de Leg.

Omnino qui Reipublicæ præsumunt, duos rationis præcepta teneant. Unum, ut utilitatem civium sic tueantur, ut quicquid in eis est, ad eam referant, obliti commodorum

rum suorum. Alterum, ut totum corpus Reipublicæ curent: ne cum partem aliquam teneant, reliquas deferant. Ut enim tutela, procuratio Reipub. ad utilitatem eorum, commissi sunt, non ad eorum, quibus commissa est, gerenda est. 1. Off.

Huc omnia sunt referenda ab iis qui possunt sint aliis, ut qui eorum in imperio erunt, quàm beatissimi: estque ejus non modò sociis & civibus, sed etiam ejus qui servis, mutis pecudibus præsit, eorum quibus sit commodis, utilitatiq̃ servire. Ad Quir. Frat. epist. prim.

Sudandum est iis, qui magistratum gerunt: pro communibus commodis adeunt inimicitiz: subeunda sæpe pro Republica pestates: cum multis audacibus, improbis nonnunquam etiam potentibus dimicanda. Pro Sest.

Est boni magistratus, cum auxilia Reipublicæ labefactari, convelliq̃ videat, ferre per vim patriæ succurrere salutem, fortunam communibus: suam salutem posterio salutem communi ducere, intercludere omnes seditionum vias. Pro Cajo Rabir.

Si populo consulis, remove te à suspitione alicujus tui commodi: fac fidem, te nihil populi utilitatem & fructum quærere. Ergo Agrar. ad pop.

Nulla re conciliare facilius benevolentiam multitudinis possunt ii qui Reipub. præ-

et in p. l. s.

quàm abſtinentiâ, & continentiâ. 2. Offic.
 Eſt boni magiſtratus, commoda civium
 defendere, non divellere, atque omnes æqui-
 tate eadem continere. 2. Offic.

Eſt proprium munus magiſtratus, intelli-
 gere ſe gerere perſonam civitatis, debere quæ
 ejus dignitatem & decus ſuſtinere, ſervare
 leges, jura deſcribere, & ea fidei ſuæ commiſ-
 ſa meminiffe. 1. Offic.

Hic qui Rempubliçam tuebuntur, in primis
 operam dabunt, ut juris & judiciorum æqui-
 tate ſuum quiſque teneat: ut neque tenuio-
 res propter imbecillitatem circumveniantur,
 neque locupletibus ad ſua vel tuenda, vel re-
 ſuperanda, obſit invidia. 2. Offic.

In primis videndum eſt ei, qui Rempub.
 adminiſtrabit, ut ſuum quiſque teneat, & ea-
 rum rerum ſit copia, quæ ſunt neceſſariæ. 2.
 Officiorum.

Magiſtratus, non obediẽtem, & noxium
 nem mulctâ, vinculis, verberibusque coër-
 cat: ni par, majorve poteſtas, populusve pro-
 beat. 3. de Leg.

Qui Reipublicæ præſunt, legum ſimiles
 at quæ ad puniendum, non iracundiâ ſed æ-
 quitate ducuntur. 1. Offic.

Munus eorum eſſe debet reſiſtere & levi-
 ti multitudinis, & perditorum temeritati.
 o Milone.

Eſt ei, cui Reſpublica commiſſa eſt, ne-
 ceſſaria oratio & ſapientia, quâ regat popu-
 C

los, quâ stabiliat leges, quâ castiget impro-
 bos, quâ tucatur bonos, quâ laudet claros
 viros, quâ præcepta laudis & salutis ad
 ad persuadendum edat suis civibus, quâ hu-
 tari ad decus, revocare à flagitio, consolari
 possit afflictos: facta quæ & consulta fortium
 & sapientium, cum improborum ignominiam
 sempiternis monumentis prodere. Plerumque
 tamen ad honores adipiscendos, & Rempublicam
 gerendam nudi veniunt inermes, nullâ cognitione rerum, nullâ
 entia ornati. 1. de Leg.

Est boni magistratus, non solum videtur
 quid agatur, verum etiam providere, quid
 turum sit. Pro Mur.

Bono viro, non minori curæ est quæ
 Respublica post mortem suam futura
 quàm qualis hodie sit. in Lælio.

Caput est in omni procuratione negotii
 muneris publici, ut avaritiæ pellatur ve-
 nima suspicio. 2. Off.

Nullum est vitium tetrius, quàm avaritia
 præsertim in principibus, & Rempublicam
 gubernantibus: habere enim quæstui Re-
 publicam, non modò turpe est, sed scelera-
 tum nefarium. 2. Off. *pe h*

Senatoriis ordo vitio careat, ceteri
 cimen sit, nec veniat quidem in eum
 nem quisquam vitii particeps. 3. de Leg.

Imitemur nostros Brutos, Camillos,
 las, Decios, Curios, Fabricios, Max-

Scipiones, Lentulos, & Æmilios, quos indeorum immortalium cœtu ac numero repono. Amemus patriam, consulamus bonis, præsentibus fructus negligamus, posteritati & gloriæ serviamus. Id esse optimum putemus, quod erit rectissimum. Speremus quod volumus: sed quod acciderit, feramus. Cogitemus denique corpus virorum fortium, magnorumquæ hominum esse mortale: animi verò motus & virtutis gloriam sempiternam.

Pro Sest. 2

O conditiones miseras administrandarum civitatum & provinciarum: in quibus diligentia plena simultatum est, negligentia vituperationum: ubi severitas periculosa est, liberalitas ingrata, sermo insidiosus, assentatio perniciofa, frons omnium familiaris, multorum animus iratus, iracundiæ occultæ, blanditiæ apertæ: venientes prætores expectant, præsentibus inserviunt, abeuntes deferunt.

Pro Flacco. 2

Sunt qui quod sentiunt, etiamsi optimum est, invidiæ metu non audent dicere. i. Officiorum.

Lex.

32

Lex, est ratio summa, insita in natura, quæ jubet ea quæ facienda sunt, prohibet quæ contraria. i. de Leg.

Lex, nihil est aliud, nisi recta, & à numine Deorum tracta ratio, imperans honesta, prohibensque contraria. Philip. ii.

C 2

Legibus proposita sunt supplicia vitiis, ut
præmia virtutibus. 2. de Orat.

Vitiorum emendatricem legem esse oportet, commendatricemque virtutum: ab eadem
vivendi doctrina dicitur. 1. de Leg.

Docemur autoritate, nutuque legum, docemur
mitas habere libidines, coercere omnes cupiditates,
nostras tueri ab alienis mentes, oculos ab aliis
los, manus abstinere. 1. de Orat. 2

Leges sunt inventæ, quæ cum omnibus
na, atque eadem voce loquerentur. 2. Off.

A maioribus nostris nulla alia de causa
ges sunt inventæ, nisi ut suos cives in colum
conservarent. In Vatin. 2

Ad salutem civium, civitatumque incol
mitatem, vitamque hominum & quietam
& beatam, conditæ sunt leges. 2. de Legib.

Ea virtute & sapientia majores nostri fuerunt,
runt, ut in legibus scribendis, nihil sibi, nec
salutem, atque utilitatem Reipublicæ præ
ponerent. Neque enim ipsi, quod obesse
scribere volebant: & si scripsissent, cum
intellectum, repudiatam iri legem intelligebant. 1. de Juvent. 2

Nihil est tam aptum ad jus conditionem
naturæ, quam lex: sine qua nec domus ullior
nec civitas, nec gens, nec hominum univ
sum genus stare, nec rerum natura omni
nec ipse mundus potest. 3. de Legib. 2

Fundamentum libertatis, fons æquitatis
mens & animus, & consilium, sententia
vita

uitatis, posita est in legibus. Pro Cluent.

Ut membra. Pro Cluent. In similib. 17

Jus amitti non potest sine magno incommodo civitatis. Pro Cæcin.

Omnia sunt incerta, cum à jure discessum doest. Ad Pap. Pætum lib. Fam. 9.

Major hæreditas venit unicuique nostrum à jure, & legibus, quam ab iis, à quibus illa bona relicta sunt. Nam ut perveniat ad nos fundus, testamento alicujus fieri potest: ut retineamus quod nostrum factum est, sine jure civili non potest. Pro Cæcin.

Hoc spectant leges, hoc volunt, incolumem esse civitum conjunctionem: quam qui dirimunt, eos morte, exilio, vinculis damno coercent. 3. Off. 2

Legis est persuadere, non omnia vi ac minis cogere 2. de Leg.

Si esset ista cognitio juris magna ac difficilis, tamen utilitatis magnitudo deberet homines ad suscipiendum dicendi laborem imbellere. 1. de Orat.

Domus Jurisconsulti, est totius oraculum civitatis. Omnia judicia aut distrahendarum controversiarum, aut puniendorum malefactorum causâ reperta sunt. 1. de Orat.

Jus civile.

33

Juris civilis summo semper in honore fuit cognitio atque interpretatio. 2. Offi.

Nihil est in civitate tam diligenter retinendum quàm jus civile. Etenim hoc sub-

lato, nihil est, quare exploratum cuiquam possit esse quid suum, aut quid alienum sit. Nihil est quod æquabile inter omnes, atque unum omnibus esse possit. Pro Cæcin.

Jus civile ejusmodi esse debet, quod neque inflecti gratiâ, neque perfringi potentiâ, neque adulterari pecuniâ possit. Quod si non modo oppressum, sed etiam desertum, aut negligentius adservatum erit, nihil est quod quisquam se habere certum, aut à patre accepturum, aut relicturum liberis arbitretur. Pro Cæcinna. V

Qui jus civile contemnendum putat, vincula revellit, non modo judiciorum, sed etiam utilitatis, vitæque communis. Qui autem tem interpretes juris vituperat, si imperiti juris esse dicit, de hominibus, non de jure civili detrahit. Si imperitis non putat esse obtemperandum, non homines lædit, sed leges & jura labefactat. Pro Cæcin.

Veri juris, germanæque justitiæ solidam & expressam imaginem nullam tenemus, umbra & imaginibus utimur. 3. Off.

Tu de Juris civilis commendatione leges plenissimè apud Ciceronem in oratione pro A. Cæcinna. V

Arma legibus contraria.

Nihil est æquitati tam contrarium atque infestum, quàm convocari, armarique homines: nihil juri tam inimicum, quam vis. Pro Cæcinna.

Nihil

Nihil est exitiosius civitatibus, nihil tam contrarium juri & legibus, nihil minus civile & humanum, quàm constituta & composita Republica quicquam agi per vim. 3. de Legib.

Silent leges inter arma, nec se expectari jubent, cum ei qui expectare velit, antè injusta pœna luenda sit, quàm justa reperenda.

Pro Milone.

Judex, & quæ sint ejus partes. 35

Judex est is, quem non minus benè de nobis existimare, quàm secundum nos indicare velimus. Pro Rosc. Com.

Semper iniquus est judex, qui aut invidet, aut favet, debet què in judicio imbecillis esse invidia. Pro Planc.

Abducuntur nonnunquã judices ab institutis suis magnitudine pecuniæ. 6. Act. in Ver.

Ingentes divitiæ, judiciorum religione, veritatem què solent perfringere. 2. Act. in Verr.

Plura judicant homines, aut amore, aut cupiditate, aut iracundiâ, aut dolore, aut lætitiâ, aut spe, aut timore, aut errore, aut aliqua permotione mentis, quàm veritate, aut præscripto, aut juris normâ aliquâ, aut judicii formulâ, aut legibus 2. de Orat.

Est sapientis judicis, meminisse se hominem, cogitare sibi tantum esse permissum, quantum commissum sit & creditum. Et non solum sibi soli potestatem esse datam, verum etiam fidem habitam esse, meminisse posse

quem oderit, absolvere: quem non oderi
condemnare: & semper non quæ velit ipsi
sed quid lex & religio cogat, cogitare. Arfac
madvertere, qua lege reus citetur, de quo
reco cognoscat, quæ res in quæstione versetur.
Cum hæc sunt videnda: tum illud est homini
nis magni, iudicis, atque sapientis, habetio
in consilio legem, fidem, religionem, æqu
tatem: libidinem autem, & invidiam, me
cupiditates omnes amovere: maximi æstan
mare conscientiam mentis suæ, quam à dñe
immortalibus accepimus, quæ à nobis div
li non potest. Pro Cluent.

Cum iudici dicenda sententia est, men
nerit se Deum habere testem, id est, mentei
spem, qua nihil homini dedit ipse Deus dñi
niu. 3. Cffi.

Est sapientia iudicis in hoc, ut non solū
quid possit, sed etiam quid debeat, pon
ret: nec quantum sibi permissum, mem
rit, sed etiam quatenus commissum sit. Pro
Rabir. Posth.

Laborare debent iudices non modò quon
dicant pro testimonio, sed etiam quibus verb
bis utantur, ne quid minus moderatè pos
ne quod ab aliqua cupiditate prolapsum ven
bum esse videatur. Vultu autem labora
ne qua significari possit suspicio cupiditatu
ut & cum prodeunt, existimatio sit quæ de
racita de illis pudoris ac religionis: & cum
discedunt, ea diligenter conservata ac reter
videantur, Pro Font. 2 Neq

deri Neq; contra Rempublicam, neque contra
 ipsiusjurandum ac fidem, amici causa vir bonus
 Asfaciet, ne si iudex quidem erit de ipso amico:
 e quonit enim personam amici, cum induit
 secum iudicis: Nam si omnia facienda sint, quæ a-
 omni velint, non amicitia tales, sed conjura-
 abetiones putandæ sunt. 3. Off.

æqu Judicis semper est verum sequi. 2. Off.
 met Est boni iudicis, parvis ex rebus conjectu-
 i ætam facere uniuscujusque, & cupiditatis &
 a à continentia. 6. in Verr.

divo Judex bonus nemo esse potest, qui suspi-
 cione certa non movetur. 7. Act. in Verr.

nen Scriptum sequi, calumniatoris est: bo-
 nentem vero iudicis voluntatem scriptoris, au-
 s dioritatēque defendere. Quæ lex enim,

quod Senatusconsultum, quod magistratus
 soludictum, non infirmari aut convelli potest,

ponit ad verba deflectere voluerimus? consi-
 eminum autem eorum, qui scripserunt, & ra-

t. Ponem, & auctoritatem relinquamus. Non
 nim ex verbis pendet jus, sed verba serviunt

do quominum consiliis & auctoritatibus: nec
 ous verba veniunt in iudicium, sed ea res, cuius

posita verba in leges conjecta sunt. Pro Cæ-
 am vna.

bora Dubium non est, quin omnes omnium
 ditatē cuncta posita sint in eorum potestate, qui

quæd dicia dant, & eorum qui judicant, quum
 & cūmo nostrum possit ædes suas, nemo fun-

reter
 Neq;

Q
Q
D
dum, nemo bona patriæ obtinere: cùm ad
judicandum detur iudex nequam & levis, qu
de iis iudicet. 4. Act. in Verrem.

Præceptores.

N
Nullum munus Reipub. afferre majus
meliùsve possumus, quàm si doceamus
atque erudiamus juventutem, iis præ
sertim moribus atque temporibus, quibus ita
prolapsa est, ut omnium opibus refrenand
atque coërcenda sit. 3. de Divinat.

Nulli bonarum artium magistri non be
ti putandi, quamvis consenuerint vires atque
defecerint. Cato Major.

Pædagogi negligendi non sunt, sed quo
dammodo colendi. Lælius.

Nemo est nostrum liberaliter educatus
cui non educatores, cui non magistri sui ac
doctores, cui non locus ille mutus, ubi ip
sæ aut doctus est, cum grata recordatione
in mente versetur. Pro Planc.

Idem erant antiquitus vivendi præcepto
res, atque dicendi. 3. de Orat.

Civitas.

C
ivitas in seditione non potest esse beata
1. de Finib.

Proprium est civitatis atque urbis
ut sit libera, & non sollicita suæ rei cujusque
custodia. 1. de Off.

Millies perire est melius, quàm in sua civi
tate sine armorum præsidio non posse vive
re, præsidium charitate & benevolentia civi
vivi

vium septū oportet esse, non armis. 2. Philip.

Illa non est civitas, cū leges in ea nihil valent; cū judicia jacent, cū mos occidit patrius. Parad. 4.

In hoc vel maximè vitiosa est civitas, quæ largitione interpositâ, virtutis & dignitatis oblivisci solet. De Petit. consul.

Civis.

38

Qui periculum non timet, proposita invidiâ, morte, poenâ, qui nihilo se segnius Rempub. defendit, is vir verè, & civis putandus est. Pro Milone.

Civis est is, qui patriâ suam diligit, ac bonos oēs salvos, incolumesq; desiderat. In Var.

Ab omnibus, hujusmodi civis laudandus ac diligendus est, qui non solum Reipub. civem improbum removeret, verum etiam seipsum ejusmodi fore profiteretur ac præstat: ut sibi non modò communi voluntate virtutis atque officii, sed etiam ut quadam magis necessariâ ratione, rectè sit honesteque vivendū. 5. Act. in Verr.

Civem oportet æquo & pari cum civibus jure vivere, neque summissum & abjectum, neque sese efferentem: tum in Repub. ea vellet, quæ tranquilla & honesta sint. 1. Off.

Nihil viro bono & quieto & bono civi magis convenit, quàm abesse à civilibus controversiis. Ad Attic. 9. lib. Epist.

Civis non est habendus, qui civile bellum concupiscit. Philip 13.

Ingratus est, injustusque civis, qui armorum periculo liberatus, animum tamen retinet armatum. Pro Marc.

Civem ab hoste non natura ac loco, sed animo, factisque distinguimus. Parad. 4.

Hi & audaces, & mali, & perniciosi cives putantur, qui incitant populi animos ad seditionem, aut qui largitione cæcant mentes imperitorum, aut qui fortes & claros viros & bene de repub. meritos, in aliquam vocant invidiam. Qui verò sceleratorum impetus & conatus represserunt, qui auctoritate, qui fide, qui magnitudine animi consiliis audacium resisterunt, ii boni cives semper habiti sunt. Pro Sest.

Respublica, & patria.

Respublica nomen universæ civitatis est, pro qua mori, & cui nos totos dare, & in qua omnia nostra ponere, & quæ consecrare debemus 2. de Leg.

Eò omnis vitæ nostræ ratio transmittenda est, ut magnam nominis nostri famam, ex maximis in Rempub. meritis collatis posteris relinquamus. In Var.

Bono viro, Lælius. In Magist. 31.

Omnibus bonis expedit salvam esse Rempublicam. Phil. 13.

Laudandus est is, qui mortem oppetit pro Repub. qui doceat chariorem esse patriam nobis, quam nosmetipsos. Estque illa vox inhumana & scelerata eorum, qui negant se

gant se recusare, quò minus ipsis mortuis
terrarum omnium deflagratio consequatur.
3. de Finib.

Qui pro Republica vitam reddiderunt,
nusquam mehercule! eos mortem potius,
quàm immortalitatem assecutos putavi. Pro
C.

Nihil est ex omnibus rebus humanis præ-
clarior aut præstantius, quàm de Republica
bene mereri. Ad Planc. Famil. 10.

Omni timore deposito, debem⁹ liberè Rei-
pub. consulere. Bru ad Cic. Fam. 11.

Imitemur nostros Brutos. Pro Sest. De Ma-
nist. 31.

His majores nostri, qui ob Remp. mortem
obierant, pro brevi vita diuturnam memoriã
reddiderunt. Phil. 9.

Duo hæc moriens opto. Philip. 2. In Apo-
th. 128.

Non potest cuiquam malè de Repub. me-
ndanti, justa esse caussa. de Resp. Arusp.

Magnus est in Republ. campus, multis a-
rtus cursus ad laudem. Philip. 14.

Patria, est communis omnium nostrum
rens. I. Invest. in Catil.

Non potest cognatio ulla propior esse, quã
tria. 1. de Orat.

Ipsa patria dici vix potest quid charitatis
id voluptatis habeat. Philip. 5.

Patria nihil dulcius, nihil charius in vita
debet. Ad Quir. post red.

Est patriæ charitas maxima. In Vat.

Commune patriæ solum, & charum est, & jucundum, & delectabile: Cicero Cajo Casio, Famil. 12.

Nullus locus est domesticâ sede jucundior. 4. in Catilinam.

Nullus locus nobis dulcior esse debet patriâ. Ad Marc. Fami. 4.

Nostra patria delectat, cujus rei tanta est vis, ac tanta natura, ut Ithacam illam in asperis saxulis tanquam nidulum affixam, sapientissimus vir immortalitati anteponat. de Orat.

Chari sunt liberi, propinqui, familiares: sequuntur omnes omnium charitates patria una complexa est. Pro qua quis bonus dubitet mori oppetere, si ei sit profuturus? 1. Off.

Patriæ nos primum natura conciliat. Respons. Arusp.

Patria est, & Tuscia. In Apophth. 81.

Si contentio quædam & comparatio fiat, in quibus plurimum tribuendū sit officii, prudentes cipes sunt patria & parentes, quorum beneficiis maximè obligati sumus. 1. Off.

Sapientis est carere patriâ, & curi non confiderare. Ad Marc. Fam. 4.

Malo sine periculo domi mori esse, quàm cum periculo alienæ. Ad Marc. Fam. 4.

Pro patria, & in patria mori, præclarum. Attic. 8.

Nemo est tam ingratus, tam impius, tam nulli

nullius humanitatis, qui si patriæ merita resumere velit, non eam magis, quàm seipsum diligit. In Vati.

Nullus est casus pro dignitate & libertate patriæ non ferendus. Phil. 13.

Omnia quæ à nobis geruntur, non ad nostram utilitatem & commodum, sed ad patriæ salutem conferre debemus. In Vat.

Non solum nobis nati sumus. 1. Offic. In Apoph. 11.

Nullum est periculum, quod sapiens pro salute patriæ vitandum arbitretur: hæc enim secum loquitur: Non mihi Soli, sed etiam, atque adeò multo potius natus sum patriæ. Vita quæ fato debetur, saluti patriæ potissimum solvatur. 4. Herennium.

Nihil est præstabilius viro, quàm periculis patriam liberare: beatiq; sunt hi, quib. ea res honori fuerit. Pro Mil.

Pericula, labores, dolorem etiam, optimus quisq; pro patria & pro suis suscipit: dolores proindeq; suscipere mavult, quàm deferere ullâ officii partem. 1. de Fin.

Quoniam sunt omnia commoda à patria accepta, nullum incōmodum pro patria grare putandum est. At qui patriæ pericula suo periculo expectunt, hi sapientes putandi sunt, iustum & eum quem debent honorem Reipublicæ reddunt, & pro multis perire malunt, quàm cum multis. Etenim vehementer est iniquum, vitam quam à natura acceptam propter

propter patriam conservaveris, naturæ cum cogat reddere, patriæ cum roget, non dare: & cum possis cum summa virtute & honore pro patria interire, malle per dedecus & ignaviâ vivere: & quum pro amicis & parentibus & cæteris necessariis adire periculum velis: pro Republica, in qua & hoc & illud sanctissimum nomen patriæ continetur, nolle in discrimen venire, 4. ad Herennium.

Cum dies & noctes, omnia nos undique fata circumstent, non est dubitandum, eum spiritum, quem naturæ quisque debet, patriæ reddere. Phil. 10.

O fortuna mors! quæ naturæ debita, pro patria potissimum est reddita! Philip. 14.

Quum omnibus definita sit mors, optandum est magis ut vita, quæ necessitati debetur, patriæ potius donata, quàm reservata naturæ videatur. Pro Sestio.

Debemus grata eorum virtutem memoria prosequi, pro patria vitam profuderunt. Philip. 14.

Omnibus qui patriam conservarint, adiuvaverint, auxerint, certus est in cælo & definitus locus, ubi beati ævo sempiterno fruuntur. Somn. Scip.

Peregrinatio.

Omnis peregrinatio obscura & sordida est illis, quorum industria in patria potest esse illustris. Ad Marc, Cælium, Famil.

lib. 2.

Omni

Omnibus peregrinantibus gratum est, minimarum quoque rerum quæ domi gerantur fieri certiores. Cælius ad Ciceronem, Fam. 8. In externis locis, minor est ad facinus recundia. Ad Marc. Famil. lib. 4.

Multi suam rem bene gessere, & publicam patria procul. Ad Trebatium, Famil. lib. 7.

Gloria.

GLoria est illustris & pervagata multorum & magnorum, vel in suos cives, vel in patriam, vel in omne genus hominum, fama meritorum. Pro Marcello.

Gloria, est solida quædam res & expressa, non adumbrata: est consentiens laus bonorum, incorrupta vox bene judicantium, de excellenti virtute: ea virtuti resonat, tanquam imago gloriæ: quæ quia rectè factorum plerumque comes est, non est bonis viris repudianda. Illa autem quæ se ejus imitatricem esse vult, temeraria atque inconsiderata, & plerumque peccatorum vitiorumque laudatrix fama popularis, simulatione honestatis, formam ejus, pulchritudinemque corrumpit. Tu ergo quæ habent speciem gloriæ, collecta in inanissimis splendoris insignibus, contemne: brevia, fugacia & caduca existima. 3. Tus.

Vera gloria radices agit, atque etiam propagatur: ficta omnia tanquam flosculi celeriter decidunt: nec simulatum quicquā potest esse diuturnum. 2. Off.

Honos, est præmium virtutis judicio studioque

dioq; civium delatum ad aliquem. Qui euen-
sententiis, qui suffragiis adeptus est, is mihi ip-
honestus & honoratus videtur. De clar. Ora. I
ad Brutum.

Is verus triumphus est, cum benè de Re-
publica meritis, testimonium à consensu cina-
tatis datur. Phil. 14.

Is honos videri solet, qui non propter spe-
futuri beneficii, sed propter magna meri-
claris viris defertur & datur: estque nunc
invitamentum ad tempus, sed perpetuæ ab-
tutis præmium. Ad Planc. Fam. lib. 10.

Ea est profectò jucunda laus, quæ ab his pro-
ficiscitur qui ipsi in laude vixerunt. Ad Ma. B
Catonem, Fam. lib. 15.

Is mihi videtur amplissimus, qui suâ vir-
te in altiore locum pervenit, non qui ascen-
dit per alterius incommodum & calamitatem.
Pro Rosc. Amer.

Suscepit vita. 2. de Natur. Deor. De Viriis
tc. 44.

Quæ melior in genere hominum natu-
quàm eorum qui se natos ad homines juvant
dos, tutandos, conservandos arbitrantur? resp-
iit ad deos Hercules: nunquam abiisset, pro-
cum inter homines esset, eam sibi viam n- O
nisset. 1. Tusc.

Eò omnis vitæ nostræ ratio. In Vatin.
Repub. 39.

Actum præclarè cum iis est, quorum
tus nec oblivione eorum qui sunt, nec relori-

uentia posterorum sepulta esse poterit. Phil.
ip. 14.

Brevis vita data est: at memoria benè red-
lita vitæ sempiterna, quæ si non esset longior
Quàm hæc vita, quis esset tam amens, qui
cunaximis laboribus & periculis ad summam
audem, gloriamque contenderet: Philip.
pe 4.

Exiguum nobis vitæ curriculum natura
circumscripsit, immensum gloriæ. Pro Cajo
Lab.

Vita brevis est, gloriæ cursus sempiternus.
pro Sest.

Breve tempus ætatis, satis longum ad benè
vivendum. 1. Tusc.

Honos alit artes, omnesque incendimur ad
studia, gloriâ, jacentque ea semper, quæ apud
tratosque improbantur. 1. Tusc.

Trahimur omnes laudis studio, & optimus
iraisque maximè gloria ducitur. Ipsi illi Phi-
sophi etiam in illis libellis, quos de contem-
tuenda gloria scribunt, nomen suum inscri-
bunt, in quo prædicationem & nobilitatem
respiciunt, prædicari se, ac nominari volunt.
pro Arch. Poëra.

Opifices post mortem nobilitari volunt.
Quid enim Phidias sui similem speciem inclu-
it in clypeo Minervæ, cum inscribere non li-
eret? Quid nostri Philosophi? nonne in his i-
stis libris quos inscribunt, de contemnenda
gloria, sua nomina inscribunt? 1. Tusc.

Nemo

Nemo est tam averſus à Muſis, qui non
mandari verſibus æternum ſuorum laborum
facile præconium patiatur. Pro Arch. Poëta.

Themistocles. Pro Arch. Poëta. In Ap
phth. 4.

Poëta post mortem nobilitari volunt. ut
de illud.

Aspicite ô cives, senis Ennii imaginis
nam :

Hic veſtrûm finxit maxima facta patrum.

Mercedem gloriæ efflagitat ab his quorum
patres affecerat gloria. Idemque.

Nemo me lachrymis coret, nec fune
fletu.

Faxit : cur ? voluto docta per ora virum.
Tuscul.

Vix invenitur qui laboribus ſuſceptis,
riculisq; aditis, non quaſi mercedem rerum
geſtarum deſideret gloriam. 1. Off.

Nemo unquam ſine magna ſpe immorta
tatis, ſe pro patria offert ad mortem. 1. Tu

Perfecti homines, & excellentibus ingen
præditi, excitantur ſpe gloriæ, quæ habet
mam honeſtatis, & ſimilitudinem. Cato M
jor.

Nemo noſtrûm in Reip. periculis cum la
de ac virtute verſatur, quin ſpe poſteritatis
fructuque ducatur. Pro C. Rabir.

Quum optimus quiſq; maximè poſteritatis
ſerviat, eſſe aliquid veriſimile eſt, cujus
poſt mortem ſenſum ſit habiturus. 1. Tuſc.

Licet

Licuit esse otioso Themistocli, licuit Examionondæ: sed nescio quomodo inhæret mentibus, quasi seculorum quoddam augurium futurorum: quo quidē dempro, quis am esset amens, qui semper in laboribus & periculis viveret? 1. Tusc.

Pueri efferuntur lætitia cū vicerint, & udet victos: ut se accusari nolunt: quā cū laudari! quos illi labores non perfecerunt, ut æqualium principes sint. 5. de Finibus.

Quis tantos labores diurnos, nocturnosq; omni militiæque susciperet, si iisdem finibus gloriam suam, quibus vitam esset terminaturus: Sed optimi cujusque animus maxime immortalitatem gloria nititur. Cato Major.

Est angusti animi atque demissi, triumphihonorem atq. dignitatem contemnere. Nam levitatis est. In Piso. In simil. 75.

Præstantes viri, nunquam tanta conati essent, quæ ad posteritatis memoriam pertinent, ni animo vidissent posteritatem ad se pertinere posse. Nonne melius multò fuisset, otiosam ætatē & quietam sine ullo labore & contentione traducere? Sed nescio quo modo animus erigens se, posteritatem semper inspicit, quasi cū excesserit è vita, tum eniq; victurus sit. Cato Major.

Sapiens virtutis honorem, præmium, haud ædam petit. 3. de Orat.

Nullam

Nullam virtus aliam mercedem laborum
 periculorumque desiderat, præter hanc la
 dis & gloriæ: quâ quidem detractâ, Judic
 quid est quod in hoc tam exiguo vitæ cur
 culo & tam brevi, tantis nos in laboribus
 creamus? Certè si nihil animus præsentis
 in posterum, & si quibus regionibus vitæ
 tium circumscriptum est, eisdem omnes co
 tationes terminaret suas: nec tantis se labo
 bus frangeret, neque tot curis vigiliisque
 geretur, nec toties de vita ipsa dimicant.
 Nunc insidet quædam in optimo quoque; vitæ
 quæ noctes & dies animum gloriæ stim
 concitat atque admonet, non cum vitæ te
 pore esse dimittendam commemorationem
 nominis nostri, sed cum omni posteritate
 æquandam. Pro Archia Poëta.

Nullam mercedē tanta virtus, præter hanc
 laudis & gloriæ desiderat: qua etiam si car
 tamen est seipsa contenta: quanquam in
 moriam gratorum hominum tanquam in
 ce posita lætetur. Phil 5.

Ex omnibus præmiis virtutis, amplissimum
 est præmium gloria: quæ vitæ brevitatem
 steritatis memoria consolatur: quæ effici
 absentes adsumus, mortui vivamus, cujus
 dibus etiam homines in cælum videntur
 scendere. Pro Milone.

Non vita hæc dicenda est, quæ corporis
 spiritu continetur: illa, inquam, illa vita
 quæ viget memoria seculorum omnium.

posteritas alit, quam ipsa æternitas semper
intuetur. Pro Marc.

Vestra quæ dicitur vita, mors est. Somn.
Scipion.

Nihil est verâ gloriâ dulcius. Philip. 5.

Natura nihil præstantius habet, nihil quod
magis experat, quàm honestatem, quàm lau-
dem, quàm dignitatem, quàm decus. 1. Tusc.

Antiquior sit possessionibus gloria. 1. de
Divinat.

Verùm decus in virtute positum est. Cice-
ro ad Plancum, Fam. lib. 10.

De morte.

42

OMnium rerum mors est extremum. ad
Torq. Fam. 6.

Mors est discessus animæ à corpore.
1. Tuscul.

Mors, somno similis est. Tusc.

Morti nihil est tam simile, quàm somnus.
Cato Major.

Somnus, imago mortis. 1. Tuscul.

Mors, quasi saxum Tantalò semper impen-
det. 1. de Fin.

Moriendum certè est, & id incertum an eo
ipso die. Cato Major.

Nemini exploratum potest esse, quomodo
sefe habiturum sit corpus, non dico ad annum
sed ad vesperum. 2. de Finib.

Quis est, quamvis sit adolescens, cui sit ex-
ploratum, se ad vesperum esse victurum? Ca-
to Major.

Mors

Mors omnibus est parata. 4. Inveſt. in C
til.

Omnibus definita eſt mors. Pro Seſt
Morſem omnibus natura propoſuit. Phil.
Neceſſe eſt mori. 2. Tuſcul.

Moriendum eſt omnibus: eſt que finis
ſeriz in morte. 1. Tuſcul.

Commorandi nobis natura diverſorium
non habitandi dedit, Cato Major.

Ex ipſa vita diſcedendum eſt, tanquam
hospitio, non tanquam ex domo. C. Major.

Si hoc tempore diem non obieris, pau
poſt diebus eſt tibi moriendum, quia non
natus es. Sulpitius ad Cicero. Famil. lib. 4.

Hoc meditatū ab adoleſcentia debet eſt
morſem ut negligamus, ſine qua meditati
ne, tranquillo eſſe animo quis non poteſt. C
to Major.

Morſem omnibus horis impendentem
mens, quis tranquillo animo poſſit cōſiſte
Cato Major.

Qui id quod vitari non poteſt metuit, is
vere animo quieto nullo modo poteſt. 2. Tu
ſcul.

Quæ poteſt eſſe in vita jucunditas, cupin
dies & noctes cogitandum ſit jamjam
moriendum? 1. Tuſc.

Qui morſem non timet, magnum is
præſidium ad beatam vitam comparavit.
Tuſc.

Non deterret ſapientem morſ, quæ p

Propter incertos casus quotidie imminet. & propter brevitatem vitæ nunquam longè potest abesse. Tuscul.

Utrum vivere, an mori sit melius, dii immortales sciunt: hominum quidem scire arbitror neminem. i. Tuscul.

A malis mors abducit, nos à bonis. i. Tusc.
Ipse animi discessus à corpore fit sine dolore, & fit plerunque sine sensu, nonnunquam etiã cū voluptate: totum hoc leve est, qualecunque sit: fit enim ad punctum temporis. i. Tusc.

Tunc erimus beati quum corporibus relinquantur, cupiditarum æmulationum erimus expertes. i. Tuscul.

Pellantur istæ ineptiæ penè aniles, ante tempus mori miserum esse. Quod tandem tempus? naturæ ne? At ea quidem dedit usutam vitæ tanquam pecuniæ, nulla præstituta die. Quid est igitur quod querare, si repetit quum vult? ea enim conditione acceperas. Quæ verò ætas longa est? aut quid omninò homini longum? Nonne modò pueros, modò adolescentes in cursu à tergo insequens, nec cū pinantes affecuta est senectus? Omnia ista perinde ut cuiq; data sunt, pro rata parte à vita, longa aut brevia dicuntur. i. Tusc.

Mors terribilis est iis, quorum cum vita omnia extinguuntur, non quorum laus emori non potest. Parad.

Honesta mors nunquam est fugienda, sc-

pè etiam oppetenda. Martius ad Ciceronem
Fam. lib. 10.

Verat dominans in nobis Deus. 1. Tusc. In
piis Sent. 68.

Non est injussu Imperatoris. Cato Major. In
piis Sent. 70.

Nobis si quid tale acciderit. 1. Tusc. In piis
Sentent. 72.

Tibi & piis omnibus. 1. Tuscul. In piis sen
tent. 69.

Nisi Deus. 1. Tusculanarum. In piis Sen
tent. 71.

Sunt qui se gratum mortuis facere, si gratili
viter eos lugeant, arbitrantur: Accedit super
stitio muliebris quædam: existimant enim
diis immortalibus se faciliùs satisfacturos,
eorum plaga percussi, afflicti se & stratos es
sateantur. 3. Tusc.

Mortuorum corpora nihil sentiunt in
pultura, quantum autem consuetudini,
maxq; dandum sit, id curent vivi, sed ita, ut
telligant nihil ad mortuos pertinere. 1. Tu

Quum ab amicis rogaretur Diogenes.
Tusc. in Apophth. 37.

*Mors, bonum sit an malum: plenissimè primò
Tusculanarum leges, & in dialogo qui
Cato Major inscribitur.*

Quis est, aut quoruscumq; cui mors
appropinquet.

Non refugiat timido sanguen, atq; exalbe-
 scat metu? 5. de Fin.

Emori nolo. 2. Tusc. In Apophth. 43.

Virtutis quæ sit vis & commendatio. 44

Virtus est per se ipsa laudabilis, & sine qua
 nihil laudari potest. 2. de Orat.

Virtus nihil est aliud, quàm in se per-
 fecta, & ad summum perducta natura. 1. de
 Legib.

Virtus, est affectio animi constans, conve-
 niensq; laudabiles efficiens eos in quibus est:
 & ipsa est per se suâ sponte, separata tamen u-
 gratilitate, laudabilis: ex ea proficiuntur ho-
 pnestæ voluntates, sententiæ, actiones, omnisq;
 directa actio. 4. Tusc.

Virtutis multæ definitiones consulto à
 nobis omittuntur.

Id dicitur, honestum, non quod laudetur
 multis, sed quia tale sit, ut vel si ignorent
 homines, vel si obtinuissent, pulchritudine
 sua tamen esset, specieque laudabile. 2. de Fi-
 nib.

Honestum etiam si nobilitatum non sit, aut
 si etiam à nemine laudetur, laudabile est na-
 turâ: quod si oculis cerneretur, mirabiles a-
 more citaret sapientiz. 1. Off.

Honestum est, quod detracta omni utilita-
 te sine ullis præmiis, fructibusque, per seipsum
 pure potest laudari. 2. de Finib.

Si non ipso honesto movemur, ut viri bo-

ni simus, sed utilitate aliqua atque fructu, callidi sumus, non boni. Nam quid faciet is in tenebris qui nihil timet, nisi testem vel iudicem? quid in deserto loco, nactus quem multo auro spoliare possit, imbecillum atque solum? I. de Legibus. 2

Si emolumentis, non suapte natura virtus expetitur: una erit virtus quæ malitia rectissime dicitur. Nam qui virtutem pretio metiuntur, nullam virtutem, nisi malitiam putant. I. de Legib.

Nulla potest esse virtus nisi gratuita. Nam quæ voluptate, quasi mercede aliqua ad officium impellitur, ea non virtus, sed fallax, & imitatio, simulatioque virtutis. 5. Tusc.

Quicquid præter id quod honestum sit, expetendum esse duxeris, in bonisque numeraveris, & honestum ipsum quasi virtutis lumen extinxeris, & virtutem penitus everteris. 3. de Finib.

Difficile est hominibus persuadere honestum propter ipsum eligendum. C. Cassio Ciceroni. Famil. lib. 51.

Si ipsam honestatem undique perfectam, & absolutam, rem unam præclarissimam omnium, maximeque laudandam, penitus desideremus: quonam gaudio cõpleremur, cum tantopere ejus adumbrata opinione latemus. 5. de Finib.

Sumus natura studiosissimi, appetentissimique honestatis: cujus si quasi lumen

quod

quod aspeximus, nihil est quòd, ut eo poriamur, non parati simus, & ferre, & perpeti. 2. Tusc.

Nihil est virtute amabilius: quam qui adeptus erit, ubicunque erit gentium, à nobis diligetur. 1. de Nat. Deor.

Virtutem necessariò gloria sequitur. Tusc.
Gloria virtutem tanquam umbra sequitur. 1. Tusc.

Nihil est virtute formosius, nihil pulchrius nihil amabilius. 1. de Nat. Deor.

Nihil est amabilius virtute, nihil quod magis alliciat homines ad diligendum: quippe cum propter virtutem & probitatem eos etiam quos nunquam vidimus, quodammodo diligamus. Cujus ea est vis, ut eam (quod magis est) in hoste etiam diligamus. In Læli.

Animi hominum moventur ad diligendum, cum eorum, quibuscum usu conjuncti sunt, virtutem & bonitatem perspiciunt. In Lælio.

Conciliantur animi hominum dignitate hominis, rebus gestis, æstimatione vitæ: alienanturque ab iis, in quibus hæc non sunt. 1. de Oratore.

Suscepit vita, consuetudoque communis, cum beneficiis excellentes viros in cælum, fama ac voluntate tollamus. 2. de Nat. Deor.

Quæ natio non comitatem, non benevolentiam, non gratum animum, & beneficii memorem diligit? Quæ superbos, quæ ma-

lefcicos, quæ crudeles, quæ ingratos non aspernatur, non odit? 1. de Leg.

Eos viros nos suspicimus, maximisque effe-
rimus laudibus, in quibus existimamus, ex-
cellentes quasdam & singulares perspicere
virtutes. Despicimus autem eos, & contem-
nimus, in quibus nihil virtutis, nihil animi, ni-
hil nervorum putatur. Quamobrem contem-
nuntur ii, qui nec sibi nec alteri profunt, ut di-
citur, in quibus nullus labor, nulla industria,
nulla cura est. Admiratione autem quadam
afficiuntur ii, qui anteire cæteris virtute pu-
tantur. 2. Offic.

Illud honestum, quod in alio cernimus
nos movet: atq; illi quo id inesse videtur, am-
cos facit. Omnis enim virtus nos ad se allicit
facitq; ut eos diligamus, in quibus ipsa inesse
videtur. 1. Off.

Quis est tam dissimilis homini, qui non
moveatur & offensione turpitudinis, & com-
probatione honestatis? Quis est qui non ode-
rit libidinosam, protervam adolescentiam?
Quis contra, in illa ætate pudorem, constan-
tiam, etiam si sua nihil intersit, non tamen di-
ligat? An obliviscimur quantopere in audien-
do, in legendoq; moveamur, cum piè, cum a-
micè, cum magno animo, aliquid factum co-
gnoscamus? 5. de Finib.

Quæ magno animo & elato, fortiter & ex-
cellenter gesta sunt, ea nescio quo modo, quæ
si pleno ore laudamus. 1. Off.

Cum

Cùm aliquid clementer, mansuetè, justè, rectè, moderatè, sapienter factum aut legim⁹ aut audimus: quo studio incendimur, non modò in gestis rebus, sed etiam in fictis, ut eos sapè, quos nunquam vidimus, diligamus. Pro Marcel.

Quis est qui non admiretur splendorem pulchritudinemque virtutis? 2. Off.

Conciliatrix amicitiae est, virtutis opinio. In Lælio.

Habet hoc virtus, ut viros fortes, species ejus & pulchritudo etiam in hoste posita delectet. In Pisonem.

Est proprium virtutis conciliare sibi animos hominum, & ad usus suos adjungere. 1. Off.

Virtus conciliat amicitias atq; conservat. In ea enim est convenientia rerum, in ea est stabilitas, in ea est constantia: quæ cum se exulit, & lumen suum ostendit, & idem aspexit agnovitq; in alio, ad id se admonet, vicissimque accipit illud quod in altero est, ex quo eorum exardescit sive amor, sive amicitia. In Lælio.

Propter virtutem jure laudamur, & in virtute rectè gloriamur. 3. de Nat. Deor.

Vera laus veræ virtuti debetur. 3. de Orat.

Nihil quidquam sine virtute laudabile. 1. Tusc.

Quibus gradibus Romulus ascendit in colum? rebus gestis atq; virtute. Parad. 1.

Bonus vir propriè & copiosè laudari sine virtutum cognitione non potest. 2. de Orat.

Eos quorum vita perspecta est in rebus honestis atque magnis & benè de Republica sentientes, aut aliquo honore & imperio affectos observare & colere solemus. 1. Officiorum.

Vehementer amor multitudinis commovetur ipsa fama & opinione liberalitatis, beneficentiæ, justitiæ, fidei, omniumque earum virtutum, quæ pertinent ad mansuetudinem ac facilitatem, eosque in quibus eas virtutes inesse videmus, à natura ipsa diligere cogimur. 2. Off.

Ea virtus videtur præstantis viri, quæ et fructuosa aliis, sibi autem laboriosa, aut periculosa, aut certè gratuita. 2. de Orat.

Si quod optimum, maximumque est, volumus adipisci, virtuti opera danda est, sine qua nullam rem expetendam consequi possumus. In Lælio.

Verum decus in virtute positum est. Cicero ad Plancum, Fam. lib. 10

Digna est virtus gloriatio: tantumque præstat cæteris rebus ut dici vix possit qui inter sit. 4. de Finib.

Nesciunt multi, nesciunt quantas vires virtus habeat, nomen virtutis tantum usurpant, quid ipsa valeat, ignorant. Parad. 2.

Non sunt isti audiendi, qui virtutem ducunt & quasi ferream esse volunt. In Lælio.

Non est inhumana virtus, neque immunis, neque superba, quæ populos universos tueri, eisque optimè consulere soleat: quod non faceret profectò, si à vulgi charitate ab horreret in Lælio.

2
Virtus, quam sequitur charitas, minimè repudianda est. In Lælio.

Virtus altissimum locum in homine, & maximè excellentem tenet. Cum autem assumpta est ratio, tanto in domitatu locatur, ut omnia prima naturæ hujus tutelæ subiiciantur. 4. de Finib.

2
Virtus, omnia quæ cadere in hominem possunt, subter se habet: eaque despiciens, casus contemnit humanos: culpaque omni carens præter seipsam, nihil censet ad se pertinere. 5. Tusc.

Optimè virtus seipsa novit, & quàm amabilis sit intelligit. In Lælio.

Virtutis tanta est vis, ut non possit unquàm esse vir bonus non beatus. In Pison.

2
In virtute satis est præsidii ad benè vivendum, satis etiam ad beatè, satis ut fortiter vivamus, etiam ut magno animo, & quidem ut nulla re egeamus, semperque simus invicti. sequitur ut nihil poeniteat, nihil desit, nihil obstat. 5. Tusc.

Præsidii ad vivendum in virtute satis est. 5. Tusc.

Virtus ad beatè vivendum seipsa contenta est. 5. de Finib.

Cum fateamur satis magnam vim esse in vitiis ad miseram vitam, faciendum est etiam eandem vim in virtute esse ad beatam vitam. Contrariorum enim contraria sunt consequentia. 5. Tuscul.

Quanti est æstimanda virtus, quæ nec eripi nec surripi potest, neq; naufragio neque incendio amittitur, nec tempestatum, nec temporum permutatione mutatur? qua prædicti qui sunt, soli sunt divites: Soli enim possident res & fructuosas, & sempiternas: soli q; (quod est proprium divitiarum) contenti sunt rebus suis. Satis esse putant quod est: nihil appetunt nulla re egent, nihil sibi deesse sentiunt, nihil requirunt. Para. ult.

Virtus in tempestate sæva quæta est, & luceet in tenebris, & pulsa, loco manet tamen atq; hæret in patria, splendet q; per se semper neq; alienis unquam sordibus obsolescit. Pro Sestio.

Amitti virtus non potest. 2. Tusc.

Virtus est altissimis defixa radicibus, quæ nunquam ulla vi labefactari potest, nunquam dimoveri loco. Philip. 4.

Ei non multum potest obesse fortuna, qui sibi firmitus in virtute quàm in casu præsidium collocavit. 4. ad Heren.

Omnes bene vivendi rationes in virtute sunt collocandæ: propterea quod sola virtus in sua potestate est. Omnia, præter eam, subiecta sunt fortunæ dominationi. 4. ad Heren. diuina.

Ma-

Major est virtutis jucunditas, quàm voluptas, quæ percipitur ex libidine & cupiditate.
3. act. in Verrem.

Tu plura si desideres, evolve diligenter quintum Tusculanarum, nos enim ea tantum quæ videbantur graviora, selegimus, ne potius ex integro librum transcripsisse, quàm præcipuis præcipua selegisse videamur.

Expetendarum rerum tria genera. 45

Rerum expetendarum tria sunt genera. Nam est quiddam quod sua vi nos alliciat ad sese, non emolumento captans aliquo, sed trahens sua dignitate, quod genus, virtus, scientia, veritas est. Aliud autem, non propter suam vim & naturam, sed propter fructum atque utilitatem petendum, quod pecunia est. Tertium est, ex horum partibus junctum, quod & sua vi, & dignitate nos inductos ducit, & præ se gerit quandam utilitatem, quod magis expetatur, ut amicitia, bona existimatio. 2. de Invent.

Vitia virtutis spectemplerunque induunt. 46

Cernenda sunt diligenter, ne ea nos fallant vitia, quæ virtutem videntur imitari. Nam & prudentiam malitia, & temperantiam immanitas in voluptatibus aspernandis, & magnitudinem animi su-

perbia in animis extollendis, & despicientia in contemnendis honoribus: & liberalitatem effusio, & fortitudinem audacia imitatur, & religionem superstitio: studiisque bonis similia videntur ea, quæ sunt in eo genere nimia. In Part.

Astutia tollenda sunt, eaque malitia, quæ vult quidem videri se esse prudentiam, sed abest ab ea, distatq; plurimum: nec ulla perniciæ vitæ major inveniri potest, quam cum in malitia inest simulatio. 3. Off.

Omniis veris falsa quædam adjuncta sunt tanta similitudine: ut nulla insit judicandi & assentiendi nota. 1. de Nat. Deor.

Finitima sunt falsa veris. 4. Academ.

Voluptas.

Imitatrix est boni voluptas, malorum mater omnium: cuius blanditiis corrumpuntur quæ naturâ bona sunt. 1. de Leg.

Malorum esca voluptas: qua homines capiuntur, ut hamo pisces, Cato Major.

Voluptate capimur omnes. 1. de Leg.

Voluptates, blandissimæ dominæ, sæpè majores partes animæ à virtute detorquent. 2. Officiorum.

Maximas virtutes jacere oportet, voluptate dominante. Ad Artic. lib. 5.

In voluptatis regno non potest virtus consistere. Cato Major.

Qui voluptati deditus est, huic omnia sensu, non ratione sunt judicanda: eaque dicenda optima

da optima quæ sunt suavissima. 2. de Finib.

Impedit consilium voluptas ratione inimica ac mentis, ut ita dicam, perstringit oculos, nec habet ullum cum virtute commercium. Cato Major.

Semovenda est voluptas, non solum ut recta sequamur, sed etiam ut loqui deceat frugaliter. 2 de Finib. 2

Quò major est voluptas, eò magis mentem à sua sede & statu dimovet. Parad. 1.

Non est necesse tanquam meretricem. 2. de Finib. In Sim. 46.

Nemo est dignus nomine hominis, qui unum diem totum velit esse in voluptate. 2. de Finib. 2

Non est ejus qui dolore summum malum metiatur, mentionem facere virtutis. 3. Tusc.

Qui voluptatibus ducuntur, & se virorum illecebris, & cupiditatum lenociniis dederunt, missos faciant honores, nec attingant Rempublicam, patiantur viros fortes labore, se otio suo perfrui. Pro Sest.

Nihil altum, nihil magnificum ac divinū suspicere possunt, qui suas omnes cogitationes abjecerunt in rem tam humilem, tam contemptam. In Lælio.

Fieri non potest, ut animus libidini deditus, amore, desiderio, cupiditate, copiâ inopia etiam nonnunquam impeditus, literis operam dare possit. Nec est alia, cur intantis præmiis eloquentiæ, tantâ voluptate dicen-

di: tantâ laude, tantâ gloriâ, tanto honore tam sint pauci, semperque fuerint, qui in hoc labore versarentur. Omittendæ enim sunt omnes voluptates: relinquenda studia delectationis, ludus, jocus, conviviûm: sermo etiam penè omnium familiarium deferendus: quæ res in hoc genere homines à labore, studioque deterret. Pro M. Cælio.

Multa nobis blandimenta natura ipsa genuit: quibus sopita virtus conniveret: & multarum rerum jucundissimarum varietatem dedit, quibus non modò prima ætas, sed jam corroborata caperetur. Pro M. Cælio.

Plerique propter voluptatem & parvam & non necessariam, tum in morbos graves, tum in damna, tum in dedecora, incurrunt: sæpi etiam legum judiciorumque pœnis obligantur. 1. de Finib.

Nulla capitalior pestis, quàm corporis voluptas, super hominibus à natura data est. Cato Major.

Vitium ventris & gutturis non modò minuit ætatem hominibus, sed etiam auferit. Pro M. Cælio.

Voluptatem dimittamus, & suis se finibus tenere jubeamus, ne blanditiis ejus, illecebrique capiaturs animi voluptas. 3. de Finib.

Amores & deliciae maturè & celeriter deflorescunt. Pro M. Cælio.

Fluit voluptas, & prima quæque evolat sæpiusque

sapiusque relinquit causas poenitendi, quam recordandi. 2. de Finib.

Unà cum societate moritur memoria voluptatis. 2. Off.

Omnibus in rebus, voluptatibus maximis fastidium finitimum est. 2. de Orat.

Nos omnes voluptate, quemadmodum naturâ capiamur, plura primo de Finibus.

Animus.

48

Opus est te animo valere, ut corpore possis. Cic. Tironi. Famil. 16.

Ex anima constamus & corpore. 4. de Finibus.

Constamus ex animo & corpore. 3. Tusc.

Animus est rationis compos & particeps, quo nihil ab optimo & sapientissimo genitore melius est procreatum. De Univers.

Mente nihil homini dedit Deus ipse divinius. 3. Off.

Nobis Deus, sive mater rerum omnium natura dedit animum, quo nihil est prastantius neque divinius. Parad. 1.

Animus est ingeneratus à Deo. 1. de Legib. in Piis. 3.

Est animus caelestis. Cat. Maj. in Piis. 36.

Dii immortales. Cato Major. in Piis 26.

Humanus animus decerptus ex mente divini. 5. Tusc.

Animus cum est secum. 1. Tusc in Piis. 41.

Nulla

Nulla est celeritas. 1. Tusc. in Piis. 38.

Dux sunt viæ. 1. Tusc. in Piis, 60.

Oportet ut seipsa mens. 5. Tusc. in Piis. 39.

Eorum animi. Som. Scip. in Piis, 61.

Animus solus, nec cum adest, nec cum discedit, apparet. Cato Major.

Omnium animi immortales: sed bonorum fortiumque divini. 2. de Leg.

Bonorum virorum mentes mihi divine atque æternæ videntur, & ex hominum viis ad deorum religionem sanctimoniamque migrare. Pro Cajo Rabirio.

Sic habeto, te non esse mortalem, sed corpus hoc. Som. Scipionis.

Corpus hoc est mortale, animi verò immortalis, sempiterni. Pro Sestio.

Nihi interest, motu animi sublato, in pecudem & hominem: sed ne inter hominem & saxum, aut truncum, aut quidvis generis ejusdem. In Lælio.

Duplex est vis animorum: una pars in appetitu posita, altera in ratione: quæ docet, explanat quid faciendum, fugiendumve: ita fit ut ratio præsit, appetitus verò obtemperet. 1. Offi.

Est animorum ingeniorumque nostrorum naturale quasi quoddam pabulum, consideratio, contemplatioque naturæ: ætæque homini & erudito, cogitare, est vere. Sapientis enim cogitatio, non ferè ad investigandum adhibet oculos ad vocatos. 4. Acad.

Animus perturbatus & incitatus, nec cohibere se potest, nec quoquo loco vult consistere omnino. 4. Tuf.

Animus æger 3. Tuf. In Apoph. 125.

Quemadmodum animus conturbatus. 3. Tuf. In Simil. 33.

Animi morbi, sunt cupiditates immensæ, inanes divitiarum gloriæ, dominationis libidinosarum etiam voluptatum, accedunt ægri-
tudines, molestiæ, mœrores, quæ animos exedunt, conficiuntque curis. 1. de Finib.

Ægris corporibus similima est animi ægri-
tudo. 1. de Finib.

Æquè animo dolemus, dum corpore dolemus. 3. Off.

Errat qui ullum aut corporis, aut fortunæ vitium, animi vitiis gravius existimat. 3. Tusc.

Morbi perniciosiores, pluresque sunt animi quàm corporis. 3. Tusc.

Corpora curari possunt, animorum nulla medicina est. 3. Tusc.

Animi lineamenta pulchriora sunt quàm corporis. Rectè solus liber, nec dominationi cuiusquam parens, neque obediens cupiditati. Rectè invictus, cuius, etiamsi corpus constringatur, animo tamen vincula injici nulla possunt. 3. de Finib.

Corpori tantum præstat mentis excellens perfectio, ut vix possit cogitari quid intersit. 3. de Finib.

Deus

Deus & ortu, & virtute antiquiorem genuit animum, cumq; ut dominum atq; imperantem obedienti præfecit corpori. De unitate.

Ut multò majora sunt opera animi quàm corporis: sic ex res, quas persequimur ingenio ac ratione, gratiores sunt, quàm quas viribus. 2. Off.

Quò major est vis animi, quàm corporis, hoc sunt majora ea quæ concipiuntur animo quàm illa quæ corpore. Philip. 11.

Cum multum animus corpori præstet. de Leg. In Pius Sent. 22.

Non viribus. Cato Major. Consilium 26.

Major est animi voluptas, quàm corporis. 2. de Finib.

Voluptate animi, nulla potest esse major. Cato Major.

Corpore, nihil nisi præsens & quod ad sentire possumus: animo autem & præterita & futura. 1. de Finib.

Corpus tandiu gaudet, dum præsens sentit voluptatem: animus & præsentem percipit pariter cum corpore, & prospicit venturam, nec præteritâ præterfluere finit. 5. Tus.

Corpus est q. vas animi, aut aliquod repositaculum. 1. Tus.

Deus animum conclusit in corpore. De universitate.

Exercendum est corpus, & ita efficiendum ut obedire consilio, rationique possit in expediendis negotiis, & in labore tolerando. 2. O.

Redditio

Redditur terræ corpus. 2. de Leg.

Formæ dignitas, aut morbo deflorescit, aut
verustate extinguitur. 4. ad Heren.

Ratio.

49

MUnus animi, est ratione uti. 3. Tusc.

Nihil est, non dicam in homine, sed
in omni cælo atq; terra, ratione divini-
us, quæ quum adolevit atque perfecta est, no-
minatur ritè sapientia. 1. de Leg.

Domina omnium & regina, ratio: connexa
per se, & progressa longius, fit perfecta virtus:
hæc ut imperet illi parti animi, quæ obedire
debet, id videndum est viro, velut servo do-
minus, velut Imperator militi, velut parens
filio. 2. Tusc.

Benè adhibita ratio, cernit quid optimum
sit: neglecta, multis implicatur erroribus. 4.
Tusc.

Societatis humanæ vinculum, est ratio &
oratio: quæ dicendo, communicando, dis-
ceptando, judicando, conciliat inter se homi-
nes, conjungitquæ naturali quadam societa-
te. Neque ulla realia absumus à natura fera-
rum. 1. Off. de homine. 118.

Ratione præstamus belluis. 1. de Leg.

Ut patrimonium homini ab homine relin-
quitur, sic ratio homini à Deo. 3. de Nat.
deor.

Nihil potest esse æquabile, quod non à cer-
ta ratione proficiscatur. 2. Tusc.

Nihil per se amplum est, nisi in quo judicii
ratio extat. Ad Brutum. 16.

Plus

Plus apud nos vera ratio valeat, quàm vulgi opinio. Parad. 1.

Gravior & validior est decem virorum bonorum sententia, quàm totius multitudinis imperitia. Pro Planc.

Sunt homines qui rationem bono consilio à diis immortalibus datam, in fraudem matiamque convertunt. 3. de Nat. deor.

Appetitus rationi obediant.

Appetitus omnes contrahendi, sedanquè sunt, excitandaque est animadversio, & diligentia, ut ne quid temere fortuito, inconsideratè negligentèrque agamus. 1. Off.

Efficiendum est ut appetitus rationi obediant, eamque neque præcurrant, nec propter pigritiam aut ignaviam deserant: sintque tranquilli, atque omni perturbatione anicareant, ex quo elucebit omnis constantia omnisque moderatio. 1. Off.

Tu in hanc sententiam plura lege, primo Offic. capite, Duplex est enim.

Moderari animo & orationi, cum sis irritus, aut eviam tacere & tenere in sua potestate motum animi & dolorem, etsi non perfectæ sapientiæ, tamen non est medioc ingenii, ad Quint. Frat. Epist. 1.

Animum vincere, iracundiam cohibere victoriam temperare, adversarium non modo extollere jacentem, sed etiam amplifi-

re e

re ejus pristinam dignitatem, præclarum est.
 Hæc qui faciat, non ego eum summis viris
 comparo, sed simillimum Deo judico. Pro
 Marc.

Si quis hoc robore animi est, atque hac in-
 dole virtutis ac continentiae, ut respuat om-
 nes voluptates, omnemquæ vitæ suæ cursum
 in labore corporis, atque in animi contem-
 platione conficiat: quem non quies, non remis-
 sio, non æqualium studia, non ludi, non con-
 vivia delectent: nihil in vita expetendum pu-
 tet, nisi quod est cum laude & honore & cum
 dignitate conjunctum: hunc mea sententia
 divinis quibusdam bonis instructum atq; or-
 natum puto. Pro M. Cælio.

Regium est ita vivere, ut non modò ho-
 mini, sed ne cupiditati quidem servias: con-
 temnere omnes libidines: non auri, non ar-
 genti, non cæterarum rerum indigere: popu-
 li utilitati magis consulere, quàm voluntati,
 nemini cedere, multis obsistere, Pro Syll.

Refrænet primùm libidines. Parad. pe.
 Imperator. 30.

Esse abstinentem, continere omnes cupi-
 ditates, præclarum magis est, quàm difficile.
 Ad Quint. fratr. Epist. 1.

Quum præcipitur ut nobismetipsis im-
 peremus, hoc præcipitur, ut ratio coërceat
 avaritiam. 2. Tusc.

Cupiditates sunt insatiabiles, quæ non
 modò singulos homines, sed universas fami-
 lias

lias evertunt: totam etiam labefactant Rem
Ex cupiditatibus odia, dissidia, discordiæ,
ditiones, bella nascuntur. Nec hæ sese foris
lūm jactant, nec tantū in alios cæco impe
incurrunt, sed intus etiam animis inclusæ
ter se dissident, atque discordant. 1. de Finib

Sempermanendum in officio.

Nulla vitæ pars, neque publicis, neque
privatis, neque forensibus, neque do
mesticis in rebus, neque si tecum ag
quid, neque si cum altero contrahas, vac
re officio potest. In eo quæ excolendo sita
vitæ honestas omnis, & in negligendo tur
tudo. 1. Off.

Nec pretio, nec gratiâ, nec periculo, nec
multatæ à via recta ostendemus oportere
duci: nec ab ulla re honesta periculi, aut
boris magnitudine. 3. ad Heren.

Nullò casu arbitror hoc constanti homi
posse contingere, ut ulla intermissio fiat o
cii. In Lælio.

Nulla lassitudo impedire officium & fr
debet. Cic. Cornific. Famil. 12.

Pericula, labores, dolorem etiam optin
quisq; suscipere mavult, quàm deserere
officii partem. 1. de Finib.

Artium studio à rebus agendis abduci,
tra officium est. 1. Off.

Si quis omissis. 1. de Invent. Vide Doctus
visus. 24.

Et bene & honestè vivendum. 52

Optima vivendi ratio est eligenda, eam
jucundam consuetudo reddet. 4. ad Her.

Omnia nostra cura debet in hoc ver-
ari semper, si possumus, ut boni aliquid effi-
ciamus. Sin minus, ut certè nihil mali. 2. de
orat.

Semper ita vivamus, ut rationem nobis
addendam arbitremur. 4. Act. in Verrem.

Non ob ea solum incommoda. 1. de Finib.
vide Impii. 3.

Si impietas. 3. de Finib. Vide Impii. 3.

A recta conscientia transversum unguem
non oportet quenquam in omni vita sua dis-
cedere. Cic. Attic. lib. 13.

Nobis persuasum esse debet, si deos, homi-
esque celare possimus: nihil tamen avarè,
nihil injustè, nihil libidinosè, nihil incontine-
nter esse faciendum: honesta bonis, non oc-
ulta quaeruntur. 3. Off.

Improbum est relinquere honestatem pro
ut utilitatis magnitudinem. 3. Off.

& si honestatem utilitati præferendam esse
disces, ex tertio Officiorum.

Sobriè vivendum. 53

Sse oportet ut vivas, vivere non ut edas.
4. ad Heren.

Victus, cultusque corporis, ad valetu-
tem referantur, & ad vires, non ad volu-
ptatem. 1. Off.

Tan-

Tantum cibi & potionis adhibendum est
ut reficiantur vires, non opprimantur. Cat.
Major.

Jucunditas victus est in desiderio, & non
in satietate 5. Tus.

Cibi condimentum est fames: potionis
sitis. 2. de Finib.

Darius. 5. Tus. In Apophth. 59.

Ptolemæo 5. Tus. In Apophth. 60.

Timotheus. 5. Tus. In Apophth. 58.

Quum Dionysius. 5. Tus. In Apophth. 61.

Non intelligunt homines, quàm magnam
vestigal sit parsimonia. Parad.

Quæritur in re domestica, continentia
laus: in publica, dignitatis. Pro Flacco.

Omnium perturbationum fons est intemperantia,
quæ est à tota mente, etiam à ratione defectio:
sic averfa à præscriptione rationis, ut nullo modo
appetitiones animum nec regi, nec contineri queant. 4. Tusc.

Mente rectè uti non possumus, multo
& potione completi. 5. Tus.

Quæ virum forma deceat, & qui victus
debeat, primo Officiorum lege, capit.

Quum autem.

Turpitudine fugienda.

Nihil est tam tetrum, nihil tam asperum,
dum, nihil homine indignius, quam
turpitudine. 2. Tusc.

Nihil est tam contra naturam, quam
turpitudine. 3. Off.

Nihil est detestabilius dedecore. Phil. 3.

Periculum minus fugiendum est, quàm turpitudine. Philip. 7.

Ne turpitudine suscipiatur vitæ cupiditate. Philip. 13.

Nihil est malum, nisi quod turpe aut vitiosum est. 2. Tusc.

Si unum in locum collocata sint omnia mala, cum turpitudinis malo non erunt comparanda. 2. Tusc.

Misera est ignominia iudiciorum publicorum. Et cujus bona ex edicto possidentur huius omnis fama & estimatio cum bonis simul possideretur. Pro Quintio.

Nemo est tam agrestis. In Parad. Vide Ignominia. 207.

Non peccandum.

55

Peccare, est tanquam transilire lineas. Parad. 3.

Peccare certè licet nemini. Parad.

Accipere præstat, quàm facere injuriam. 5. Tusc.

Peccati dolor & maximus, & æternus est. d. Attic. 1.

Quæ parva videntur esse delicta, neque à multis intelligi possunt: ab iis etiam diligentius est declinandum. 1. Offic.

Temperantia.

56

Temperantia, est moderatrix omnium commotionum. 5. de Finib.

Est temperantia, libidinū inimica. 3. Offic.

E

Temperantia est quæ in rebus aut expectandis aut fugiendis, ut rationem sequamur, monet: quæ animis pacem affert, & eos quasi quadam concordia placat ac lenit. 1. de Finib.

Nihil reperiri potest tam eximium, quàm istam virtutem, moderatricem animi, temperantiam, non latere in tenebris, neque esse abditam: sed in luce. Ad Q. frat. Epist. 1.

Quemadmodum temperantia. 4. Tusc. In Simil. 38.

Frugalitatis esse videtur proprium motus animi appetentes regere & sedare, semperq; adversantem libidini, moderatam in omni re servare constantiam. 1. Tusc.

Eas tres virtutes, fortitudinem, justitiam, prudentiam, frugalitas est complexa. 3. Tusc.

Non potest temperantiam laudare is, qui ponit summum bonum in voluptate: est enim temperantia libidinum inimica. 3. Off.

Qui voluptatem summum bonum statuit esse temperans nullo modo potest. 1. Off.

Quæ laus, quod decus erit, tanti, quod ad pisci cum dolore corpus velit, qui dolorem summum malum sibi esse persuaserit? 2. Tusc.

Mediocritas optima regula.

Nihil est quod tam deceat, quàm omni in re servare constantiam. 1. Off.

His rebus quæ tractantur in vita, modum quendam & ordinem adhibentes, honestatem & decus conservabimus. 2. Off.

Mediocritas ad omnem usum, cultumque

vitz referenda est. In omnibus rebus mediocritas est optima. 1. Off.

Modus est optimus, decus ipsum tenere nec progredi longius. Orat. ad Brut.

Suus cuiq; modus est, tamen magis offendit nimium, quàm parum. De Orat.

Tu quæ sint in omni actione servanda lege. 1. Offic. capite, In omni autem actione.

Verecundia.

58

Custos virtutum omnium, dedecus fugiens, & laudem maximam consequens, verecundia est. Par. Orat.

Moderator cupiditatis est pudor. 2. de Fin.

Sine verecundia nihil rectum esse potest, nihil honestum. 1. Offic.

Maximum amicitiz ornamentum tollit, qui ex ea tollit verecundiam. Itaq; in iis pernitiosus est error, qui existimant, libidinem, peccatorumq; omnium patere in amicitia licentiam. In Lælio.

Sæpe videmus fractos pudore, qui nulla ratione vincerentur. 2. Tusc.

Pudor in bello est maximè periculosus, Plancus Ciceroni. Fam. 10.

Grave est homini pudenti petere aliquid magnum ab eo, de quo se benè meritum putet: ne id quod petit, exigere magis, quàm rogare, & in mercedis potius, quàm beneficii loco numerare videatur. Cic. Curio. Fam. 2.

Justitia.

59

Justitia, virtus omnium est domina & regina virtutum. 3. Off.

Justitia, omnium virtutum causaa; & regina est. 1. de Legib.

Excellentissima virtus, justitia. 1. de Nat. Deorum.

Justitia sine prudentia plurimum poterit: sine justitia nihil valebit prudentia. 2. Officiorum.

Fundamentum perpetuæ commendationis & famæ est justitia: sine qua nihil esse potest laudabile. 1. Offic.

Justitiæ inest splendor virtutis maximus, ex qua boni viri nominantur: cuius primum munus est, ut ne cui quis noceat, nisi laceffit injuria: deinde ut communibus pro communibus utatur, privatis autem, ut suis. 1. Offic.

Justitia, ex qua una virtute viri boni appellantur, mirifica quaedam res multitudini videtur: nec injuria, quis est enim qui non admiretur splendorem, pulchritudinemq; virtutis? 2. Offic.

Solitario hominî, atq; in agro vitam degenti, opinio justitiæ necessaria est. Atq; iis etiâ qui vendunt, emunt, conducunt, locant: contrahendisq; negotiis implicantur, justitia ad rem gerendam necessaria est: cujus tanta vis est, ut nec illi quidem, qui maleficio & scelere pascuntur, possint sine ulla particula justitiæ vivere. 2. Off.

Justitiæ

Justitiæ partes sunt, non violare homines.
1. Offic.

Totius justitiæ nulla est capitalior pestis,
quàm eorum qui tum, dum maximè fallunt,
id agunt ut boni viri videantur. 1. Off.

Omne officium quod ad conventionem
hominum, & ad salutem tuendam valet, an-
teponendum est illi officio, quod cognitione
& scientia continetur: officiisq; scientiæ an-
teponenda sunt officia justitiæ: considerare e-
nim agere plus est, quàm cogitare prudenter.
1. Off.

Tu quæ dicantur propriè justitiæ & officia
& munera, leges plenissimè apud
Ciceronem in libris Officio-
rum.

Pietas.

69

Pietas, est fundamentum omnium virtu-
tum: parentem ut Deum vereri, atq; non
multò secus ac parentes, liberos amare
debemus. Pro Planc.

Pietati summa tribuenda laus est. 2. de O-
ratore.

Omnibus est amor pietas. Ciceron. C. Cas-
sio, Fam. 15.

Pietate adversus deos sublata, fides etiam,
& societas generis humani, & una excellen-
tissima virtus justitia tollatur necesse est, 1. de
Nat. Deor.

Pietas grata est Deo. 2. de Legibus, de
Deo. 1.

E 3

Pietas maximè & religio. 2. de Leg. In Apophth. 64.

Humanitas & Clementia.

61

Homines ad deos nulla re propius accedunt, quàm salutem hominibus dando. Pro Ligario.

Nihil est tam regium, tam liberale, tam quàm munificum, quàm opem terre supplicibus, excitare afflictos, dare salutem, liberare periculis homines. 1. de Orat.

Nihil est tam deformè, quàm ad summum imperium, acerbitaltem naturæ adjungere. ad Q. frat. Epist. 1.

Rectè præcipere videntur qui monent, quàm tò superiores simus, tantò nos summissius geramus. 1. Off.

Qui plus propter virtutem, nobilitatem quàm possunt, eo minus quantum possint, debent ostendere. Pro Quinctio.

In bonis fortunæ summa laus est, nō extulisse se in potestate, non fuisse insolentem in pecunia, non se prætulisse aliis propter abundantiam fortunæ: ut opes & copiæ, non superbix videantur ac libidini, sed bonitati ac moderationi facultatem ac materiam dedisse. 2. de Orat.

Nihil est laudabilius, nihil magno & præclaro viro dignius placabilitate & clementia, quæ ita probanda est, ut adhibeatur Reipublicæ causa severitas, sine qua administrari civitas non potest. 1. Off.

In re

In rebus prosperis, & ad voluptatem nostram fluentibus, superbiam magnopere, fastidium, arrogantiamq; fugiamus. Nam ut adversas, sic secundas res immoderatè ferre, levitatis est: præclaraque est æquabilitas in omni vita, & idem semper vultus, eademque frons. 1. Off.

Omnibus est odio crudelitas, & amori pietas & clementia. Cicer. C. Cassio, Famil. libro 15.

Est hominū naturæ maximè inimica crudelitas. 3. Off.

Satis est homines imprudentia lapsos non erigere: urgere verò jacentes, aut præcipitantes impellere, certè est inhumanum. Pro Rabir. Posthumo.

Amor & amicitia.

62

Amicitia, nihil aliud est, nisi omnium divinarum, humanarumque rerum cum benevolentia & charitate summa consensus: qua quidem haud scio an excepta sapientia, quicquam melius homini sit à diis immortalibus datum. In Lælio.

Amicitiam omnibus rebus humanis anteponamus. Nihil est enim tam naturæ aptum, tam cōveniens ad res vel secundas, vel adversas. In Lælio.

Quæ videntur utilia, honores, divitiæ, voluptates, & cætera generis ejusdem, hæc amicitia nunquam anteponenda sunt. In Lælio.

Amicitia plurimas res continet: quoquò te verteris præstò est, nullo loco excluditur, nunquam intempestiva, nunquam molesta est. Itaque non aqua, non igni, non aëre (ut ajunt) pluribus locis utimur, quàm amicitia. Nam & secundas res splendidiore facit amicitia: & adversas partiens, communicansque leviores. Nec debilitari animos, aut cadere patitur: verumetiam jam amicum qui intuetur, tanquam exemplar aliquod intuetur sui. Quocirca & absentes, adsunt, & egentes abundant, & imbecilles valent, & quod dictu difficilius, mortui vivunt. In Lælio.

In amicitia omnia insunt quæ putant homines expetenda, honestas, gloria, tranquillitas animi, atque jucunditas: cum hæc adsint, beata vita sit, & sine iis esse non possit. In Lælio.

De amicitia omnes ad unum idem sentiunt: & ii, qui ad Rempublicam se contulerunt: & ii, qui rerum cognitione, doctrinaque delectantur: & ii qui suum negotium gerunt otiosè: postremò ii, qui se totos tradiderunt voluptatibus, sine amicitia vitam esse nullam sentiunt, si modò velint aliqua ex parte liberaliter vivere. Serpit enim, nescio quo modo, per omnium vitam amicitia, nec ullam ætatis degendæ rationem patitur esse expertem sui. In Lælio.

Laus & charitas sunt vitæ sine metu degendæ præsidia firmissima. 1. de Fin.

Amici-

Amicitia praesidium est firmissimum. 1. de Finib.

Rerum omnium nec aptius est quicquam ad opes tuendas, ac tenendas, quam diligere, nec alienius, quam timeri. 2. Offic.

Charum esse civem, bene de Rep. mereri, laudari, coli, diligere, gloriosum est: metui verò & in odio esse, invidiosum, detestabile, imbecillum, caducum. 1. Philip.

Diligere, & charum esse, jucundum: propterea quòd tutiorem vitam, & voluptatem efficit plenior. 1. de Finib.

Sine amicorum benevolentia, neque in adversa, neque in secunda fortuna quisquam vivere potest. Marcel Cic. Fam. lib. 4.

Amicitia colenda, quòd sine ea tutò, & sine metu vivi non possit, ne jucundè quidem. 2. de Finib.

Nulla potest esse jucunditas, sublata amicitia. Pro Plancio.

Quis est, pròh deum fidè! qui velit ut neque diligat quenquam, ne ipse ab ullo diligatur: circumfluere omnibus copiis, atque omnium rerum abundantia vivere? Hæc enim est tyrannorum vita, nimirum in qua nulla fides, nulla charitas, nulla stabilis benevolentia potest esse fiducia: omnia semper suspecta atque sollicita sunt, nullus locus amicitia. In Laelio.

Omnis ratio & institutio vitæ adjumenta hominum desiderat. In primisque ut habeas

quibuscum familiares conferre possis sermones. 2. Off.

Nulla modo sine amicitia firmam & perpetuam iucunditatem vitæ tenere possumus.

Nec verò ipsam amicitia tueri, nisi æquè amicos, ac nos ipsos diligamus. 1. de Fin.

Nullius opes tantæ fuerunt, aut tantæ esse possunt, quæ sine multorum amicorum officiis stare possint. Pro Plancio.

Omniū rerum, quas ad beatè vivendum natura paravit, nihil est majus amicitia, nihil uberius, nihil iucundius, quàm solitudo & vita sine amicis, insidiarū, & metus plena sit. Ratio ipsa monet amicitias comparare: quibus partis, conservatur animus, & à spe periculorum voluptatum sejungi non potest. de Finib.

Maximum est bonum amicitia: plurimæ sunt delectationes in ea. 1. de Invent.

Amicitia nihil est uberius. Cicero Appio Pulchro. Fam. 3.

Hæc est una via, & laudis, & honoris, & dignitatis, à bonis viris & sapientibus, & bene à natura constitutis laudari, & diligere. Pro Sestio.

Violari amicitiam, apud majores nostros nefas erat. Cic. Appio Pulch. Fam. lib. 3.

Violare amicitiam, hoc gravissimū crimen judico. Phil. 2.

Quibus in rebus ipsi interesse non possumus, in his operæ nostræ vicaria fides amicorum

rum supponitur: quam qui lædit, oppugnat commune omnium præsidium, & quantum in ipso est, disturbat vitæ societatem: non enim possumus per nos omnia agere. Alius in alia re est magis utilis. Idcirco amicitia comparantur ut commune commodum mutuis officiis gubernetur. Pro Roscio Amer.

Quoniam res humanæ fragiles, caducæq; sunt, semper aliqui acquirendi sunt quos diligamus, & à quibus diligamur. Charitate enim benevolentiaq; sublata, omnis est è vita sublata jucunditas. In Lælio,

Est ea jucundissima amicitia, quam similitudo morum conjugavit. 1. Off.

Omnium societatum nulla præstantior est, nulla firmior, quam cum viri boni, moribus similes sunt familiaritate conjuncti. Nihil enim amabilius, nec copulatius, quam morum similitudo bonorum. 1. Off.

Nihil est aptius vitæ, nihil ad beatè vivendū accommodatius, quam cum viris bonis, jucundis, amantibus nostri vivere. M. Cic. Pap. Pæto, Fam. lib. 9.

In quibus sunt eadem studia, eadem voluntates: in his fit ut æquè quisque altero delectetur ac seipso: efficiturque id quod Pythagoras vult in amicitia, ut unus fiat ex pluribus. 1. Offic.

Nihil minus homini esse videtur, quam nō respondere in amore iis, à quibus provocere, Cic. ad Brutum.

Benevolentiam non adolescentulorū more, ardore quodam amoris, sed stabilitate potius & constantia judicemus. 1. Off.

Eodem modo erga amicum affecti simus, quo erga nosmetipsos: & nostra in amicos benevolentia, illorum erga nos benevolentia pariter, æqualiterque respondeat. In Lælio.

Est in amicitia necessarium, ut alter nihilo sese plus quam alterum diligat: quod si tantillum intersit, jam amicitia nomen occiderit: cujus est ea vis, ut simul atque sibi aliquid, quæ alteri, maluerit, nulla sit. 1. de Legibus.

Verus est lex illa justæ, veræque amicitia, ut idem amici semper velint: neque est ullum certius amicitia vinculum, quam consensus & societas consiliorum & voluntatū. Pro Plancio.

Non est sancta amicitia, nisi ipse amicus per se ametur toto pectore, ut dicitur: qui quidē amandus est, & desperatis emolumentis & fructibus. 1. de Legib.

Amicorum bona communia. 1. Off.

Confirmata amicitia & perspecta fide, commemoratio officiorum supervacanea est. C. App. Pulch. Fam. lib. 3.

Odiosum est sanè genus hominum officia exprobrantium: quæ meminisse debet is, in quem collata sunt, non commemorare qui contulit. In Lælio.

Qui fortunis alicujus inducti, amicitiam
ejus se-

ejus sequuti sunt, hi simulatque fortuna elapsa est, devolant omnes. Cum enim recessissent ea, quæ fuit consuetudinis causa, nihil superest, quare possint in amicitia retineri. 4. ad Herenn.

Ut hirundines. 4. ad Heren. In Simil. 93.

Non facile dijudicatur amor verus & fictus: nisi aliquod incidat ejusmodi tempus ut quasi aurum igne, sic benevolentia fidelis periculo aliquo perspici possit: cætera sunt signa communia. Cic. Pap. Pato. Famil. lib. 8.

Amicus certus in re incerta cernitur. In Lælio.

Amare nihil aliud est, nisi eum ipsum diligere quem ames, nulla indigentia, nulla utilitate quaesita. In Lælio.

Nihil est aliud amare, à quo amicitiae nomen dictum est, nisi velle bonis aliquem affici quamplurimis: etiamsi ad se ex iis nihil redeat. 2. de Finib.

Charum ipsum verbum est amoris, ex quo amicitiae nomen est ductum: quam si ad fructum nostrum referemus, non ad illius commodum quem diligimus, non erit ista amicitia, sed mercatura quædam utilitatum suarum. Prata, & arva, & pecudum greges diliguntur isto modo, quod fructus ex iis capiuntur: hominum charitas & amicitia gratuita est. 1. de Nat. Deor.

Etiamsi nulla sit utilitas ex amicitia, ta-

men ipsi amici propter seipsos amentur. Etenim, si loca, si fama, si urbes, si gymnasia, si campum, si canes, si equos, si ludicra exercendi aut venandi consuetudine ad amare solemus, quantò id in hominum consuetudine facilius fieri poterit, & iustius? 1. de Finibus.

Me ipsum ames oportet, non mea, si verè amici futuri simus. 1. de Finib.

Si fructibus & emolumentis & utilitatibus amicitias colemus, si nulla charitas erit, quæ faciat amicitiam ipsam, suâ sponte, vi sua, ex se, & propter se expetendam: non dubium est quin fundos & insulas amicis anteponamus. 2. de Finib.

Amicitia non sub dubia utilitatis ratione effici solet, sed ipsa ex se oritur, & sua sponte nascitur. 2. de Finib.

Plerique in rebus humanis, nihil quicquam bonum norunt, nisi quod fructuosum sit: & amicos tanquam pecudes, eos potissimum diligunt, ex quibus sperant se maximum fructum esse capturos: ita pulcherrima illa & maximè naturali carent amicitia: nec sibi ipsi exemplo sunt, hæc vis amicitia: qualis & quanta sit. Ipse enim se quisque diligit, non ut aliquam à seipso mercedem exigat charitatis suæ, sed quòd per se sibi quisque charus est: quod nisi idem in amicitiam transferatur, verus amicus nunquam reperietur. In Lælio.

Est

mil.

Est honestius de amicorum pecunia laborare, quàm de sua. Cic. ad Brut. Famil. lib. 13.

Multi vitam neglexerunt, ut eos qui his chariores, quàm ipsi sibi essent, liberarent. Part. Orat.

In omnibus novis conjunctionibus interest, qualis primus aditus sit, & qua commendatione quasi amicitiae fores aperiantur. Cic. Bruto, Fam. lib. 13.

Cùm in amicitia, quæ honesta non sunt, postulatur: religio & fides anteponantur amicitiae. 3. Off.

Si in hominibus eligendis nos spes amicitiae fefellerit, ut vindicemus, missos faciamus. 4. Act. in Verr.

Amicitias, quæ minus delectant, & minus probantur, magis decere censent sapientes sensim dissuere, quam repente præscindere. Cavendum erit igitur, ne non solum amicitiae depositæ, sed inimicitiae etiam susceptæ videantur. Nihil est enim turpius, quàm cum eo bellum gerere, qui cum familiariter vixeris. 2. Off.

Una ista sit cautio, atque una provisio in amicitia: ut ne nimis citò diligere incipiamus, né venon dignos. Digni autem sunt amicitia, quibus in ipsis inest causa, cur diligantur. In Lælio.

Nihil est, quod studio & benevolentia, vel amore potius effici non possit. Cic. Rut. Famil. 13.

Sine

Sine studio & ardore quodam amoris, in
vita nihil quicquam sit egregium. 1. de
Orat.

Tu de amicitia, amicorumque officiis, plura
lege apud Ciceronem in dialogo, qui Læ-
lius inscribitur, est enim Cicero
in ejus laudibus multus.

Adulatio.

63

Nulla in amicitiiis pestis est major, quam
assentatio, blanditiæ, adulatio. In Læ-
lio.

Simulatio, amicitia repugnat maximè:
delet enim veritatem, sine qua nomen ami-
citia valere non potest. In Lælio.

Semper augeat assentatio id quod is, cujus
ad voluptatem dicitur, vult esse magnum.
In Lælio.

Cavendum est, ne assentatoribus patefa-
ciamus aures, nec adulari nos sinamus, in
quo falli facile est: tales enim nos esse puta-
mus, ut jure laudemur. In Lælio.

Assentatio, quamvis perniciosa sit, nocere
tamen nemini potest, nisi ei qui eam reci-
pit, atque ea delectatur. Ita fit, ut is assenta-
toribus patefaciat aures suas, maximè qui
ipse sibi assentat, & semaximè ipse delectetur.
In Lælio.

In obsequio comitas adsit, assentatio vi-
tiorum adjutrix procul amoveatur, quæ
non

non modò amico, sed ne libero quidem digna est. In Lælio.

Turpis est assentatio. Ad Attic. lib. 13.

Blanditia, cùm vitiosa sit ac turpis in cætera vita, tamen in petitione magistratus est necessaria: benevolentiam tamen civium blanditiis & assentationibus colligere turpe est. De petitione Consul.

Mihi hæreditates non honestæ videntur, si sunt blanditiis officiorum, non veritate, sed simulatione acquisitæ. 3. Off.

Liberalitas.

64

Liberalitate nihil est naturæ hominis accommodatius, sed habet multas cautiones. Videndum est enim primùm, ne obstit benignitas & iis ipsis, quibus videbitur benignè fieri, & cæteris. Nam qui aliis nocent, ut in alios liberales sint, non benefici, neque liberales, sed perniciosi judicandi sunt. Deinde, ne major sit benignitas, quàm facultas: nam qui benigniores esse volunt, quàm res patitur, primò in eo peccant, quòd injuriosi sunt in proximos. Videre etiam licet plerosque non tam naturâ liberales, quàm quadam gloria inductos, ut benefici videantur facere multa, quæ videntur magis proficisci ab ostentatione, quàm à voluntate. Tum illud unum considerandum est: ut pro dignitate cujusque tribuatur, in quo mores erunt spectandi ejus, in quem beneficium confertur. 1. Off.

Danda

Danda est opera, ut iis beneficiis quam plurimos afficiamus, quorum liberis posterisque prodatur memoria. 2. Off.

Liberalitate qui utuntur, benevolentiam sibi conciliant, & (quod aptissimum est ad quietè vivendum) charitatem. 1. de Finib.

Beneficium & gratia, vincula sunt concordiae. 2. de Fin.

Ea liberalitas est probanda, quæ sine periculo existimationis est. 4. in Verr.

Non ita claudenda est res familiaris, ut eam benignitas aperire non possit: nec irreferenda, ut pateat omnibus. Sequuntur enim largitionem rapinae. Cum enim dandū egere cœperint homines, alienis bonis magnum afferre coguntur, nec tamen studia assequuntur eorum, quibus dederunt, quantum odia eorum quibus ademerunt. 2. Off.

Cui res erepta est, est inimicus: cui datur est, etiam dissimulat se accipere voluisse. Officiorum.

Benè præcipit Ennius, ut quicquid sine detrimento possit commodari, id tribuatur vel ignoto. Ex quo sunt illa communia, Non prohibere aquam profluentem: Pati ab igno capere ignem: Si quis velit consilium fidele deliberanti dare: quæ sunt iis utilia qui accipiunt, danti non molesta. Cujus veritas non pudebit subscribere.

Homo qui erranti comiter monstrat viam
Quasi lumen de suo lumine accēdat

Ut nihilominus ipsi luceat, cùm illi accenderit. 1. Off.

Sunt multi splendoris & gloriæ cupidi, qui eripiunt ab aliis quod aliis largiantur, iiq̃ue arbitrantur se beneficos in suos amicos visum iri, si locupletent eos quacunque ratione. Id autem tantum abest ab officio, ut nihil magis officio possit esse contrarium. 1. Officiorum.

Propensior liberalitas esse debet in calamitosos, nisi fortè erunt digni calamitate. Benefacta enim, ut ait Ennius, malè locata, malafacta sunt. 2. Off.

Melius apud bonos, quàm apud fortunatos beneficium collocari puto. 2. Off.

Liberalis est, qui suis facultatibus aut captos à prædonibus redimit, aut æs alienum suscipit amicorum causâ, aut in filiarum collocatione adjuvat, aut opitulatur, vel in re quærenda, vel augenda. 2. Off.

Tu si quid requiris amplius, leges primum & secundum Officiorum.

Prodigus.

65

PRodigi sunt qui pecunias profundunt in eas res, quarum memoriam aut brevem, aut nullam sunt relicturi omninò. 2. Officiorum.

Largitio fundum non habet. 2. Off.

Multi patrimonia sua effuderunt, inconsultè largiendo. 2. Off.

Sequuntur

Sequuntur largitionem rapinæ. 2. Off.

Ne eos fideles tibi putes. 2. Officiorum.

In Apophthegm. 72.

*In referenda gratia quales esse
debeamus.*

IN collocando beneficio, & in referenda gratia, hoc maximè officii est, ut quisque in opibus maximè indigeat: ita ei potissimum opitulari: quod contrà fit à plerisque: à quibus enim plurimum sperant, etiam si illis iis non egent, tamen ei potissimum inserviunt. 1. Off.

Quis est qui inopis & optimi viri causa. 2. Off. Vide Corrupti mores. 113.

Acceptorum beneficiorum sunt delectationes habendi: & in primis quo quisque studio, vel benevolentia fecerit, ponderandum est. Multi enim multa faciunt temeritate quadam, sine judicio, vel modo in omnes, vel repentinè quodam impetu animi, quasi vento incitati: quæ beneficia æquè magna non sunt habenda, atque ea, quæ judicio consideratè, constantèque delata sunt. 1. Off.

In referenda gratia (si modò Hesiodo credimus) debemus imitari agros fertiles, qui plus multò adferunt, quàm acceperunt. Etenim si in eos quos speramus nobis profuturos, non dubitamus officia conferre, quales in eos esse debemus qui jam profuerunt. 1. Off.

Hesiodium illud laudatur à doctis, quod eadem mensura reddere iubet, qua accipere peris.

peris, aut etiam cumulatiore, si possis. De
Clariss. Orat.

Leve est onus, beneficii gratia. Pro Plan.

Sera gratulatio reprehendi non solet, præ-
sertim si nulla negligentia prætermissa est.
Cic. Curioni, Famil. 2.

Non est æquum, tempore & die memoriã
beneficii definiri. Ad Quirites post red.

Ulciscendæ injuriæ facilior ratio est, quàm
beneficii remunerandi: propterea quòd su-
periore[m] esse contra improbos, minus est
negotii, quàm bonis exæquari: tum etiam
ne tam necessarium quidem est malè meri-
tis, quàm optimè meritis referre quod debe-
as. Ad Quirites post reditum.

*Aliud pecuniam debere, aliud
gratiam.*

67

IN officio persolvendo, dissimilis ratio de-
bitæ pecuniæ est: propterea quòd pecuni-
am qui retinet, non dissolvit, qui reddit,
non habet: gratiam & qui reddit, habet, &
qui habet, dissolvit. Ad Quiri. post red.

Dissimilis est pecuniæ debitio & gratiæ.
Nam qui pecuniam dissolvit, statim non ha-
bet id quod reddidit: qui autem debet, is re-
tinet alienum. Gratiam autem, & qui refert,
habet: & qui habet, in eo ipso quod habet,
refert. Pro Plan.

Commodè dixit, quicumque dixit, Pecuni-
am qui habeat, non reddidisse: & qui red-
didit, non habere. Gratiam autem & qui
retulerit,

retulerit, habere: & qui habeat, retulisse. 2.
Off.

Ingratus.

68

Nemo gratiarum immemor, est gratus
inventus. Post reditum ad Senat.

Omnes inmemores beneficii oderunt.

2. Off.

In ingratitude, nihil mali non inest. Ad
Artic. 8.

Nihil est tam inhumanum, tam immane,
tam ferum, quàm committere, ut beneficio
non dicam indignus, sed victus esse videare.
Pro Planc.

Non solum gratus debet esse qui accepit
beneficium, verum etiam is, cui potestas ac-
cipiendi fuit. De provinc. consul.

Cui gratia referri non potest, quanta de-
betur: habenda tamen est quantam maxima
animi nostri capere possunt. Philip. 3.

Fortitudo & magnanimitas. 39 10 69

Viri propria maxime est fortitudo, cujus
munera duo maxima sunt, mortis do-
lorique contemptio. 2. Tuscul.

Est fortitudinis proprium & magnitudi-
nis animi, nihil extimescere, omnia huma-
na despicere: nihil quod homini accidere pos-
sit, intolerandum putare. 3. Off.

Fortitudo, est scientia perferendarum re-
rum, vel affectio animi in patiendo & per-
ferendo, summæ legi parens sine timore. 4.
Tuscul.

Fortitudo

Fortitudo est virtus pugnans pro æquitate. 1. Off.

Fortes & magnanimi sunt habendi, non qui faciunt, sed qui propulsant injuriam. 1. Off.

Nemo poterit esse celsus & erectus, & ea quæ homini accidere possunt, omnia parva ducere; nisi omnia bona sibi in se posita censebit. 5. Tus.

Fortes viri, non tam præmia sequi solent, rectè factorum, quàm ipsa rectè facta. Pro Milone.

Est virorum fortium, virtute præstare tantum, ut possint fortunæ culpam non extimescere. Philip. 13.

Magna laus & admirabilis videri solet, tulisse casus sapienter adversos, non fractum esse fortunam, retinuisse in rebus asperis dignitatem. 2. de Orat.

Est viri fortis, ne suppliciis quidem moveri, ut fortiter fecisse poeniteat. Pro Milone.

Qui magno animo est atque forti, omnia quæ cadere in hominem possunt, despicit, & pro nihilo putat: atque iste vir altus & excellens magno animo, verè fortis, infra se omnia humana ducit. 3. de Finib.

Homines magno animo, erecto quæ viventes, semper sunt beati, qui omnes motus fortunæ, mutationesque rerum & temporum, graves & imbecilles fore intelligant, si in virtutis certamen venerint. 5. de Finib.

Est

Est situ in nobis, ut & adversa quasi perpetua oblivione obruamus, & secunda jucundè ac suaviter meminerimus. 1. de Fin.

Ea quæ eximia plerisque & præclara videntur, parva ducere, eaque ratione stabili firmaque contemnere, fortis animi magnique ducendum est: & ea quæ videntur acerba, ita ferre, ut nihil à statu naturæ discedas, nihil à dignitate sapientis, robusti animi est magnæque constantiæ. 1. Off.

Si qui inducant animum, illa, quorum splendore capiuntur, vires, valetudinem, pulchritudinem, divitias, honores, opes contemnere, eaque quæ iis contraria sunt, pro nihilo ducere: tum poterunt clarissima voce confiteri, se neque fortunæ impetu, nec multitudinis opinione, nec dolore, nec paupertate terreri, omniaque sibi in se posita, neque esse quicquam extra suam potestatem, quod ducant in bonis. 5. Tus.

Robustus animus & excelsus omni est liber cura & angore, cum & mortem contemnit, & ad dolores ita paratus est, ut meminerit maximos luctus morte finiri, parvos multa habere intervalla requietis, merdiorumque nosse dominos: ut si tolerabiles sint, feramus: sin minus, æquo animo è viris quum ea non placent, tanquam ex theatro exeamus. 2. de Fin.

Divitias contemnere: & pro nihilo ducere, magni animi & excelsi est. 3. Off.

Nihil

Nihil est tam angusti animi, tamque parvi, quàm amare divitias. Nihil honestius magnificentiusque, quàm pecuniam contemnere si non habeas: si habeas, ad beneficentiam, liberalitatemque conferri. 1. Off.

Maximè admiramur eum, qui pecuniâ non movetur, quod in quo viro perspectum sit, hunc dignum spectatu arbitramur, quòd eas res spernit & negligit, ad quas plerique inflammati aviditate rapiuntur. 1. Off.

Tu plura Off. primo, & de Orat. tertio.

Contemptores divitiarum.

70

Multi divitias despiciunt, quos parvo contentos, tenuis victus cultusque delectat. Honores verò, quorum cupiditate quidam inflammantur, quàm multi ita contemnunt, ut nihil inanius esse, nihil levius existiment. Item cætera, quæ quibusdam admirabilia videntur, permulti sunt qui pro nihilo putent. In Lælio.

Caduca semper & mobilia hæc esse dixi nõ virtutis atque ingenii, sed fortunæ ac temporum munera: quorum ego non tam facultatem unquam, & copiam expetendam putavi, quàm & in utendo rationem, & in carendo patientiam. Pro domo sua.

Ambitio.

71

Miserrima est omnino ambitio, honorûque contentio. 1. Off.

Maximè adducuntur plerique, ut eos justitiæ capiat oblivio, cum in imperiorum,

F

honorum, gloriæve cupiditatem inciderint.
1. Off.

Quicquid est huiusmodi, in quo non possunt plures excellere: in eo plerumque fit tanta contentio, ut difficillimum sit sanctam servare societatem; difficile est enim, quum præstare cæteris concupiveris, servare æquitatem. 1. Off.

Multi iniqui 3. Off. In Apophth. 81.

Nulla sancta societas. 1. Off. in Apo. 120.

Pestis major esse nulla in amicitiiis potest, quàm in quibusdam honoris certamen & gloriæ: ex quo inimiciæ maximæ sæpè inter amicissimos extiterunt. In Lælio.

Facilimè ad res injustas impellitur, ut quicquid est altissimo animo & gloriæ cupidus. 1. Off.

Complures se scelere contaminarunt imperii cupiditate. 3. Off.

In liberis civitatibus regnandi cupiditate nihil terrius, nihil foedius excogitari potest. 3. Offic.

Cavenda est gloriæ cupiditas: eripit enim libertatem, pro qua magnanimis viris omnis debet esse contentio. 1. Off.

Timida est ambitio, & sollicita cupiditas Magistratus: omnia non modò quæ reprehendi palam, sed etiam quæ obscurè cogitari possunt, timeamus: rumorem, fabulam fictam, falsam perhorrescimus: ora omnium atque oculos intuemur. Nihil enim est tam molle,

molle, tam tenerum, tam aut fragile, aut flexibile, quàm voluntas erga nos, sensusque civium, qui nō modò improbitati irascuntur candidatorum, sed etiam recte factis sæpè fastidiunt. Pro Milone.

Arrogantia.

72

EX copia, atque rerum omnium affluentia, primò arrogantia nata est. De lege Agr. ad pop. contra Rullum.

Deforme est de seipso prædicare, falsa præferim, & cum irrisione audientium imitari militem gloriosum. 1. Off.

Quum omnis arrogantia odiosa est, tum illa iageni atque eloquentiæ multò molestissima. Divin. in Verr.

Est minimè inepti hominis, & ejusdem etiam faceti, cum de sapientia disceptetur, hanc sibi ipsam detrahere, eis tribuere illudentem, qui eam sibi arrogant, ut apud Platonem, Socrates in cœlum effert laudibus Protagoram, Hippiam, Prodicum, Gorgiam, cæteros: se autem omnium rerum incitium fingit, & rudem. De clar. Orat.

Temeritas & pertinacia.

73

OMnis actio vacare debet temeritate & negligentia. 1. Off.

Nihil est temeritate turpius, nec quicquam tam indignum sapientis gravitate, & constantia, quàm aut falsum sentire, aut quod non satis exploratè perceptum sit, &

cognitum, sine ulla dubitatione defendere, 1. de Nat. deor.

Nihil est à gravitate sapientis errore, levitate, temeritate disiunctius. 4. Acad.

Nihil sentire est melius, quàm prava sentire. Pro Cluent.

Ut hoc pulcherrimum est vera videre: sic pro veris probare falsa turpissimum est. 4. Acad.

Satius est id ipsum de quo ambigitur, concedere, quàm imprudenter resistere. 1. de Nat. deor.

Quid est tam futile, quàm quicquam approbare non cognitum? 1. Acad.

Insignis est temeritas: cùm aut falsa aut incognita res approbatur. Nec hoc quicquam est turpius, quàm cognitioni & perceptioni assertionem approbationemque præcurrere. 1. Acad.

Quid est stultius, quàm incerta pro certa habere, ac falsa pro veris? Cato Major.

In parum cognitis stultè, & diu perseverare, turpe est. 2. de Invent.

Ne cui rei temerè aut arroganter assensus. 2. de Invent.

Ipsa consuetudo assentiendi periculosa esse videtur, & lubrica. 1. Off.

Temerè affirmare de altero, est periculosum, propter occultas hominum voluntates, multiplicesque naturas. Cic. Bruto.

Cavendum est, ne incognita pro cognitibus habere

habeamus, iisque temerè assentiamus, sed adhibeamus ad considerandas res, & tempus, & diligentiam. 1. Off.

Nos refelli, redarguî; patiamur: quod hi ferunt animo iniquo, qui certis quibusdam, destinatisq; sententiis, quasi addicti & consecrati sunt: eaq; necessitate constricti, ut etiâ quæ non probare soleant, ea cogantur cōstantiâ causa defendere. 2. Tusc.

Plerique errare malunt, eamq; sententiam quòd adamaverunt, pugnacissimè defendere, quàm sine pertinacia, quod constantissimè dicatur, exquirere. 4. Acad.

Ut necesse est lancem. 4. Acad. In Simil. 68.
Sapè, nulla ratione, quorundam tantum opinionone & autoritate nitimur. 74

ID ratum habent homines, quod ab eo quem probant iudicatum vident. 1. de Nat. deor.

Tuemur ea, quæ dicta sunt ab iis quos probamus. 1. de Finib.

Nō tam autoritatis in disputando, quàm rationis momenta quærenda sunt. *Quin* etiam obest plerumq; iis, qui discere volunt, autoritas eorum qui se docere profitentur. Desinunt enim suum iudicium adhibere: id habent ratum, quod ab eo quem probant, iudicatum vident. Nec verò probare soleo, id quod de Pythagoreis accepimus, quos ferunt, siquid affirmarent in disputando, quum ex eis quæreretur, quare ita esset re-

spondere solitos, Ipse dixit. 1. de Nat. deor.

Concepta semel opinio &ix deponitur. 75

Impetrari non potest, quin quale quidque videatur ei, talem quisque de illo opinionem habeat. Cic. Bruto.

Difficile est mutare animum, & si quid est penitus insitum moribus, id subito evellere. Cic. Quinto fratri.

Similitudo & exemplum homines plurimum permovere solent. 76

Duo illa nos maximè movent, similitudo & exemplum. 3. de Orat.

Quod exemplo fit, id etiam jure fieri putant homines. C. Servio Sulp. Fam. 4.

Populus. 77

Maximus magister, populus. 3. Tusculanarum.

Populus sine comparatione probare esse melius non sentit: illud quod est, qualecunque est, probat. De clar. Orat.

Sic est vulgus: ex veritate pauca, ex opinione multa æffimat. Pro Rosc. Com.

Homines opinione non minus famæ, quàm aliqua certâ ratione commoveri solent. Pro lege Manil.

Fama, & multitudinis judicio moventur homines, ut id honestum putent, quod à plerisque laudetur. 2. Tusc.

In imperita multitudine est varietas, & inconstantia, & crebra tanquam tempestivum, sic sententiarum commutatio. Pro Deo suo sua,

Qui in oculis est multitudinis, tamen illius
iudicio stare nolit, nec quod illa putat, idem
putet pulcherrimum. 2. Tusc.

Nos opinionibus vulgi rapimur in errorē,
nec vera cernimus. 2. de Leg.

Plus apud nos ratio valeat, quàm vulgi o-
pinio. 1. Parad.

Gravior & validior est decem virorum bo-
norum sententia, quàm totius multitudinis
imperitæ. Pro Planc.

Non comitiis iudicat semper populus, sed
moveretur plerumque gratiâ: cedit precibus, fa-
cit eos, à quibus est maximè ambitus: deniq;
si iudicat, non delectu aliquo aut sapientiâ
ducitur ad iudicandum: sed impetu nonnun-
quam & quadam etiam temeritate. Non est
enim consilium in vulgo, non ratio, non discri-
men, non diligentia: semperque sapientes ea
quæ populus fecisset, ferenda, non semper
laudanda duxerunt. Pro Planc.

Nullum fretum, nullus Euripus, tot mo-
tus, tantas, tam varias habet agitationes flur-
ctuum, quantas perturbationes, & quantos
æstus habet ratio comitiorum. Dies inter-
missus unus, aut nox interposita sæpè pertur-
bat omnia, & totam opinionem parva non-
nunquam commutat aura rumoris. Sæpè et-
iam sine ulla aperta causa fit aliud, atque exi-
stimavimus: ut nonnunquam ira factum esse
etiam populus admiretur, quasi verò non, i-
pse fecerit. Pro Muræna.

Timida est. Pro Milone. Ambitio. 70.

Libertas.

78

Libertas, est potestas vivendi ut velis. Is vivit ut vult, qui recta sequitur: qui gaudet officio, cui vivendi via considerata atque provisa est: qui ne legibus quidem propter metum paret, sed eas sequitur atque colit, quod salutare maximè judicat: qui nihil dicit, nihil facit, nihil cogitat denique, nisi libenter ac liberè: cujus omnia consilia, resque omnes quas gerit, ab ipso profisciscuntur, eodemque feruntur: nec est ulla res, quæ plus apud eum polleat, quàm ipsius voluntas atque judicium. Cui etiam fortuna ipsa cedit. Parad. penult.

Liber est is æstimandus, qui nulli turpitudini servit. 4. ad Heren.

Libertatis proprium est, sic vivere, ut velis. 1. Off.

Ille mihi non videtur liber, cui mulier imperat, cui lex imponit, præscribit, jubet, vetat quod videtur: qui nihil imperanti negare potest, nihil recusare audet. Si poscit, dandum est: si vocat, veniendum: si ejicit, abeundum: si minatur extimescendum. Parad. penult.

Ita præclara est recuperatio libertatis ut ne mors quidem sit in repetenda libertate fugienda. Philip. 10.

Bestiæ, quas delectationis causa concludimus,

mus, cum copiosius alantur, quàm si essent liberae, non facile tamen patiuntur sese contineri. 5. de Finib.

Tu plenius vide qui propriè liberi sint, 9
Parad. penultimo.

Servitus.

79

Servitus, est obedientia fracti animi, & subjecti, arbitrio carentis suo. Parad. penult.

Omnibus grave servitutis jugum esse debet in libertate educatis. Antequam iret in exilium.

Nemini animus bene informatus à natura parère debet, nisi præcipienti aut docenti, aut utilitatis causa justè & legitimè imperanti: ex quo animo magnitudo existit, humanarumque rerum contemptio. 1. Off.

Omnis est misera servitus. Philip. 10.

Nihil est fœdus servitute: ad decus & libertatem nati sumus. Phil. 13.

Cum omnis servitus est misera, tum verò intolerabile est servire impuro, impudico, effœminato. Philip. 3.

Mors est servitute potior. Phil. 10.

Mors servituti, turpitudini que anteponenda. 1. Off.

Exilium.

80

Exilium, est scelerum pœna. Parad. 4.

Exilium ibi est, ubi virtuti non est locus. Pro Milone.

Omnes scelerati & impii, quos leges exilio affici volunt, exules sunt, etsi solum non mutant. Parad. 4.

Exilium terribile est iis, quibus quasi conscriptus est habitandi locus, non iis qui omnem orbem terrarum unam urbem esse dicunt. Parad. 4.

Si abesse à patria miserum est, plenæ miserorum sunt provinciæ, ex quibus admodum pauci in patriam revertuntur. 5. Tusc.

Ad omnem rationem Teueri vox accommodari potest. Patria est, ubicunque est bene. 5. Tusc.

Exilium, non supplicium est, sed profugium, portusque supplicii: nam qui volunt pœnam aliquam subterfugere aut calamitatem, eò solum vertunt, hoc est, sedem ac locum mutant: qui si in civitate legis vim subire vellent, non prius civitatem, quàm vitam admitterent, quia nolunt, non adimitur iis civitas, sed ab iis relinquitur: atque deponitur. Pro Cæcin.

Exilium id quod fit propter alienam, & offensam populi voluntatem, malum est. 2. Tusc.

Fama seruiendum.

81

Non est res ulla tanti, aut commodum ullum tam expetendum, ut viri boni & splendorem, & nomen amittas. 3. Offic.

Non est negligenda fama; nec mediocre celum

telum ad res gerendas existimare oportet benevolentiam civium. In Lælio.

Negligere quid de se quisque sentiat, non solum arrogantis est, sed etiam omnino dissoluti. 2. Off.

Perditissima ratio est diligere formam, negligere famam. 4. ad Heren.

Ex sententiis omnium nostra fama pendet. In Piso.

Est hominis ingenui & liberaliter educati velle bene audire à parentibus, à propinquis, à bonis etiam viris, & futuræ post mortem famæ, etiam detracto usu, consulendum est. 3. de Finib.

Bona existimatio pecuniis præstat. 2. de Oratore.

Antiquior sit possessionibus gloria. 1. de Divinat.

Danda est diligenter opera, ut hominum aures optimo de nobis sermone compleantur. Nostrum.

Veritas.

82

TAntam semper potentiam veritas habuit, ut nullis machinis, aut cujusquam hominis ingenio aut arte subverti poterit. Et licet in causis nullum patronū aut defensorem obtineat, tamen per se ipsa defenditur. Ex Orat. in Varin.

O magna vis veritatis! quæ contra ho-

minum ingenia, calliditatem, solertiam, contraque fictas omnium insidias, facile se per seipsa defendat. Pro M. Cælio.

Multorum improbitate depressâ, veritas emergit, & innocentiz defensio interclusa respirat. Pro Cluent.

Est interdum ita perspicua veritas, ut eam infirmare nulla res possit, tamen est adhibenda interdum vis veritati, ut eruatur. Pro Quintio.

Homini est propria veri inquisitio atq; investigatio. 1. Off.

Quod verum, simplex, syncerumque est, id est naturæ hominis accommodatissimum, 1. Offic.

Veritas odium parit. In Lælio.

Qua valeant ad fidem faciendam, & quibus maximè credamus. 83

IN suadendo nihil est optabilibus, quàm dignitas. 2. de Orat.

Genus hoc sermonum positum in hominum veterum auctoritate, & eorum illustrium, plus, nescio quo pacto, videtur habere gravitatis. In Lælio.

Opulentos homines, & ætatis spatio probatos, dignos quibus credatur, putamus. Non rectè fortasse: sed vulgi opinio vix mutari potest. In Topicis.

A quibus verum auditur. 84

Pueritia, somnus imprudentia, vinolentia, insania, ejus generis sunt, ex quibus sapif-

ſapiffimè verum auditur. In Topicis.

*Multa fingantur, ut iis tanquam rebus
gestis moveamur.* 85

FIt plerumque, ut ii, qui boni aliquid vo-
lunt afferre, effingant aliquid, quo fa-
ciant id, quod nuntiant, lætius. Philip. 1.

Conficta sunt multa à poëtis, ut effectos
nostros mores in alienis personis, expressam-
que imaginem vitæ quotidianæ videremus.
Pro Rosc. Amer.

Mendacium. 86

Tollendum est ex rebus contrahendis o-
mne mendacium. 3. Off.

In virum bonum non cadit mentiri,
emolumenti sui causa. 3. Off.

Quum iudici. 3. Off. Vide Judex. 33.

Nihil est turpius vanitate. 1. Off.

Sordidi putantur qui mercantur à merca-
toribus quod statim vendant: nihil enim pro-
ficiunt, nisi admodum mentiantur. 1. Offic.

Mendacio & mendaci nulla fides. 87

Qui semel à veritate deflexit, hic non
majore religione ad perjurium, quàm
ad mendacium perducitur consuevit. Et
quæ pœna à Diis immortalibus perjuro, hæc
mendaci constituta est. Non enim ex pactio-
ne verborum, quibus jusjurandum compre-
henditur, sed ex perfidia ac malitia, per quã
insidiæ tenduntur alicui, dii immortales i-
rasci ac succensere cōsuerunt. Pro Rosc. Com.

Ubi quis semel peccaverit, ei credi postea.

etiamsi per plures deos juret non convenit.
Pro C. Rab. Posth.

Non ex libidine, aut similitate, aut levitate testium, causæ honestorum hominum ponderari debent. Pro Sylla.

Eminentur sæpe homines in eos quos oderunt. In Par. Ora.

Si qui ob emolumentum suum cupidius aliquid dicere videntur, iis credere non convenit. Pro Font.

Authoritatem nullam debemus, nec fidem commentitiis rebus adungere. 2. de Divin.

Non Verbis, sed facto probamur. 88

Omnis virtus in actione consistit. 1. Offic.

Non paranda nobis solum, sed fruenda etiam sapientia est. 1. de Finib.

Non procacitate linguæ, vitæ sordes eluuntur. Cic. in Sallust.

Non ex singulis vocibus philosophi spectandi sunt, sed ex perpetuitate atque constantia: resque spectari oportet, non verba s. Tusc.

Virtus, integritas, probitas in homine non linguæ volubilitas, non ars, non scientia requiri solet. Pro Plancio.

Ea magna voluptas est, æqualem ac parem verbis vitam agere: atque ita vivere, ut omnis oratio moribus consonet. Cic. In Sall.

Misera est senectus, quæ se oratione duntaxat defendit. Cato Major.

Ita vivunt quidam, ut eorum vita refellatur oratio: atque cæteri existimantur dicere melius, quàm facere, quum sit melius facere, quàm dicere. 2. de Finib.

Sunt qui quum populi non solùm commoda, verum etiam salutem oppugnent, & impediant: oratione assequi volunt ut populares esse videantur. Ut C. Gracchus, cum largitiones maximas fecisset: & effudisset ærarium, verbis defendebat ærarium. 3. Tuscul.

Epicurus tantummodo induit personam philosophi, & sibi hoc ipse nomen inscripsit, cum non multum differret à iudicio ferarum: præsertim quum omne malum dolore definiat, bonum voluptate. 5. Tuscul.

Cum philosophorum vita mirabiliter pugnat oratio. 2. Tuscul.

In philosophia. Orat. ad Brut. Vide Philosophia. 17.

Non est satis judicare. 1. de Finib. Vide Consilium rem præcurrat. 27.

Plus in negotiis gerendis res, quàm verba prosunt. 4. Acad.

Sunt facta verbis difficiliora. C. ad Q. frat.

Est alienum viro, quod alteri præceperit, id ipsum facere non posse. 3. Off.

Quid verba audiam, quum facta videam? 3. Tuscul.

Qui suos casus aliter ferunt, atque ut aliis auctores ipsi fuerunt, non sunt vitiosiores, quàm

quàm ferè plerique qui avari avaros, gloriæ cupidos gloriosi reprehendunt. 3. Tusc.

Noli imitari malos medicos, qui in alienis malis profitentur se tenere medicinæ scientiam, seipsum curare non possunt. Sed potius aliis quæ tute præcipere soles, ea tibi subijce, atque apud animum propone. Servius Cic. Fam. 4.

Tu qualis es, talem te esse existimes, ut quantum à rerum turpitudine abes, tantum te à verborum libertate sejungas. Deinde ut ea in alterum ne dicas, quæ cùm tibi falsò responsa sint, erubescas. Pro M. Cælio.

*Non ætas in homine, sed Virtus
consideranda.*

89

Non cani, non rugæ repenti authoritatem afferre possunt, sed honestè acta superiore ætas fructus autoritatis præbet extremos. Cato major.

Virtutis, quàm ætatis, cursus celerior. 5. Philipp.

Sermo et oratio.

90

Verba inventa sunt, non quæ impedirent, sed quæ indicarent voluntatem. Pro A. Cæcin.

Interpres mentis est oratio, verbis discrepans, sententiis congruens. 1. de Leg.

Sermone eo debemus uti, qui notus est nobis. 1. Offi.

In primis provideamus, ne sermo vitium aliquod indicet inesse moribus: quod maxime

mè tum solet evenire, cùm studiosè de absentibus detrahendi causa, aut perridiculū, aut severè aut maledicè, contumelioseque dicitur. 1. Offic.

Quoties aliquid aut dicim⁹ aut loquimur, toties de nobis judicatur. 1. de Orat.

Moderari animo & rationi. Cic. ad Q. frat. vide Appetitus. 50.

Diligentissimè linguam continere, mihi virtus interdum non minor videtur, quàm omninò non irasci. Cic. ad Q. frat.

Id ipsum dicere nunquam est nō ineptum, nisi quum est necessarium. 1. de Orat.

Habent suum modum quæcunque opportuna dicuntur. 3. de Finib.

Tacere noli ubi non oportet. Pro Rosc. Comæd.

Non est necesse omnium flagitia proferre. Pro Milo.

Sæpè grāvius offendunt animos auditorū, qui aliena flagitia apertè dicunt, quàm qui committunt. Cic. in Sallust.

Homines notissimos sumere odiosum est, quum & illud incertum sit, velintne hi sese nominari. Pro Rosc. Amer.

Debemus considerare. Orat. ad Brut. Vide Circumstantia. 121.

Alia est ratio. Pro M. Cælio. Vide Circumstantia. 121.

Cavendum est, ne quid agendo, faciendó-
ve fa-

ve facias, cujus imitatio rideatur. de Clar. Oratorib.

Fit nescio quo pacto. 1. Off. Vide Aliena & videmus. 145.

Oratio debet esse ornatior sententiis, quâ verbis. Part. Orat.

Non tam copia quàm modus in dicendo quarendus est. Pro leg. Man.

Decorus est sermo senis, quietus, & remissus, facitquè persape sibi audientiam diserti senis compta oratio & mitis. Cato Major.

Difficile est dictu, quantopere conciliet animos hominum comitas, affabilitasque sermonis 2. Off.

Sermo familiaris quatenus moderandus sit, lege plenius primo Officior. cap. Et quoniam, cum sequent.

De nobis in neutram partem loquendum.

MInimè sibi quisque notus est, & difficillimè de se quisque judicare, ac sentire potest. 3. de Orat.

Nemo de se satis honestè, ac sine multorum invidia loqui potest. Cic. in Vatrin.

Ut verecundius ipsi de se omnes scribant, necesse est, si quid est laudandum: & prætercant, si quid reprehendendum est, accedit etiam ut minor sit fides, minor autoritas. Cic. L. Lucejo. Famil. 5.

Multis

Multis doctrina non deest sed oratio. 92

Fleri potest ut rectè quis sentiat : & id quod sentit, politè eloqui non possit. 1. Tuscul.

Sunt qui se ita literis abdiderunt, ut nihil possint ex his neque ad communem afferre fructum, neque in aspectum, lucemque proferre. Pro Arch. Poëta.

Sunt quidam aut ita linguâ hæsirantes, aut ita voce absoni : aut ita vultu, motuque corporis vasti atque agrestes, ut, etiamsi ingeniis atque arte valeant, tamen in doctorum numerum venire non possint. Sunt a. quidam, ita naturæ muneribus in iisdem rebus habiles, ita ornati, ut non nati, sed ab aliquo deo ficti esse videantur. 1. de Orat.

Sinistri quidam laudatores. 93

Sunt qui nihil laudant, nisi quod se imitari posse confidunt. 2. Tusc.

Nunc tantum quisque laudat, quantum se posse sperat imitari. Orat. ad Brut.

Est iniqua, in omni re accusanda, prætermisissis bonis, malorum enumeratio, vitiorumque se lectio. 3. de Leg.

Est liberum, alterum laudare, de quo, quicquid detrahas, necesse est aut infirmitati, aut invidiæ assignetur. Cæcinna Ciceroni, Famil. 6.

Invidia. 94

Invidentia, est ægritudo ex alterius rebus secundis. 3. Tusc.

Virtutis comes invidia plerunque bonos infectatur. 4. ad Herenn.

Latè patet hoc vitium, & est in multis, invidere scilicet. Cic. Appio Pulch. Fam. 3.

Mos est hominum, ut nolint eundem pluribus rebus excellere. De Clar. Orat.

Plerique sunt invidi, maximeque est hoc commune vitium & pervagatum: invidetur a. præstanti florentique fortunæ. 2. de Orat.

Invident homines maximè paribus aut inferioribus, cum se relictos sentiunt, illos autem dolent evolasse: sed etiam superioribus invident sæpè vehementer, & eò magis, si intolerantius se jactant, & æquabilitatem communis juris, præstantia dignitatis, aut fortunæ suæ transeunt. 2. de Orat.

In judiciis invidia imbecillis esse debet: nihilque homini est tam timendum: quàm invidia: nihil innocenti suscepta invidia tam optandum, quàm æquum judicium. Pro Cluent.

Invidia summus ordo caret. 3. de Legib.

Invidia, virtute parata, gloria, non invidia putanda est. 1. Inveſt. in Catil.

Ira.

IRa (ut inquit Ennius) est initium insaniz. 4. Tusc.

Prohibenda est maximè ira in puniendo. Nunquam enim iratus, qui accedet ad pœnam, mediocritatem illam tenebit, quæ est inter nimium & parum: cavendum est i-
gitur

gitur ne major sit pœna, quàm culpa. 1. Off.

Omnis animadversio & castigatio, contumeliâ vacare debet. 1. Off.

Monitio acerbitate, & objurgatio contumeliâ careat. In Lælio.

Non sunt audiendi qui graviter irascendū inimicis purant. 1. Off.

Objurgationes etiam nonnunquam incidunt necessariae, in quibus utendum est fortasse & vocis contentione majore & verborū gravitate acriore: atque etiam illud ipsum quod acerbitatis habet objurgatio, significandum est ipsius id causa, qui objurgetur, susceptum esse. Id agendum etiam est, ut ne ea facere videamur irati: sed ut ad urendum & secandum, sic ad hoc genus castigandi raro, invitiq̃ue veniamus: nec unquam nisi necessario, si nulla reperietur alia medicina. Sed tamen ira procul absit, cum qua nihil rectè fieri, nihil consideratè potest. 1. Off.

Semper ira procul absit, cum qua nihil rectè, nihil consideratè fieri potest. Quæ enim cum aliqua perturbatione fiunt, ea nec constanter fieri possunt, neque iis qui adsunt probari. 1. Off.

Propriū est irati, cupere à quo læsus videat, eiquàm maximum dolorem inurere. 1. Offic.

Non est in nostra potestate, fodicantibus iis rebus, quas malas esse opinamur, diffimulatio vel opinio. 3. Tusc.

Difficile est tacere, cum doceas. Pro Syl.

Omnes

Omnes læsi dolent, irati effervunt. Pro Marc. Cælio.

Habet quendam aculeum contumelia, quem pati prudentes ac boni viri difficillime possunt. Ex 5. act. in Verr.

Doloris magnitudo vim quandam nobis dicendi dat & tribuit. Ad Attic. lib. 4.

Leviora sunt ea quæ repentino aliquo motu accidunt, quàm ea quæ præmeditata atque preparata inferunt. 1. Off.

Tu plura in eo libro, quæ ad hanc sententiam pertinent, leges.

Timor, & metus.

96

Rerum omnium nec aptius est quicquam 2. Off. Vide Amicitia. 66.

Charum esse civem Philip. 1. Vide Amic. 66.

Benevolentia vis est maxima, metus imbecillis. 2. Off.

Nulla vis imperii tanta est, quæ premente metu possit esse diuturna. 2. Off.

Multorum odiis nullæ opes possunt obistere. 2. Off.

Quem metuunt, oderunt: quem quisque odit, perisille experit. 2. Off.

Oderunt, dum metuunt Philip. 1.

Timor, non diuturni magister est officii. Philip. 2.

Malus est custos diuturnitatis metus: contraque, benevolentia fidelis est ad perpetuitatem: id igitur amplectamur, ut metus absit, charitas retineatur. 2. Off.

Mil-

Millies perire est melius, quàm in sua civitate sine armorum præsidio non posse vivere: præsidium charitate & benevolentia civium septum oportet esse, non armis. Philip. 2.

Tu plenissimè secundo Offic. cap. Rerum
autem omnium.

*Gravior est plerumq; metus, & gravior afficit,
quàm res ipsa qua timetur.* 97

Plus in metuendo est mali, quàm in eo ipso quod timetur. Cic. A. Torq. Famil. lib 6.

Major est ea vis, quæ periculo mortis injecto, formidine animum perterritum loco sæpe, & certo de statu dimovet, quàm quæ ad corpus nostrum, vitamque pervenit. Itaque saucii sæpe homines cum corpore debilitantur, animo tamen non cedunt, neque eum relinquunt locum, quem statuerunt defendere. Atque alii pelluntur integri: ut non dubium sit, quin major adhibita vis ei sit, cujus animus sit perterritus, quàm illi, cujus corpus vulneratum sit. Pro A. Cecin.

Exercitus maximi sæpe pulsi ac fugati sunt terrore ipso, impetuque hostium, sine cujusquam non modo morte, verum etiam vulnere. Pro Cecin.

Magna est stultitia, id ipsum quod verearis, ita cavere, ut cum vitare fortasse potuerit, ultro accersas & attrahas. Cic. Bruto.

Omnes

Omnes, quorum in alterius manu vita posita est, sæpius illud cogitant quod possit is, cujus in ditione ac potestate sunt, quam quid debeat, facere. Pro Lege Manni.

Nos omnia tum venientia metu augentes, tum mœrore præsentia, rerum naturam, quæ errorem nostrum damnare malumus. 1. Tuscul.

Quod futurum est, vitari non potest.

Effugere nemo potest quod futurum est. Et sæpè utile est non scire quod futurum sit. Miserum est enim nihil proficientem angere. 3. de Nat. Deor.

Nihil est pro certo futurum, quod possit aliqua procuracione accidere, ne fiat. 2. de Divinat.

Factum infectum esse non potest.

Quod semel jam missum est, coërceri, revocari, primique non potest. 1. de Finib.

Præterita mutare non possumus. In Pison.

Non potest dies esse sapius, qui semel fuerit. 2. de Finib.

De præteritis non est quærendum. Cic. Curioni, Famil. lib. 7.

Quod fuit durum pati, meminisse dulce est.

Et si optabilius est vitæ cursum conficere sine dolore & injuria: tamen ad immortalitatem gloriæ, plus adfert desiderium.

tum esse à suis civibus, quàm omninò nunquam fuisse violatum. Pro domo sua.

Habet præteriti doloris secura recordatio delectationem. Cic. Lucejo, Fam. lib. 5.

Jucunda est memoria præteritorum malorum. 2. de Finib.

Suavis est præteritorum malorum memoria. 2. de Finib.

Jucundi sunt acti labores. 2. de Finib.

Non tam cumulus bonorum jucundus est, se potest, quàm molesta decessio, 1. Tus.

Ullum vix laborem subimus, nisi proposito premio, aut gloria. 101

Nemo nostrum in Reipublicæ periculis cum laude ac virtute versatur, quin spe posteritatis, fructuq; ducatur. Pro Cajo Rabirio.

Vix invenitur, qui laboribus susceptis, periculisque aditis, non quasi mercedem rerum gestarum desideret gloriam. 1. Off.

Pro sua patria pauci, post genus hominum nati reperti sunt, qui nullis præmiis propositis, vitam suam hostium telis objicerent. Pro Cajo Rabirio.

Omnes utilitate moventur. 102

Omnes expetimus utilitatem, ad camque rapimur: nec facere aliter ullo modo possumus. Nam quis est qui utilia fugiat? aut quis potius, qui ea non studiosissime persequatur? 3. Off.

Cum aliqua species utilitatis objecta est, nos commoveri necesse est. 3. Off.

Nemo est quin putet expetendam maxime dignitatem, sed vincit utilitas plerumque, cum subest ille timor: ea neglecta, ne dignitatem quidem posse retineri. 2. de Orat.

Cum utilitas ad se rapere, honestas contra revocare ad se videtur, fit ut distrahatur deliberando animus, afferatque ancipitem curam cogitandi. 1. Off.

Hæc res plus proficit, si proponatur spes utilitatis futuræ, quam præteriti beneficii recordatio. 2. de Orat.

Alterum ne laferis, tibi ut prosis. 103

Qui alteri exitium parat, cum scire oportet sibi paratam pestem, ut participet parem. 2. Tusc. *multa sunt*

Quod cuique obtigerit, id quisque teneat: cò si quis plus appetet, violabit jus humanæ societatis. 1. Off.

Animadvertamus, cum alios juvare velimus, ne quos offendamus. Sæpe enim, aut eos lædimus, quos non debemus: aut eos, quos non expedit. Si imprudenter, negligentia est: si scienter, temeritatis. 2. Off.

Res familiaris quæri debet iis rebus, a quibus abest turpitudine: conservari autem diligentia & parsimonia. Iisdem etiam rebus augeri. 2. Off.

Nostre utilitates nobis omittendæ non sunt, aliisque tradendæ, cum ita ipsis egemus.

mus: sed suæ cuique utilitati, quod sine alterius injuria fiat, serviendum est. 2. Off.

Alienum est à justitia, ad quam nati esse videmur, detrahere quid de aliquo, quod sibi assumat, 2. de Finib.

Non est permissum, ut impunè nobis liceat, quod alicui eripuerimus, id alteri tradere. 4. Act. in Verr.

Ut si unumquodque membrum. 3. Offic. In Similib. 5.

Suum cuique incommodum ferendum est potius, quàm de alterius commodis detrahendum. 3. Off.

Rei familiaris amplificatio nemini nocens, non est vituperanda, sed fugienda semper injuria. Sed detrahere aliquid alteri, & hominem hominis incommodo suum augere commodum, magis est contra naturam, quàm mors, quàm paupertas, quàm dolor, quàm cætera, quæ possunt aut corpori accidere, aut rebus externis. Illud enim natura non patitur, ut aliorum spoliis nostras facultates, copias, opes augeamus. Neque verò hoc solum naturâ, id est jure gentium, sed etiam legibus populorum, quibus in singulis civitatibus Republicæ continentur, eodem modo constitutum est, ut non liceat sui commodi causa, nocere alteri. Hoc enim spectant leges, hoc volunt, incolumem esse civium conjunctionem. 3. Off.

Tu plenissime leges tertio Officiorum
quatenus commodis propriis
sit inserviendum.

Promissa servanda.

- 104

Pacta semper & promissa servanda sunt,
quæ nec vi, nec dolo malo facta sunt, illa
servanda non sunt, quæ non sunt iis ipsis
utilia, quibus illa promiseris. 3. Off.

Illis promissis standum non est, quæ co-
actus quis metu aut deceptus dolo promise-
rit. 1. Off.

Promissa non sunt servanda iis quibus pro-
miseris, inutilia si sint: nec si tibi plus no-
ceant, quàm illi prosint, cui promiseris. 1.
Off.

Scelerum promissio, & iis qui expectant,
perniciosa est: & iis qui promittunt. Phil. 8.

Semper in fide quid senseris, non quid di-
xeris, cogitandum est. 1. Off.

Quod affirmativè, quasi, Deo teste, pro-
miseris, id tenendum est. 1. Off.

Quod ex animi tui sententia, juraveris, id
non facere perjurium est. 3. Off.

Quod ita juratum est, ut mens concipe-
ret fieri oportere, id servandum est: aliter,
si non feceris, nullum perjurium est. 3. Off.

Conscientia.

Conscientiæ grave pondus. 3. de Natura
Deorum.

Nullum theatrum virtuti conscientia
majus est. 2. 1. us.

Con-

Conscientiam à diis immortalibus accepimus, quæ à nobis avelli non potest. Pro Cl.

Si optimorum conciliorum atque factorum testis in omni vita nobis conscientia fuerit, sine ullo metu summa cum honestate vivemus. Pro Cluentio.

Conscientia rectæ voluntatis, maxima consolatio est rerum incommodarum. Cicero A. Torquato; Famil. lib. 6.

Vacare culpa, maximum est solatium. Cic. M. Mario, Famil. 7.

Nihil est melius, quàm memoria rectè factorum; & libertate contentum, negligere humana. Cic. Brutus.

Conscientia benè actæ vitæ, multorumque benefactorum recordatio, jucundissima est. Cato Major.

Magna est vis conscientiæ in utranque partem: ut neque timeant, qui nihil commiserint, & poenam semper ante oculos versari putent, qui peccarint. Pro Milone.

Ego semper hac opinione tractus fui, ut cum qui nihil commiserit, sibi nullam poenam timere existimarem. In Vatini.

Bonum.

106

Quod rectum, & honestum, & cum virtute est, id solum opinor bonum. Parad. 1.

Tria sunt genera bonorum: maxima, animi: secunda corporis: externa tertia. 3 Tuf.

Alia sunt in homine optanda, alia lau-

danda. Genus, forma, vires, opes, divitiæ, ceteraque quæ fortuna dat, aut extrinsecus, aut corpori: non habent in se veram laudem, quæ deberi uni solum virtuti putatur: sed tantum quod ipsa virtus in earum rerum usu ac moderatione, maximè cernitur. 2. de Orat.

Nihil bonum, nisi quod honestum: nihil malum, nisi quod turpe. Cic. Att. lib. 10.

Quicquid est quod bonum sit, id expetendum est: quod autem expetendum, id certè approbandum: quod verò approbaris, id gratum, acceptumque habendum. 5. Tusc.

Non sunt dicenda bona illa, quibus abundantem licet esse miserrimum. Parad. 1.

Bona non sunt, quæ quis habeat, & miserrimus esse possit. 5. Tusc.

Nec bonum est illud, quod aut cupias ardentè, aut adeptus, te efferas insolenter. 4. Tusc.

Divitias, quia quivis, quamvis indignus, habere potest, in bonis non numero. 2. Tusc.

Neque pecuniæ, neque recta magnificæ, neque opes, neque imperia, neque ea quibus maximè astricti sunt, voluptates in bonis rebus aut expetendis numerandæ sunt: quippe homines iis rebus affluentibus, ea desiderant, maximè quibus abundant. Philip. 1. Bias, Parad. In Apophth. 65.

Plura

Plura primo Academicarum, tertio Tusculanarum, Paradox. 1. & in lib. de Finibus bonorum & malorum, legere potes.

Vir bonus.

107

Vir bonus est, qui prodest quibus potest, nocet autem nemini. 3. Off.

Vir bonus non modò facere, sed ne cogitare quidem quicquam audebit, quod non audeat prædicare. 3. Offic.

Homo frugi, omnia rectè facit. 4. Tusc.

Fas nec est, nec unquam fuit, quicquam, nisi pulcherrimum, facere, eum qui esset optimus. 2. Offic.

Vir bonus, nihil cuiquam, quod in se transferat, detrahet. Itaque in virum bonum non cadit mentiri, emolumentum sui causâ, criminari, præripere, fallere. De Univers.

Non est res ulla tanti, aut commodum ullum tam expetendum: ut viri boni & splendorem & nomen amittas. 3. Offic.

Neque contra Remp. 3. Offic. Vide de Judice. 35.

Probus invidet nemini. De Univers.

Ut quisque est vir optimus, ita difficillimè esse alios improbos suspicatur. Cic. ad Q. frat.

Omnes boni, beati. 3. de Finib.

Quum sapiens, & bonus vir. 5. Tusc. De Sapiencia. 13.

Nec bono quicquam mali evenire potest, nec vivo, nec mortuo: nec unquam ejus res à diis immortalibus negligentur. 5. Tusc.

Qui omnibus bonis instructi sunt & ornati, tum sapientes, tum viri boni dicuntur. 5. Tusc.

Boni nullo emolumento impelluntur in fraudem, impii sæpè parvo. Pro Milone.

Sancti viri, & religionem colentes, sunt, qui meritum diis immortalibus, gratiam justis honoribus & meritis, & memori mente persolvunt. Pro Plancio.

Omnes viri boni æquitatem & jus ipsum amant. Nec est viri boni errare, & diligere quod per se non sit diligendum & colendum. de Leg.

Nemo est omninò negligendus, in quo aliqua virtutis significatio appareat. 1. Offic.

Beatus.

Beatius esse sine virtute nemo potest. 1. de Nat. deor.

Tunc erimus beati. 1. Tusc. In Piis sententiis. 66.

Is est beatus, cui nihil humanarum rerum aut intolerabile ad demittendum animum, aut minus lætabile ad efferendum, videri potest. 4. Tusc.

Beati dicuntur, qui sunt in bonis, nullo adjuncto malo. 5. Tusc.

Beati sunt, quos nulli metus terrent, nulla ægritudines exedunt, nulla libidines cruciant.

ciant, nullæ fuitiles lætitiæ exultantes languidis liquefaciunt voluptatibus. 5. Tusc.

Vir temperans, constans, sine meru, sine agitudine, sine alacritate ulla, sine libidine, is est beatus. 5. Tusc.

Nemo potest non beatissimus esse, qui est totus aptus ex sese, qui que in se uno suo ponit omnia. Cui autem spes omnis & ratio, & cogitatio pendet ex fortuna, huic nihil potest esse certi: nihilquæ quod exploratum habeat permansurum sibi, ne unum quidem diem. In Parad.

Nisi stabili, & fixo, & permanente bono, beatus esse nemo potest: nihil enim inveterascere, nihil extinguere, nihil cadere debet eorum, quæ in vita beata consistunt. Nam qui timebit, ne quid ex his deperdat, beatus esse non poterit. 5. Tusc.

Qui beatus est, non intelligo quid requirat ut sit beator: si est enim quiddam quod desit, ne beatus quidem est. 5. Tusc.

Beatus esse maximarum rerum timore nemo potest. Nemo igitur esse beatus potest, neque enim in aliqua parte, sed in perpetuitate temporis vita beata duci solet. Nec appellatur omninò vita beata, nisi confecta atque absoluta, nec enim potest aliàs quisquam beatus esse, aliàs miser. Qui enim existimabit posse se miserum esse, beatus non erit. Nam cum semel est suscepta beata vita, tam permanet, quàm ipsa illa effeatrix beatæ vi-

ta sapientia: nec expectat ultimum tempus
 ætatis, quod Cræso scribit Herodotus præ-
 ceptum esse à Solone. De Finib. 2.

Est verè fortunatus ille, cujus ex salute
 non minor penè ad omnes, quàm ad illum,
 cui ventura sit læticia, pervenerit. Pro M.
 Marc.

Omne beatum est, cui nihil deest: &
 quod in suo genere expletum atque cumu-
 latum est: idque virtutis est proprium. s.
 Tusc.

Reliquas tu lege secundo Paradoxo & Tus-
 culanarum libro quinto.

Miser.

Prestans valetudine, viribus, formâ, ac-
 cerrimis integerrimisque sensibus, et
 jam si libet, velocitatem dâ, divitias, ho-
 nores, imperia, opes, gloriam: si fuerit is qui
 hæc habeat, injustus, intemperans, timidus,
 hebeti ingenio, atque nullo, is erit profectò
 miserrimus. s. Tusc.

Beatus est nemo, qui ea lege vivit, ut non
 modò impunè, sed etiam cum summa inter-
 fectoris gloria interfici possit. Philip. 1.

Cui vita potest esse utilis, quum ejus vi-
 tæ conditio sit, ut qui illam eripuerit,
 maxima & gratia futurus sit, & gloria?
 Offic.

Ita vivere, ut non sit vivendum, miserrimum
 est. Cic. Cajo Mario, Famil. 7.

Impii semper cruciantur.

110

Sua quæque fraus, & suus error maximè vexat, suum quæque scelus agitat, amentiaque afficit, suæ malæ cogitationes conscientiaque animi terrent. Hæ sunt impiis assiduæ, domesticæque furia, quæ dies noctesque pœnas à sceleratissimis repetunt. Pro Rosc. Amer.

Sua quæque fraus, suum facinus, suum scelus, sua audacia de sanitate ac mente deturbat. In Pisonem.

Non ob ea solum incommoda, quæ eveniunt improbis, fugienda improbitas est: sed multò etiam magis quòd curus in animo versatur, nunquam finit eum respirare, nunquam acquiescere. 1. de Finib.

Si qui satis opibus hominum, contra conscientiam septi esse, & muniti videntur: deorum tamen numen horrent, easque, ipsas solitudines, quibus eorum animi noctesque diesque exeduntur: à diis immortalibus supplicii causa importari putant, 1. de Finib.

Morte, dolore corporis, aut luctu animi, aut offensione iudicii, hominum miseras ponderamus, quæ fateor humana esse & multis bonis viris accidisse. Sceleris etiam pœna tristis: & præter eos eventus qui sequuntur, per se ipsa maxima est. 2. de Legibus.

Animi conscientia improbi cruciantur:

G. 6.

x
qui vis

tum etiam poenæ timore, qua aut afficiuntur, aut semper sunt in metu, ne afficiantur aliquando. 2. de Finib.

Si impietas improbè molita quidpiam est, quamvis occultè fecerit, nunquam tamen confidet id semper fore occultum. Plerumque enim improborum facta primò suspicio insequitur; deinde sermo atque fama: tum accusator: tum iudex: multi etiam ipsi se indicant. 1. de Finib.

Omnibus, quorum mens abhorret à ratione, semper aliquis talis terror impendet. 4. Tus.

Eorum animi qui se corporis voluptatibus dederunt. Somn. Scip. In piis sententiis. 61.

Improbo nemini benè potest esse. Par. 2.

Impii poenas luunt, non tam iudiciis (quæ quondam nusquam erant, hodie multifariam nulla sunt) quàm angore conscientiarum, fraudisque cruciatu. 1. de Leg.

Impiis apud inferos sunt poenæ preparatæ. 1. de Invent.

Impii apud inferos poenas luunt. Philip. 14. in Piis sententiis. 76.

Tu plenissimè leges Paradoxo secundo, quibus curis scelerati conficiantur.

Sceleratorum & latronum beneficium. 111

Nullum est aliud latronum beneficium, nisi ut commemorare possint, iis se vitæ dedisse, quibus non ademerint. Phil. 27.

Impius meritō, & Tyrannus jure per-
cuti, occidīq; possunt. 112.

Insidiatori & latroni non potest afferri in-
 justa nex. Pro Milone.

Non se obstrinxit scelere, si quis tyran-
 num occidit, quamvis familiarem. 3. Off.

Quem discordiæ, quem cædes civium,
 quem bellum civile delectat: eum ex nu-
 mero hominum ejiciendum, ex finibus hu-
 manæ naturæ censeo exterminandum. Phi-
 lip. 13.

Nulla nobis cum tyrannis societas est, sed
 summa potius distractio: neque est contra
 naturam spoliare eum, quem honestum est
 necare. 5. Tus.

Corrupti mores. 113.

A Multis ipsa virtus contemnitur, & ven-
 ditatio quædam, atque ostentatio es-
 se dicitur. Phil. 13.

Justitia vacillat, vel jacet potius, omnesq;
 hæ virtutes, quæ in communitate cernuntur,
 & in societate generis humani. 3. Off.

Virtuti & gloriæ maximè invideri solet.
 2. de Orat.

Jam pudori, probitati, virtuti, rectis stu-
 diis, bonis artibus nihil est loci. Cic. Titio
 Famil. 5.

Est hujus seculi labes quædam & macula,
 virtuti invidere, velle ipsum florem dignita-
 tis effringere. Pro Corn. Balbo.

Durior est conditio spectatae virtutis, quam incognitae. Brut. Cic.

Cujus est spectata multis, magnisque rebus singularis integritas, minus admirabilem facit honestissimi facti gloriam. Phil. 2.

Sapientia & magnitudo animi, qua omnes res humanae geruntur, tenues, & pro nihilo putantur. 2. de Orat.

Videmus quanta sit in invidia; quantoque in odio apud quosdam homines nobiles, novorum hominum virtus & industria, si tantulum oculos dejecerimus: praesto esse insidias: si ullum locum aperuerimus suspicioni aut crimini, accipiendum esse statim vulnus, esse nobis semper vigilandum, semper laborandum videmus. Inimicitiae sunt? subeantur: labores? suspiciantur: etenim tacitae magis & occultae inimicitiae timendae sunt, quam indictae & apertae.

Hominum nobilium non ferè quisquam nostrae industriae favet: nullis nostris officiis benevolentiam illorum allicere possimus: quasi naturae & genere disjuncti sint, ita diffident à nobis animo ac voluntate. 7. act. in Verr.

Vigilandum est semper: multae insidiae sunt bonis. Pro Planc.

Ad multorum amicitiam faciliorem aditum habet nequitia & audacia, quam cuiusquam virtus & integritas. 3. act. in Verr.

Quis est qui inopis & optimi viri causam, non

non anteponat in opera danda gratiam fortunati & potentis? A quo enim expectatur, & celerior remuneratio fore videtur, in eum ferè est voluntas nostra propensior. 2. Off.

Fraudis atque insidiarum & perfidia plena sunt omnia. De pet. conf.

Largitione corrupta sunt suffragia. 3. de Legib.

Ingentes divitiæ. 2. act. in Verr. Vide Judex. 35.

Malè se res habet, cum id quod virtute effici debet, id tentatur pecunia. 2. Off.

Qui opibus plus valent, etiam autoritate plus possunt. Cic. Lentulo. Fam. 1.

Hoc tempore obsequium amicos, veritas odium parit. In Lælio.

Omnes qui in paupertate sunt, malunt maleficio parare divitias, quàm officio paupertatem tueri. 2. ad Heren.

Qui pauperes sunt, iis antiquior officio pecunia est. 1. de Invent.

Sunt homines, qui rationem bono consilio à diis immortalibus datam, in fraudem, malitiamque convertunt. 3. de Nat. deor.

Sunt homines, quos libidinis, infamiaeque suæ neque tædeat, neque pudeat: qui quasi de industria in odium, offensionemque populi irruere videantur. 2. act. in Verrem.

Sunt quidam non re, sed nomine homines. 1. Off.

O super

O superbiam in auditam, in facinore gloriar! Cic. Bruto. Fam. 11.

Est in quibusdam tanta perversitas, ut inventis frugibus, glande vescantur. Orat. ad Brut.

Quidam habent aures tam inhumanas, tamque agrestes, ut ne doctissimorum quidem virorum eos movere possit autoritas. Orat. ad Brut.

Consuetudo.

114

Maxima est vis vetustatis & consuetudinis: non modò in hoc quod est animal, sed in iis etiam, quæ sunt inanimata consuetudo valet, cum locis etiam ipsi montuosis delectemur & sylvestribus, in quibus diutius commorati sumus. In Lælio.

Consuetudinis magna est vis: pernoctant venatores in nive, in montibus uri se patiuntur. 2. Tusc.

Consuetudo laborum, perpeffionem dolorum efficit faciliorem. Nam ferre laborem, contemnere vulnus, consuetudo docet. 2. Tusc.

Qui multa sunt sæpè perpeffi, faciliùs ferunt quicquid accidit, obduruiffeque sese contra fortunas arbitrantur. Ut ille apud Euripidem.

Si mihi nunc tristis primùm illuxisset dies
Nec tam ærumnoso navigassem salo:
Esset dolendi causa, ut injecto equulei
Freno, repente tactu exagitantur novo.

Sed

Sed jam subiectus miseriis obtorpui. 3. Tus.

Corruptela malæ consuetudinis, igniculi
extinguuntur à natura dati, exoriunturque
& confirmantur vitia contraria. 1. de leg.

Non ingenerantur hominibus mores tam
à stirpe generis & seminis, quam ex iis rebus
quæ ab ipsa natura loci, & à vitæ consuetudi-
ne suppeditantur. De Leg. Agr. ad pop. con-
tra Rul.

O consuetudo peccandi, quantam habes
jucunditatem in improbis & audacibus, cum
pœna abfuit, & licentia consecuta est! 5. in
Verr.

Magna est illecebra peccandi, impunitatis
spes. Pro Mil.

Consuetudo peccandi, maleficii suscipien-
di remouet dubitationem. 2. ad Herenn.

Quotusquisque reperitur, qui impunita-
te & ignoratione omnium proposita, absti-
nere possit injuria? 3. Off.

Omnes religione moventur, & deos pa-
trios, quos à majoribus acceperunt, colen-
dos sibi diligenter, & retinendos arbitrantur.
6. act. in Verr.

Repentina graviora.

115

Videntur omnia repentina graviora. Nam
præmeditatio futurorum malorum le-
nit eorum adventum, quæ venientia
longè antè videris. 3. Tus.

Nam qui hæc audita à docto meminissem
viro. 3. Tus. In Apoph. 129.

Non

Non est dubium quin omnia quæ mala putentur, sint improvisa graviora. 3. Tusc.

Quoniam multum potest animi provisio & preparatio ad minuendum dolorem, sine semper omnia homini humana præmeditata. 3. Tusc.

Quod possit accidere, diu cogitare oportet: hæc cogitatio una maximè omnes molestias extenuat & diluit. 3. Tusc.

Hostium repentinus adventus, magis alioquantò conturbat, quàm expectatus: & maioris subita tempestas, quàm antè provisæ, terret navigantes vehementius. 3. Tusc.

Tu plura tertio Tuscul. legere potes.

Sæpè bonum est ignorare quid futurum est.

Sæpè utile est non scire quid futurum sit. Misericordius enim nihil proficientem arguit. 3. de Nat. Deor.

At hoc ne homines quidem probi faciunt, ut amicis impendentes calamitates prædicant, quas illi nullo modo effugere possunt. 2. de Divin.

Rem carento, magis, quàm fruendo, quid valeat, cognoscimus.

Gravitas morbi facit, ut medicina egeremus: eaquæ nunc appareat, cujus viam non sentiebamus, quum valebamus. C. ec. Varroni, Fam. 9.

Amicitia

Amicitia, consuetudines, vicinitates, quid habeant voluptatis, carendo magis intelligimus, quàm fruendo. Ad Quir. post Red.

Homo.

118

Homines mortales sunt. 1. de Nat. Deor. Omnia aliorum causa sunt generata, ut fruges atque fructus, quos terrae gignit animantium causa; animantes autem hominum, ut equum vehendi causa, arandi bovem, venandi & custodiendi canem. Ipse autem homo ortus est ad mundum contemplandum & imitandum. 2. de Natura deorum.

Homines hominum causa sunt generati, ut ipsi inter se alii aliis prodesse possent. 1. Officiorum.

Proximè & secundùm Deum, homines hominibus maximè utiles esse possunt. 2. Off.

Hoc natura praescribit, ut homo homini, quicumque sit, ob eam ipsam causam tantùm quòd is homo sit, consultum velit. 3. Off.

Sic nos nati videmur, ut inter omnes esset societas quædam. In Lælio.

Homo naturæ obediens, homini nocere non potest. 3. Off.

Oportet hominem ab homine, ob hoc ipsum quòd homo sit, non alienum videri. 3. de Finib.

Impellimur natura, ut prodesse velimus quàm plurimis, in primis quæ docendo, rationibusque prudentiæ tradendis. Itaque

non

non facile est invenire, qui quod sciat ipse
non tradat alteri. Ita non solum ad discendum
propensi sumus, verum etiam ad docendum
2. de Finib.

Ut magnas utilitates adipiscimur consi-
deratione hominum atque consensu: sic nu-
tam detestabilis pestis, quæ non homini
homine nascatur. 2. Off.

Duplex est natura generis humani,
præstantius genus est eorum qui sunt viri.
universi.

Hominum duo sunt genera: alterum in-
ctum & agreste, quod antefert semper uti-
tatem honestati: alterum expolitum, quod
rebus omnibus dignitatem anteponit. Itaque
huic generi laus, honos, gloria, fides, justitia
omnisque virtus: illi autem alteri, quæstus
molumentum, fructusque proponitur: atque
jam voluptas, quæ est maximè inimica viri-
tati, bonique naturam fallaciter imitando ad-
terat: quàm immanissimus quisque acer-
mè sequitur, neque solum honestis rebus
sed etiam necessariis anteponit. In Part.

Hoc solum animal homo natum est, solum
doris ac verecundiæ particeps, appetens con-
junctionem hominum ac societatem, animus
advertensque in omnibus rebus quas agere
aut diceret, nequid ab eo fieret, nisi honestas
& decor. 4. de Finib.

*Hominum similitudo non ex corporis forma
sed animorum quarendæ est.*

Nihil est unum uni tam simile, tam par,
quàm omnes inter nosmetipsos sum⁹. Quòd
si depravatio consuetudinum, si opinionum
varietas, non imbecillitatem animorum
torqueret & flecteret quocunque cœpisset:
sui nemo ipse tam similis esset, quàm om-
nes essent omnium. Itaque quæcunque est
hominis definitio, una in omnes valet, quod
argumenti satis est, nullam dissimilitudinem
esse in genere: quæ si esset, non una omnes
definitio contineret. 1. de Leg.

Homini natura præscribit, ut nihil pulcri-
us, quàm hominem putaret: est enim vis
tanta naturæ, ut homo nemo, velit nisi ho-
minis similis esse, & quidem formica formi-
cæ. 2. de Nat. Deor.

Omnium animantium formam vincit ho-
minis figura. 1. de Nat. Deor.

Nullum est animal præter hominem, quod
habeat aliquam noticiam Dei. 1. de Leg.

Est homini cum Deo rationis societas. 2. de
Leg.

Deus animal unum spectabile, hominem,
in quo omnia animalia continerent, effecit.
De Univerf.

Sunt ex terra homines, non ut incolæ atq;
habitatores, sed quasi spectatores superarum
rerum atq; cœlestium: quarum spectaculum
ad nullum aliud genus animantium pertinet.
Sensus autem interpretes ac nuntii rerum,
in capite tanquam in arce, mirificè ad usus
necessarios

necessarios, & facti, & collocati sunt. Nasus
 oculi tanquam speculatores, altissimum locum
 cum obtinent, ex quo plurima conspiciuntur
 res, fungantur suo munere. Et aures, cuius
 sonum percipere debeant, qui natura in sum-
 lime fertur, rectè in altis corporum partibus
 collocatæ sunt. Itemque nares, eò quod omni-
 nis odor ad supera fertur, rectè sursum sunt
 & quod cibi & potionis iudicium magnu-
 earum est, non sine causa vicinitatem oris se-
 cutæ sunt. Jam gustatus, qui sentire eorum
 quibus vescimur, genera deberet, habitat
 ea parte oris, quàm esculentis & poculentis
 ter natura patefecit. Tactus a. toto corpo-
 æquabiliter fusus est, ut omnes ictus, omnes
 nesque nimios & frigoris & caloris appulsi-
 sentire possimus. Atque ut in ædificiis ar-
 chitecti avertunt ab oculis naribusque
 minorum, ea quæ profluentia necessario
 tri essent aliquid habitura: sic natura
 similes procul amandavit à sensibus. Ad
 quod ipsa natura primùm oculos membra-
 nis tenuissimis vestivit & sepsit, quas pro-
 mùm perlucidas fecit, ut per eas cerni
 set: firmas autem, ut continerentur. Sed
 bricos oculos fecit & mobiles: ut declina-
 rent, si quid noceret, & aspectum quo ve-
 lent, facile converterent. Nasus ita locatus
 est, ut quasi murus oculis interiectus
 videatur. Auditus autem semper patet:
 enim sensu etiam dormientes egemus:

quo cum sonus est acceptus, etiam à somno
excitatur. Flexuosum iter habet nequid
intrare possit, si simplex & directum pate-
ret. Provisum etiam, ut si qua minima be-
nivolenta conaretur irrumperè, in sordibus au-
tum tanquam in visco, inhæresceret. Quàm
erò aptas manus, quamque multarum re-
um ministras natura homini dedit: &c. 2.
Nar. Deor.

Principio corporis nostri, magnam na-
tura ipsa videtur habuisse rationem, quæ for-
nam nostram reliquamque figuram, in
qua esset species honesta, eam posuit in
promptu: quæ autem partes corporis ad na-
turæ necessitatem datæ, aspectum essent de-
formem habituræ, atque formam, eas conte-
nit atque abdidit. Hanc naturæ tam diligen-
tem fabricam imitata est hominum verecun-
dia. Quæ n. natura occultavit, eadem om-
nes, qui sana mente sunt, remonent ab ocu-
lis, ipsique necessitati dant operam, ut quàm
occultissimè pareant: quarumque partium
corporis usus sunt necessarii, eas, neque par-
tes, neque earum usus suis nominibus appel-
lant: quodque facere turpe non est, modò
occulte, id dicere obscœnum est. i. Offi.

Ipsam hominem eadem naturâ non so-
lum celeritate mentis ornavit, sed & sensus
etiam quam satellites a tribuit ac nuntios, &
eorum plurimarum obscuras & necessarias
intelli-

intelligentias enudavit, quasi fundamenta
quædam scientiæ: figuramque corporis ha-
bilem & aptam ingenio humano dedit. Nam
cùm cæteras animantes abjecisset ad pastum
solum hominem erexit, & ad cœli, quasi co-
gnationis domiciliique pristini conspectum
excitavit. Tum speciem ita formavit
ris, ut in ea penitus reconditos mores
fingeret. Et oculi quemadmodum animi
affecti sumus, loquatur: & is, qui appe-
latur vultus, qui nullo in animante esse, præ-
ter hominem, potest, indicat mores. 1.
Legib.

Natura corpus hominis sic formavit,
genuit, ut alia in primo ortu perficeret,
alia progrediente ætate fingeret: neque satis
multum adjuventis externis & adventitiis
uteretur. Animum autem reliquis rebus
ita perfecit, ut corpus: sensibus enim orna-
vit ad res percipiendas idoneis, ut nihil aliud
non multum adimento ullo ad suam con-
firmationem indigeret. 5. de Finibus be-
norum.

Parvi primo ortu sic jacent, tanquam
omniñò sine animo sint. Cùm autem pa-
lùm firmitatis accesserit, & animo utun-
tur, & sensibus: connitunturque ut sese con-
gant, & manibus utuntur, & eos & cognoscunt
seunt à quibus educantur: deinde æquali-
bus delectantur, libenterque se cum
congregant, dantque se ad ludendum,
bellarum

bellarumque auditione ducuntur: denique eo quod ipsis superat, aliis gratificari volunt, animadvertuntque ea quæ domi fiunt curiosius, incipiuntque commentari aliquid & discere, & eorum quos vident, volunt non ignorare nomina: quibusque rebus cum æqualibus decertant, si vincunt efferunt se lætitiâ: victi debilitantur, animosque demittunt. 5. de Finib.

Pueri efferuntur. 5. de Finibus. Vide Gloria. 41.

Semper in promptu habere debemus, quantum natura hominis pecudibus, reliquisque bestiis antecellat. Illæ enim nihil sentiunt, nisi voluptatem, ad eamque feruntur toto impetu. Hominis autem mens discendo alitur, & cogitando semper aliquid, aut inquit, aut agit, videndi que aut audiendi delectatione ducitur. 1. Off.

Si considerare volemus, quæ sit in natura hominis excellentia & dignitas, intelligemus quàm sit turpe diffuere luxuria, & delicate ac molliter vivere: quamque honestum, parcè, continenter, severe, sobriè. 2. Offic.

Quum despiciere cœperimus, & sentire quid simus, & quid animantibus cæteris differamus, tum ea insequi incipiemus, ad quæ nati sumus. 5. de Finib.

Si nihil haberet aliud hominis animus, nisi ut appeteret, aut refugeret: id quodque ei esset commune cum bestiis. Habet primum

memoriam, & eam infinitam innumerabilium, quam quidem Plato recordationem esse vult. 1. Tuscul.

Hoc unum animal homo sentit quid sit ordo, qui sit quod deceat: in factis dictisque qui sit modus. Itaque eorum ipsorum, quæ aspectu sentiunt, nullum aliud animal, pulchritudinem, venustatem, & convenientiam partium sentit, cavetque ne quid indecore effeminateve faciat: tum in omnibus & opinionibus & factis, ne quid libidinosè faciat aut cogitet. 1. Off.

Est naturâ sic generata vis hominis, ut ad omnem virtutem percipiendam facta videatur: ob eamque causam pravi virtutum simulacris, quarum in se habent semina, sine doctrina moventur. 5. de Finibus bonorum.

Nec figura corporis, nec ratio excellens ingenii humani significat ad hanc unam rem natum hominem, ut frueretur voluptatibus. 1. de Finib.

Nemo est dignus nomine hominis qui unum diem velit esse in voluptate. 2. de Finib.

Hominem, nihil, nisi quod honestum, decorumque sit, aut admirari, aut optare, aut expetere oportet: nulli neque homini, neque perturbationi animi succumbere. 1. Off.

Nobis personam imposuit ipsa natura ceteris excellentia, præstantiaque animantium reliquarum. 1. Off.

Homo ceteris animantibus longè præstat. 2. de Finib.

Servus

Sermo hominis est maximè proprius ut ratio.

Hoc uno præstam⁹ vel maximè feris, quòd colloquimur, inter nos, & quòd exprimere dicendo sensa possumus. 1. de Orat.

Ratione præstamus belluis, p quam cõjectura valeamus, argumentamur, refellimus, differim⁹, cõficimus, & cõcludimus. 1. de Leg.

Inter hominē & belluā hoc maximè interest, quòd hæc tantū, quantum sensu movetur, ad id quod adest, quodq; præsens est, se accommodat, paululū admodum sentiēs præteritum & futurum. Homo autē, qui ratio est particeps, per quam cõsequentia certat, causas rerū videt, earumq; progressus, & quasi antecessiones nō ignorat, similitudines cõparat, rebusq; præsentibus adjungit, atque annectit futuras, facilè totius vitæ cursum videt, ad eamq; degendā præparat res necessarias, & cætera. 1. Offic.

Ve Viribus, velocitate multisq; sensibus. nec

Homines, cum multis rebus humiliores infirmiores sunt, videntur hac re maximè bestiis præstare, quòd loqui possunt. Quare clarum mihi videtur adeptus is, qui quæ homines bestiis præstent, ea in re hominibus ipsis antecellat. 1. Off.

Nulla re longius absumus à natura fera-
quàm æquitate: in quibus inesse fortitem sæpe dicimus, ut in equis, leonibus, canibus, æquitatem non dicimus: sunt c-
rationis & orationis expertes. 1. Off.

Homines, etsi multis aliis : tamē hoc uno
 à bestiis plurimum differunt, quòd rationē
 habeant à natura menti datam, mentemque
 & acrem, & vigentem, celerrimeque multa
 simul agitantem, & (ut ita dicam) sagacem
 quæ & causas rerum, & consecutiones vide-
 at, & similitudines transferat, & disiuncta
 conjungat, & cum præsentibus futura con-
 pulet, omnemque complectatur vitæ con-
 sequentis statū. Eademq; ratio facit homi-
 num appetentē : cumque iis natura
 sermone & usu congruentem, ut profectus
 charitate domesticorum ac suorum cura
 longius, & se implicet primū civium, de-
 de omnium mortalium societate. Atque
 ad Archytam scripsit Plato, non sibi se solū
 natum meminerit, sed patriæ, sed suis, ut
 exigua pars ipsi relinquatur. Et quoniam
 adem natura cupiditatem ingenuit homi-
 veri inveniendi (quod facillimè apparet,
 vacui curis, etiam quid in cœlo fiat, scire
 mus) his initiis ducti omnia vera diligenter
 id est, fidelia, simplicia, constātia, tum
 falsa, fallentia audimus, ut fraudem, per-
 rium, malitiam, injuriam. Eadem ratio
 bet in se quiddam amplum atque magnū
 ad imperandam magis, quam ad parendam
 accommodatam. Omnia humana non
 rabilia solū, sed etiam levia ducens,
 quiddam & excelsum nihil timeans, ne-
 cedens, semper invictum. 2. de fini.

Videndum est, ne quid humile, ne quid
summissum, molle, effœminatum, fractum,
abjectum faciamus. 4. Tusc.

In dolore maxime est providendum, ne
quid abjecte, ne quid timide, ne quid igna-
ne, ne quid molliter, ne quid serviliter, mu-
liebriterve faciamus. 2. Tuscul.

Turpe, nec viro dignū videtur gemere, eiula-
re, lamētari, frangi, debilitari dolore. 2. Tusc.

Turpe est viro debilitari, dolore frangi,
succumbere. 2. de Finib.

*Dua sunt vera fortitudinis partes nō fran-
gi dolore in rebus adversis, &
non insolescere in secundis.*

Ingemiscere nonnunquam viro conces-
sum est, idq; raro: eiulatus ne mulieri qui-
dem: sin erit ille gemitus lamentabilis, sum-
missus, si abjectus, si flebilis, ei qui se de-
derit: vix eum virum dixerim, nihil est
enim fletu muliebri viro turpius. 2. Tusc.

Cum tibi sive Deus, sive mater rerum o-
mnium Natura dederit animū, quo nihil est
constantius, neq; divinius: sic te, ipse abiicies
q; psterne, ut nihil inter te atq; inter qua-
tuorpe dē aliquem putes interesse? 1. Parad.

Nihil est aut nequius, aut turpius effœ-
minato viro. 3. Tusc.

Nos ita liquefcimus, fluimusque mollicita,
apic aculeum sine clamore ferre non pos-
sumus. 2. Tuscul.

Nos ita leves atque inconstantes sumus,

ut si mures corroserint aliquid, quorum est opus, hoc unū monstrū putemus. 2. de Divin.

Tu deforma hominis, membrorumq; ordine & compositione, secundo de nat. Deorum vide latius: & quā virum dedecet mollities, Offic. primo, capite, Sed pertinet ad omnē officii quæstionem, lege copiosius.

Diversum hominum studia & iudicia.

Non est una omnium facies. 1. de natura Deorum.

Quot homines, tot sentent. 1. de Finibus.

Diversa sunt hominum studia. Cicero Att. lib. 2.

Suo quisque studio maximè ducitur. 5. de Finibus.

Multæ in naturis hominum dissimilitudines sunt, ut alios dulcia, alios subamara delectent. Alii libidinosi, alii iracundi, aut crudeliter, aut superbi sint, alii à talibus abhorrent. de Fato.

Non in omnes omnia conveniunt. Pro Roscio Amerino.

Alii gloriæ serviunt, alii pecuniæ: rari sunt qui cæteris omnibus pro nihilo habitis, rem naturam studiosè intueantur: quod qui faciunt, & sapientiæ studiosi, & philosophi habentur. 5. Tuscul.

Suum cuiq; pulchrum est: adhuc nemini

nem cognovi poëtam, qui sibi non optimus videretur: sic res habet, te tua, me delectant mea. 5. Tuscul.

Nemo unquam neque poëta, neque orator fuit, qui quenquam meliorem, quam se, arbitraretur. Cic. Attic. lib. 14.

In omni re difficillimum est formā (quod *τοῦ καλοῦ* Græcè dicitur) exponere optimi quod aliud aliis videtur optimum. Varia enim sunt iudicia: nec facilis explicatio quæ forma maximè excellat. Ora. ad Brur.

At in corporibus. 1. Off. In Simil. 55.

Alii dolore moventur, alii cupiditate, iracundiâ etiam multi afficiuntur: & cùm iam mala scientes irruunt, tamen se optime consulere arbitrantur: itaque dicunt, nec dubitant, Mihi sic est usus: tibi ut opus est facto, fac: eorum est querela qui sibi chari sunt, seseque diligunt. 5. de Finib.

Sua cuique civitati religio est, nostra nobis: officia non eadem disparibus ætatibus tribuuntur: aliaque sunt juvenum, alia seniorum, alia constantis ætatis: sunt & extrema quædam studia senectutis. Cato Major.

Ut natura alius. 4. Tuscul. in Similibus

44.

*Quisque id sequatur, ad quod natura
magis est compositus.*

120

Quam quisquenârit artem, in ea se exerceat. 1. Tuscul.

Suum quisque noscat ingenium. 1. Off.

H 4

Quisque ad id quod facere potest, detrudendus est. 1. de Orat.

Diligentissimè hoc est eis, qui instituunt aliquos, atque erudiunt, videndum: quò sua quemq; natura maximè ferre videatur. 3. de Orat.

Natura primùm, atq; ingenium, ad discendum vim affert maximam. 1. de Orat.

Ad quas artes aptissimi erimus, in iis potissimùm elaborabimus, sin aliquando necessitas nos ad ea detruferit, quæ nostri ingenii non crunt, omnis adhibenda erit cura, meditatio, diligentia, ut ea si non decorè, at quàm minimè indecorè facere possimus. Nec tam nobis enitendum est, ut bona quæ nobis data non sunt, sequamur: quàm ut vitia fugiamus. 1. Off.

Quem potissimum vitæ cursum sequi volumus, in hac deliberatione ad suam cuiusque naturam, consilium omne est revocandum. 1. Off.

Tuenda sunt sua cuique non vitiosa, sed propria, quæ contemplantes expendere oportebit quid quisque habeat sui: eaque moderari, nec velle experiri quàm aliena decet: id enim maximè quemque decet, quod est suum cuiusque maximè. 1. Off.

Naturæ non attinet repugnare, nec quicquam sequi, quod assequi non queas, quod nihil decet invita, ut aiunt, Minerva: id est repugnante & adversante natura. 1. Off.

Hoc generi hominum propè natura datum, ut qua in familia laus aliqua fortè flourerit, hanc ferè qui sunt eius stirpis (quòd sermo hominum ad memoriam patrum virtute celebretur) cupidissimè persequantur. Pro C. Rab. Posth.

Tu primo Offic. legito quæ ad hunc locum pertinent, cap. intelligendū.

Circumstantia.

121

Sæpè tempore fit, ut quod plerunque turpe haberi soleat, inveniatur non esse turpe. 3. Off.

Tempore commutatur officium, ut non semper sit idem. 1. Off.

Temporibus quibusdam, aut officiis debitis, aut rerum necessitatibus sæpe evenit: ut & voluptates repudiandæ sint, & molestiæ non recusandæ. Itaq; earum sic tenetur à sapiente delectus, aut ut reiiciendis voluptatibus majores alias cōsequatur, aut perferendis doloribus asperiores repellat. 1. de Finib.

Debemus considerare in omni re quid aptum sit, & cōsentaneum tempori & personæ, tum quid in dictis factisque dedeceat. Quòd si poeta fugit ut maximum vitium, qui peccat etiam cū probam orationem affingit improbo, stultòve sapientis: si denique pius ille vidit, cū immolanda Iphigenia, tri-

stis Calchas esset, mœstior Ulysses, mœreret Menelaus, obvolvendum caput Agamemnonis esse, quoniam summum illum luctum penicillo non posset imitari: si denique historio quid deceat quærit, quid faciendum oratori putemus? Orat. ad Brut.

In omnibus quid tempora petant, aut quid personis dignum sit, semper considerandum est. 2. de Invent.

Habenda est ratio hominum, rei & temporis. 2. de Orat.

Turpe est, valdeque vitiosum, in re severa, convivio dignum: aut delicatum aliquem inferre sermonem. 1. Off.

Tanta vis est loci & temporis, ut si quis cum causam sit acturus, in itinere, aut in ambulatione secum ipse mediteretur: aut si quid aliud attentius cogitet, non reprehendatur in scitia temporis. 1. Off.

Pericles. 1. Off. In Apoph. 55.

Alia fori vis est, alia triclinii, alia subsecliorum ratio, alia lectorum: non idem iudicium, comessatorumque conspectus: lux denique longe alia est solis & lychnorum. Pro M. Cælio.

Nec iisdem de rebus, nec in omni tempore, nec similiter omnes delectantur. 1. Off.

Non omnis fortuna, non omnis honor, non omnis auctoritas, non omnis ætas, nec verò locus, aut tempus, aut auditor omnis, eodem aut verborum genere tractandus est, aut sententiarum: semperque in omni parte orationis,

orationis, ut vitæ, quid deceat, est considerandum; quod & in re, de qua agitur, positum est; & in personis eorum qui dicunt, & eorum qui audiunt. Orat. ad Brutum.

In constantis non puto, sententiam aliquam tanquam aliquod navigium ex Reipublicæ tempestate moderari. Pro Cor. Bal.

Nunquam præstantibus in Repub. gubernanda viris laudata est in una sententia perpetua permanſio. M. Cic. Lentulo. Fa. 1.

Tempori cedere (i. necessitati parère) semper sapientis habitum est. Cic. Mar. Fa. 4.

Temporibus parère omnes politici præcipiunt. Cic. Att. 12.

Est non modò liberale paululum nonnunquam de suo jure decedere, sed interdum etiam fructuosum. 2. Off.

Epistolæ offendunt non loco redditæ. Cic. Brut. Famil. 11.

Multa quæ rectè committi servis fidelibus possunt, tamen sermonis & vituperationis vitandæ causa committenda non sunt. Cic. ad Quin. fratr.

Plurima ad alieni sensus conjecturam, non ad suum judicium scribuntur. Cæcin. Ci. Fa. 6.

Qui aut tempus quid postulet non videt, aut plura loquitur, aut se ostentat, aut eorū, quibuscum est, vel dignitatis, vel commodi rationem non habet: aut denique in aliquo genere aut inconcinnus, aut multus est, is ceprus dicitur. 2. de Orat.

Tu, si voles, videto quid, quo loco, & tēpo
re deceat. Offi. lib. 1. cap. Talis est.

Ea facilimè luduntur, quæ neq; magno o-
dio, nec misericordia maxima digna sunt. 2.
de Orat.

Parcendum est maximè charitati homi-
num, nec temerè in eos dicas qui diliguntur
2. de Orat.

Facilè multitudo à tristitia & sæpe acer-
bitate, commodè ac breviter, & acutè, &
hilari dicto deducitur. 2. de Orat.

Orator tristitiam ac severitatem mitigat
ac relaxat: odiosasque res sæpe, quas argu-
mentis dilui non facile est, joco, risuque dis-
solvit. 2. de Orat.

Tu de duplici jocandi genere, vide pri-
mum Offic. secundum etiam de
Orat.

*Verba opportuna aliquando lo-
quitur olitor.*

SÆpe sub sordido palliolo latet sapientia
3 Tusc.

Summi gubernatores in magnis non
nunquam tempestatibus à vectoribus admo-
neri solent. Philip.

*Nihil perpetuum, nihilq; non miserum
& calamitosum.*

ABeunt omnia unde orta sunt. Caro
Major.

Intra

Intra lunam nihil est non mortale & caducum, præter animos hominum, Deorum munere datos. Somn. Scip.

Cœlestia semper spectato, humana illa contemnito. Somn. Scip.

Contemnendæ sunt humanæ res. 4. Tus.

Conferto nostrā longissimā ætatem cum æternitate, sic brevissima reperietur. 1. Tus.

Quid ei potest videri magnum in rebus humanis, cui æternitas omnis, totiusque mundi nota sit magnitudo? 4. Tus.

Alcè spectare si voles, atque hanc sedem & æternam domum contueri: neque sermonibus vulgi dederis te, neque in præmiis humanis spem posueris rerum tuarum: suis te illecebris oportet ipsa virtus trahat ad verum decus. Som. Scip.

Cogitantes supera. 4. Acad. In Piis sentent. 44.

Regna, imperia, honores, nobilitas, divitiæ, opes, eaque quæ sunt iis contraria, in casu sita, temporibus gubernantur. 1. Off.

Nihil est opere aut manu factum, quod aliquando non conficiat & consumat vetustas. Pro Marcell.

O dii boni, quid est in hominis vita diu! mihi ne diuturnum quidem quicquam videtur. in quo est aliquid extremum. Cùm enim id advenerit, tunc illud quod præterit, effluit: tantum remanet quidem quod virtute & recte factis sis consecutus, Cato Major.

Non est omninò hoc ipsum diu, in quo est aliquid extremum: quòd cùm venerit, omnis voluptas pro nihilo est habenda, quia postea nulla futura est. Pro M. Marc.

Quæ ætas longa est? aut quid omninò homini longum? Nónne modò pueros, modò adolescentes in cursu à tergo insequens, nec opinantes affecuta est senectus? Omnia ista perinde ut cuique data sunt, pro rata parte à vita, longa aut brevia dicuntur. 1. Tusc.

Horæ cedunt & dies, menses & anni, nec præteritum tempus unquam revertitur, nec quid sequatur sciri potest. Cato Major.

Quis est, quamvis sit adolescens, cui sit exploratum se ad vesperum esse victurum? Cato Major.

Nulla est tanta vis, tantaque copia, quæ non ferro debilitari, frangi que possit. Pro M. Marc.

Nihil semper suo statu manet. 1. de Natur. deor.

Nihil semper floret: ætas succedit ætati Phillip. 11.

Volat ætas. 1. Tusc.

Formæ dignitas aut morbo deflorescit, aut vetustate. 4. ad Heren.

Nemo confidat semper sibi illud stabile & firmum permansurum, quod fragile & caducum sit. 2. Tusc.

Sensim sine sensu ætas senescit, nec subito frangitur, sed diuturnitate extinguatur. Cato Major.

Ita ratio comparata est vitæ, naturæque nostræ, ut alia ætas oriatur ex alia. In Lælio.

Cursus est certus ætatis, & via una naturæ, eaque simplex, sua cuique parti tempestivitas est data. Cato Major.

Quæ potest esse in vita jucunditas, cum dies ac noctes cogitandum sit jamjam esse moriendum? 1. Tusc.

Nemini exploratum potest esse, quomodo habiturum sit corpus, non dico ad annum, sed ad vesperum. 2. de Finib.

In vita nihil est, nisi propagatio miserrimi temporis. Cic. Lucejo, Famil. 5.

Quid habet vita commodi, quid non potius laboris? Cato Major.

Nemo non miser. 1. Tusc.

Mortalis nemo est. 3. Tusc. In Apop. 86.

Namque nimis. 3. Tusc. In Apop. 90.

Non nasci homini longè optimū est. 1. Tusc.

Oppida quæ quodam tempore floruerunt, nunc prostrata diruta sunt, Serv. Sulp. Cic. Famil. 4.

Durum à prospera, felicique fortuna in adversam cadere, & talium miseremur facillimè.

124

Nihil est tam miserabile, quàm ex beato effici miser. Part. Orat.

Hoc natura adfert, ut eis faveamus, qui eadem pericula, quibus nos perfuncti sumus, ingrediuntur. Pro Muræna.

Regum.

Regum afflictæ fortunæ facile multorum opes alliciunt ad misericordiam : maximè eorum qui aut reges sunt, aut vivunt in regno, ut regale iis nomen magnum & sanctū esse videatur. Pro lege Manilia.

Fortuna.

125

Fortuna est rerum omnium domina. Pro Marcello.

Fortuna est rerum externarum, & ad corpus pertinentium. 5. Tusc.

Fortunam insanam esse & cæcam & brutam perhibent Philosophi. Cæcam ob eam rem, quia nihil cernat, quò sese applicet. Insanam autem ajunt, quia atrox, incerta, instabilisque sit Brutam. quia multis incommodis conflictatur propter immensam pecuniæ cupiditatem. 2. ad Heren.

Varia est vitæ commutabilisque ratio, vaga, volubilisque fortuna. Pro Milone.

Non solum ipsa fortuna cæca est, sed eos etiam plerunq; efficit cæcos, quos complexa est. Illi enim efferuntur fastidio ferè & contumacia : neque quicquam insipiente fortunato intolerabilius fieri potest. Atque hoc quidem videre licet, eos qui antea commodis fuerunt moribus, imperio, potestate, prosperis rebus immutari, sperniquè ab iis veteres amicitias, indulgere novis. In Lælio.

O fallacē hominū spem, fragilemque fortunam! & inanes nostras contentiones, quæ
in me-

in medio spatio sæpe franguntur & corruunt:
& antè in ipso portu obruuntur, quàm por-
tum conspiciere potuerint. 3. de Orat.

Vita regitur fortuna, non sapientia. 5. Tus.

O volucrem fortunam, quàm citò omnia
ex lætitia & voluptate, ad luctum & lacry-
mas recidunt! Pro Syl.

O misera vitæ ratio, quæ tandiu resides in
voluptate, quamdiu fortuna poscit libido.
Antequam irer in exil.

Fortunam vitare nemo potest. Cicero Dol.
Famil. 9.

Fors in armis plus quàm ratio potest. Ci-
cer. Attic. lib. 14.

Nihil est tam contrarium rationi & con-
stantiæ, quàm fortuna. 2. de Divin.

Non sunt omnia committenda fortunæ,
ne magnam nimis in nos habeat dominatio-
nem. 4. ad Heren.

Fortunam laudare, est stultitia: & vitupe-
rare, superbia est. Animi autem laus & ho-
nesta est, & vituperatio & vehemens. 1. de
Invent.

Ei non multum potest obesse fortuna, qui
sibi firmitus in virtute, quàm in casu præsidiū
collocavit. 4. ad Heren.

Occupavit (inquit) te fortuna. 5. Tuscu, in
Apophth. 83.

Magna vis est in fortuna in utramque par-
tem, vel secundas ad res, vel adversas. Nam
& cum prospero flatu ejus utimur, ad op-
ratos

tatos exitus provehimur: & cùm reflavit, affligimur. 2. Off.

Fortitudini fortuna adjumento solet esse
3. ad Heren.

Fortes fortuna adjuvat. 2. Tusc.

Humana ferenda sunt.

Humana ferenda sunt. Cic. Att. lib. 15.
Nobis hominum inæptiæ ac stultitiæ devorandæ sunt. De clar. Orat.

Homines nos esse meminerimus, ea legnatos, ut omnibus telis fortunæ proposita vita nostra: neq; esse recusandum quò minus ea, quam nati sumus, conditione vivamus: neve tam graviter eos casus feramus, quos nullo consilio vitare possimus: eventisq; aliorum memoria repetendis, nihil accidisse novi nobis cogitemus. Cic. Titio, Famil. 5.

Simus ea mente, quam & veritas & ratio præscribit, ut nihil in vita nobis præstandum præter culpam putemus: eaq; cùm careamus omnia humana pacatè & moderatè feramus. Cic. A. Torq. Famil. 6.

Præter culpam & peccatum homini accidere nihil potest, quod sit horribile aut peritimescendum. Cic. Mescinio, Famil. 5.

Ferenda est fortuna, præsertim quæ abest à culpa. Cic. A. Torq. Famil. 6.

Everfis rebus omnibus, quum consilio profici nihil possit, una ratio videtur, quicquid evenerit, ferre moderatè. Cic. Torq. Famil. 6.

Perdidi

Perditis rebus omnibus, ipsa virtus se sustentare posse videtur. Cic. Torq. Famil. 6.

Magna vis est in virtutibus: eas excita si fortè dormiunt: jam tibi aderit princeps fortitudo, quæ te animo tanto esse coget, ut omnia quæ possint homini evenire, contemnas, & pro nihilo putes. 3. Tusc.

Ratio in consolando plurimum valere debet. Cic. Curioni. Famil. 7.

Summa est stultitia, frustra confici dolore, cum intelligas nihil posse profici. 3. Tusc.

Nobis quicquid acciderit, fortiter & sapienter feramus, & accidisse hominibus meminimus. Cic. Att. lib. 14.

Communem, incertumque casum, quem neque vitare quisquam nostrum, neque præstare ullo pacto potest, sapienter feramus. Cic. P. Sestio. Famil. 5.

Ut secunda moderatè tulimus, sic nō solū adversam, sed funditus eversam fortunam fortiter ferre debemus. Ci. Mescinio, Fa. 5.

Nihil est præcipuè cuiquā dolendum in eo quod accidat universis. Cic. Torq. Fam. 6.

Necessitas ferendæ conditionis humanæ, quasi cum Deo pugnare prohibet, admonetque esse hominem, quæ cogitatio magnopere luctum levat. 3. Tuscul.

Nihil est quod plus valeat ad ponendum laborem, quàm cum est intellectum nihil profici, & frustra esse susceptum. 3. Tusc.

Quando præstitimus quod debuimus, moderate.

deratè quod evenit, feramus. Cic. Torq. Famil. 6.

Est etiam in nobis, ut & adversa quasi perpetua oblivione obruamus, & secunda jucunde ac suaviter meminerimus. 1. de Fin.

Levat dolorem communis quasi legis & humanæ conditionis recordatio. Cic. Cæcinæ. Famil. 6.

Levis est tamen consolatio ex miseriis aliorum. Cic. Torq. Famil. 6.

Eorum qui gravius ferunt luctus, aliorum exemplis leniuntur. Sic perpeffio cæterorum facit, ut ea quæ acciderint, multò minora, quàm quæta sunt existimata, videantur. 3. Tusc.

Ipsa ægritudo lenitur, cum obliuimus morientibus imbecillitatem animi effeminati: cumq; eorum gravitatem constantiamque laudamus, qui non turbulenter humana patiantur. 4. Tusc.

Motus animi, sollicitudines ægritudinesque oblivione leniuntur, traductis animis ad voluptatem. 3. Tusc.

Omnibus modis fulciendi sunt qui corrumpunt, nec coherere possunt propter magnitudinem ægritudinis. 5. Tusc.

Hæc sunt officia consolantium, tollere ægritudinem funditus, aut sedare, aut detrahere quamplurimum, aut suppressere, nec pati manare longius, aut ad aliam traducere: aut, ut Chrysippo placet, in consolando detrahare illam opinionem morienti, si se officio

Non solum nobis divites esse volumus, sed liberis, propinquis, amicis, maximeque Reipublicæ. 1. Off.

Bono viro non minori curæ est qualis Respublica post mortem suam futura sit, quam qualis hodie sit. In Lælio.

Non nobis solum nati sumus. 1. Offic. In Apoph. II.

Ut ad Archytam scribit Plato, non sibi soli se natum homo meminerit, sed patriæ sed suis: ut perexigua pars illi relinquatur. 2. de Finibus.

Non dubitat agricola: quamvis senex, quærenti cui serat? respondere: diis immortalibus, qui me non accipere tantummodò à maioribus voluerunt, sed etiam posteris tradere. Idemque laborant in eis quæ sciunt nihil omnino ad se pertinere: Serunt arbores, quæ alteri seculo profint. Cato Major.

Nec parentes, nec amici negligendi, etiamsi ad amplissimam dignitatem pervenerit.

129

Si quam præstantiam virtutis, ingenij, fortunæ consecuti sunt nonnulli: impartiunt eam suis, communicantque cum proximis: ut si parentibus nati sunt humilioribus, si propinquos habeant imbecilliores, vel animo, vel fortuna, eorū augeant opes, eisq; honori sint & dignitati: ut in fabulis, qui aliquandiu, ppter ignorantiam stirpis & generis in fa-

in famulatu fuerint, cum cogniti sunt, & aut
deorum, aut regum filii inventi, retinen
tamen charitatem in pastores, quos patre
per multos annos esse duxerunt. In Lælio.

Mores crescunt cum ætate.

Cupiditas agendi aliquid adolescit un
cum ætate. 5. de Finib.

Habenda est ratio diligenter, quo
imitemur, quorum similes velimus esse. 1. d
Orat.

Magni interest quos quisque audiat quo
tidie domi, quibuscū loquatur à puero, quo
admodum patres, pædagogi, matres etiam
loquantur. de Clar. orat.

Quæ acciderunt in pueritia, meminim
optimè sæpe. 3. an Heren.

Id est difficile, quòd cum spe magna sic
gressus, id non exequi usque ad extremū.
C. Rab. Posth.

*Vt superior ætas, sic & posterior
esse solet.*

Studia quæ sunt in adolescentia tanquam
in herbis, significant, quæ virtutis ma
ritas, & quantæ fruges industriæ sunt
tura Pro Cælio.

Adolescentia significat, ostenditque
ctus futuros: reliqua tempora demerenda
fructibus, aut percipiendis accommodata
Caro. Major.

Facile in optimam partem cognoscuntur
adolescentes, qui se ad claros & sapientes vi-
ros, benè consulentes Reipub. contrulerunt:
quibuscum si frequentes sint, opinionem af-
ferunt populo, eorum fore se similes, quos si-
bi ipsi delegerunt ad imitandum. 1. Off.

Quis ullam ullius boni spem habebit in
eo, cujus primum tempus ætatis palàm fue-
rit ad omnes libidines divulgatum? Ad Sen.
post red.

Perinde ut est opinio de cujusque mori-
bus, ita quid ab eo factum sit, & non factum,
facile existimari potest. Pro Cluentio.

Omnibus in rebus, quæ graviores, majore-
resque sunt, quid quisque voluerit, cogitarit,
admisit, non ex crimine, sed ex moribus
ejus qui arguitur, est ponderandum. Neque
enim potest quisquam nostrum subito fingi,
neque cujusquam repente vita mutari, aut
natura converti. Pro Sylla.

Libidinosa, & intemperans adolescentia
effortum corpus tradit senectuti. Cato
Major.

Est quietè, & purè, & eleganter actæ
ætatis placida, ac lenis senectus. Cato Major.

Acta ætas honestè ac splendidè, tantam
adfert consolationem, ut eos qui ita vixerint,
aut non tangat ægritudo, aut leviter pungat
animi dolor. 3. Tusc.

Qui adolescentum peccati ignosci putant
oportere, falluntur: propterea quod ætas

illa non est impedimento bonis studiis. At hi sapienter faciunt, qui adolescentes maxime castigant: ut quibus virtutibus omnem vitam tueri possunt, eas in ætate maturissima velint comparare. 4. ad Herenn.

*Multi à voluptate ad virtutem,
se receperunt.* 132

Multos vidi & audiui, non modò qui primis moribus labris gustassent genus hoc vitæ voluptariæ, & extremis, ut dicitur, digitis attigissent, sed qui totam adolescentiam voluptatibus dedissent, emersisse aliquando, & se ad frugem bonam, ut dicitur, recepisse, gravesque homines & illustres fuisse. Datur enim concessu omnium, &c. Pro M. Cælio. Vide Juuentus. 134.

Multi & nostra & patrum memoria summi & clarissimi cives fuerunt, quorum cum adolescentiæ cupiditates deferbuissent, eximix virtutes firmatâ jam ætate extiterunt. Pro M. Cælio.

Juuentuti ludus quidam, & voluptas interdum aliqua permittatur. 133

Cum juvenes relaxare animos, & dare se jucunditati volent, caveant intemperantiam, meminerint verecundiæ. 1. Offic.

Ludendi est quidam modus retinendus, ut ne nimis omnia profundamus, elati que: voluptate, in aliquam turpitudinem dilabamur. 1. Offic.

Ludo & joco uti illis quidem licet: sed fructu

cut somno & quietibus, cæterisque, quum gravibus, seriisque rebus satisfecerimus. Ipsumque genus jocandi ingenuum & facerum esse debet, non profusum, nec immodestum, sed semper in ipso joco aliquod probi ingenii lumen eluceat. I. Offic.

Pueris non omnem licentiam ludendi damus, sed eam, quæ ab honestatis actionibus non sit aliena. I. Offic.

Datur concessu omnium huic aliquis ludus ætati, & ipsa natura profundit adolescentiæ cupiditates: quæ si ita erumpunt, ut nullius vitam labefactent, nullius domum evertant, faciles & tolerabiles haberi solent. Pro M. Cælio.

Detur aliquid ætati, sit adolescentia liberior, non omnia voluptatibus denegentur, non semper superet vera illa & directa ratio, vincat aliquando cupiditas, voluptasque rationem, dammodo illa in hoc genere præscriptio, moderatioque teneatur: parcat juvenis pudicitiae suæ, ne spoliet alienam, ne effundat patrimoniam, ne fœnore trucidetur, ne incurrat in alterius damnum atque famam, ne probum castis, labem integris, infamiam bonis inferat: ne quem interimat, ne intersit insidiis, scelere careat: postremo, cum paruerit voluptatibus, dederit aliquid temporis ad ludum ætatis, atque ad inanes hæc adolescentiæ cupiditates: revocet se aliquando ad curam rei domesticæ, rei for-

rensis, Reipub. ut ea, quæ ratione antea non
perspexerat, satietate abjecisse, experiendo
contempsisse videatur. Pro M. Cælio.

Tempus juventutis sua sponte infirmum
aliorum libidine infectum est. Pro M. Cælio.

Voluptate, & deliciis facile juvenus inter-
cipitur. In Vatinium.

Semper magno ingenio adolescentes re-
franandi potius à gloria, quàm invitandi
sunt. Amputanda sat plura illi ætati, si qui-
dem efflorescit ingenii laudibus. Pro M.
Cælio.

Tu plura in Orat. pro M. Cælio.

*Juventus senum prudentiâ nitatur,
& regatur.* 134

Est adolescentis majores natu vereri, ex-
que his deligere optimos & probatissi-
mos, quorum consilio & autoritate ni-
tatur: incuntis enim ætatis incitia, senum
constituenda & regenda prudentia est. Ma-
ximè autem hæc ætas à libidinibus arcenda
est, exercendaque in labore patientiaque &
animi & corporis: ut eorum & in bellicis &
in civilibus officiis vigeat industria. i. Offic.

Tribuere plurimum senectuti debemus. i.
Offic.

Eum, nos qui ætate anteit, tanquam su-
periozem colere debemus. In Lælio.

Non est rectum, minori parere majorem.
De Univers.

Imi-

Imitandi sunt maiores: primùm illud exceptum, sed ne vitia sint imitanda. 1. Off.

Senectutis est proprium, ut adolescentulos doceat, instituat, ad omne officii genus instruat. Cato Majo.

Senectus.

135

Nihil est præclarius, quàm honoribus & Reip. muneribus perfunctum senem posse suo jure dicere id, quod apud Ennium dicit ille Pythius Apollo, se esse eum, unde sibi, si non populi & reges, aut omnes, sui tamen cives consilium expeterent. 1. de Orat.

Omnium ætatum certus est terminus. Senectutis autem nullus certus est terminus, recteque in ea vivitur, quò ad munus officii exequi & tueri possis. Cato Major.

Misera est senectus, quæ se, oratione duntaxat defendit. Non cani, non rugæ repente auctoritatem afferre possunt, sed honestè acta superior ætas fructus auctoritati præbet extremos. Cato Major.

Senibus labores corporis sunt minuendi, exercitationes animi etiam augendæ videmus. 1. Offic.

Nihil magis cavendum est senectuti, quàm ne languori se, desidiæque dedat: luxuria verò cum omni ætati turpis, tùm senectuti foedissima est. Duplex enim inde malum est, quod & ipsa senectus dedecus concipit, & facit adolescentum impudiciorem intemperantiam. 1. Off.

Senex

Studiosè & diligenter evolves dialogum,
 qui Cato Major inscribitur, ubi in se-
 nectutis laudibus multus,
 imò etiam totus est
 Cicero.

Relaxetur oportet aliquando animus. 136

Homines quamvis in rebus turbidis, ta-
 men, si modò homines sunt, interdum
 animis relaxantur. 2. Philip.

Oti non minus quàm negotii ratio extra-
 re debet. Pro Planc.

Contentio probanda. 137

Contentio tandiu sapiens est, quandiu
 aut proficit aliquid: aut si non proficit,
 non obest. Pro Cælio.

Malè parta, malè pereunt. 138

Malè parta, malè dilabuntur. 2. Philip-
 pica.

Quibus facile ignoscitur. 139

Illis facile ignoscitur, qui non perseverare,
 sed ab errato se revocare moliantur. In
 Varium.

Cujusvis est hominis errare: nullius nisi
 insipientis, perseverare in errore. Philip. 12.

Optimus est portus poenitenti, mutatio
 consilii. Philip. 12.

Sit erranti medicina confessio. Cicero ad
 Quint. frat.

Humanum est errare, sed ferinum perse-
 verare in errore. Nostrum.

Voluntas

*Voluntas puniatur etiam si non
impleatur.*

140

IN ipsa deliberatione facinus inest, etiam-
si ad id non pervenerit. 3. Off.

Non exitus rerum solum, sed & homi-
num consilia legibus vindicantur: minus qui-
dem dolendum est re non perfecta, sed puni-
endum certè nihilominus. Pro Milone.

Multa simulationes, nec fronti ulla fides. 141

IN animis hominum multæ sunt latebræ &
multi recessus. Pro M. Marcel.

Multis simulationum involucris regi-
tur, & quasi velis quibusdam obtenditur uni-
uscujusque natura, frons, oculi, vultus per-
sæpè mentiuntur. Cic. ad Quintum fratrem.

Temerè affirmare de altero, est periculo-
sum propter occultas hominum voluntates,
multiplicesque naturas. Cic. ad Brut.

Fronte atque vultu, simulatio facillimè
sustinetur. Cic. Lent. Famil. 1.

*Nullus ad nocendum efficacior, quàm
domesticus inimicus.*

142

Nullæ sunt occultiores insidiæ, quàm quæ
latent in simulatione officii, aut in aliquo
necessitudinis nomine. Nam eum qui palàm
est adversarius, facile cavendo vitare possis:
hoc verò occultum, intestinum ac domesti-
cum malum non modò existit, verùm etiam
opprimit antequam prospicere atque explo-
rare potueris. Act. 3. in Verr.

Tacite magis, & occulte inimicitiae timenda sunt, quam indictae & apertae. Act. 7. in Verr.

Vultus animum detegit.

143

Vultus ac frons, animi est janua, quae significat voluntatem abditam ac retrusam. De Pet. Con.

Omnis motus animi suum quendam à natura habet vultum & sonum & gestum: animi imago vultus est: indices oculi. Nam haec est una pars corporis, quae quot animi motus sunt, tot significationes & commutationes possit efficere. Oculi enim sunt quorum tum intentione, tum conjectu, tum hilaritate, motus animorum significemus apte. Nam oculos natura nobis, ut equo & leoni setas, caudam, aures, ad motus animorum declarandos dedit. 3. de Orat.

Ex oculorum obtutu, superciliorum aut remissione, aut contractione, facile judicamus quantus sit in homine dolor, aut metus, aut denique tristitia. 1. Offic.

Ex conjectura, multa discuntur.

144

Perinde ut est opinio de cujusque moribus, ita quid ab eo factum sit, & non factum, existimari potest. Pro Cluent.

De futuris rebus, etsi difficile est dicere: tamen interdum possis conjecturam propius accedere, cum res est ejusmodi, cujus exitus praevideri potest. Cic. Torq. Famil. 6.

Facile

Facile in optimam partem. 1. Offic. Vide,
Ut superior ætas. 132.

Artibus ipsis, si in dicendo non utimur, ta-
men apparet atq; extat, utrum simus earum
rerum rudes, an didicerimus 2. de Orat.

*Aliena & videmus & curamus, nostra
non cernimus.* 145

Flt nescio quo pacto, ut magis in aliis cer-
namus, si quid delinquitur, quàm in no-
bismetipsis. 1. Off.

Aliorum patroni, nostra tenere, tuerique
non possumus. 3. de Orat.

Satis superque sit cuique suarum rerum
cura : alienis nimis implicari molestum est.
In Lælio.

Alterum alterius auxilio eget. 146

Nullum est genus rerum, quod, aut avul-
sum à cæteris, per seipsum constare, aut
quo cætera si careant, vim suam atque
æternitatem conservare possint. 3. de Ora.

Quæ vicinitas probanda. 147

LAudanda est, vel amanda potius vicini-
tas, retinens veterem illum officii mo-
rem, non infuscata malevolentia, non
assueta mendaciis, non fucata, non fallax,
non erudita artificio simulationis, vel subur-
bano, vel etiam urbano. Pro Plac.

*Similitudo amicitiam parit : & odium
dissimilitudo contrahit.* 148

Magnam vim habet ad conjungendas
amicitias, studiorum ac naturæ simi-
litud. Pro Cluent. I 5

Pares cum paribus facillimè congregantur. Cato Major.

Nihil est quod tam attrahat & alliciat ad amicitiam quam similitudo: qua fit, ut bonos boni diligant, asciscantque sibi quasi propinquitate conjunctos, atque natura. Nihil est enim appetentius similem sui, nihil rapacius, quam natura. Hinc constat bonis inter bonos quasi necessariam benevolentiam esse. In Lælio.

Dispares mores disparia studia sequuntur: nec ob aliam causam ullam boni improbi amici esse non possunt, nisi quod tanta est inter eos, quanta maximè potest esse, morum studiorumque distantia. In Lælio.

Natura, quàm doctrina utilior. 149

Multi sine ulla doctrina naturam ipsam sequuti, multa laudabilia fecerunt. 3. de Finib.

Sæpius ad laudem atque virtutem natura sine doctrina: quàm sine natura valuit doctrina. Pro Archia Poëta.

Omnes tacito quodam sensu, sine ulla arte aut ratione, quæ sunt in artibus ac rationibus recta, ac prava diiudicant. 3. de Ora.

Meliora sunt ea, quæ natura, quàm quæ arte perfecta sunt. 1. de Nat. Deor.

Nulla ars imitari naturæ solertiam potest. 1. de Nat. Deor.

Omnis natura artificiosa est, & habet artificem, n

quasi viam quandam & sectam, quam sequatur. 2. de Nat. Deor.

Ars quàm natura certior. 150

Sine doctrina si quid benè dicitur, adjuvante natura, tamen id, quia fortuito fit, semper paratum esse non potest. de Clar. Or.

Et si ingeniis magnis præditi quidam, dicendi copiam sine ratione consequuntur: ars tamen est dux certior, quàm natura. Aliud est enim poëtarum more verba fundere: aliud ea quæ dicas, ratione & arte distinguere. 4. de Finib.

Quæ bona sunt, fieri meliora possunt doctrina: & quæ non optima, aliquo modo acui tamen & corrigi possunt. 1. de Or.

Nemo scribat, nisi doctè. 151

Videtur quicquid literis mandatur, id commendari omnium eruditorum lectione decere. Lectionem sine ulla delectatione negligo. 2. Tusc.

Mandare quenquam literis cogitationes suas, qui eas nec disponere, nec illustrare possit, nec delectatione aliqua allicere lectorem, hominis est intemperanter abutentis & otio & literis. 1. Tusc.

Memoria. 152

Memoria, est signatarum rerum in mente vestigium. 1. Tusc.

Memoria minuitur, nisi exerceas eam, nunquam tamen quenquã senum audiui.

oblitum, quo loco thesaurum obruisset. Cato Major.

Rerum omnium thesaurus memoria: quæ nisi custos inventis, cogitatisque rebus & verbis adhibeatur, intelligimus omnia, etiam si præclarissima fuerunt, in oratore peritura. 1. de Orat.

Memoria non modò philosophiam, sed omnis vitæ usum omnesque artes una maxime continet. 2. Acad.

Principium.

153

Pincipii nulla est origo. Nam ex principio oriuntur omnia. 1. Tusc. & in Som. Scip.

Omnium rerum principia parva sunt, sed suis progressionibus usa augentur. 5. de Finibus.

Principiis cognitis, multò facilius extrema intelliguntur. Pro Cluent.

Uusus.

154

Nec medici, nec Imperatores, nec oratores, quamvis artis præcepta perceperint, quicquam magnâ laude dignum, sine usu & exercitatione consequi possunt. 1. Off.

Uusus magister est optimus. Pro C. Rab. Posth.

Uusus frequens, omnium magistrorum præcepta superat. 1. de Orat.

Stylus, est optimus & præstantissimus discendi effector ac magister. 1. de Orat.

Addit

*Addit interdum non nihil ipsa patria, &
locus ad ingenium.* 155

Acutiora sunt ingenia, & ad intelligendum aptiora eorum, qui terras incolunt eas, in quibus aer sit purus ac tenuis: quàm illorum qui utuntur crasso cælo atque concreto: quin etiam cibo, quo utaris, interest aliquid, ad mentis aciem. 2. de Nat. Deor.

Themistocles. Ca. Major. In apoph. 6.

Præclara rara, eaq; difficilia. 156

Omnia præclara rara: nec quicquam difficilius, quàm reperiri quod sit omni ex parte in suo genere perfectum. In Lælio.

In omni arte vel studio, vel quavis scientia optimum quidque rarissimum. 2. de Finib.

Quod præclarum, idem arduum. 3. Tusc.

Quò quid difficilius, hoc præclarius. 1. Off.

Quæ rara, atque ardua sunt, ea ex principio pulchra & jucunda hominibus videri solent. 2. de Invent.

Rebus maximis difficultatem ipsa natura proposuit. Nostrum.

Difficile in dicendo omnibus satisfacere. 157

Magnum onus est, atque munus, suscipere ac profiteri, sese omnibus silen-

tibus unum maximis de rebus magno in conventu hominum audiendum. Adest enim ferè nemo, quin acutius atque acrius vitia in dicente, quàm recta videat. Ira quicquid est in quo offenditur, id etiam illa, quæ laudanda sunt obruit: & quoties dicimus, toties de nobis judicatur. Nec quicquam, est tam insigne, nec tam ad diuturnitatem memoriæ stabile, quàm id in quo deliqueris. 1. de Nat. Deor.

Quæ sit causa paucitatis Oratorum, & quibus de causis in dicendo timeamus, in primo de oratore ostenditur.

Nos Vitiis magis, quàm virtutum meminimus.

158

Non tam ea, quæ recta sunt probantur, quàm quæ prava sunt, fastidiis adhærent. 1. de Orat.

Nihil est tam insigne, nec tam ad diuturnitatis memoriam stabile, quàm id, in quo aliquid offenderis. 1. de Or.

Multò acrior est memoria improborum, quàm bonorum. Pro Flac.

Homines imperiti, facilius quod stultè dixeris, reprehendere, quàm quod sapienter tacueris, probare possunt. 2. de Ora.

Qui citandi ex historiis.

159

Ex annalium monumentis testes excitamus eos, quorum omnis vita consumpta est in laboribus gloriosis. 2. de Finib.

Exempl.

Exempla ex vetere memoria & monumentis, ac literis, plena dignitatis, plena antiquitatis: hæc plurimum solent & auctoritatis habere ad probandum, & jucunditatis ad audiendum. 5. Act. in Verr.

Cujus prædicatio omnibus nondum grata est, hunc memoriæ potius, quàm vocis testimonio confirmemus. 1. philip. 11.

Videndum est, ne quos ob beneficia diligere volumus, eorum laudem atque gloriam, cui maxime invideri solet, nimis efferre videamur. 2. de Or.

*Accusator & acet omni crimine, Seniatq; ad
accusandum non studio ductus,
sed officio.* 160

CArere debet omni vicio, qui paratus est in alterum dicere: is demum male dicit, qui non potest verum ab altero audire. Recr. in Salustium.

Nulla salus Reipub. major est, quàm eos, qui alterum accusant, non minus de laude, & honore, de fama sua, quàm illos, qui accusantur de capite, de fortunis suis pertimescere. Itaque semper hi diligentissime laboriosissimeque accusarunt, qui se ipsos in discrimen existimationis venire arbitrabantur. Ex divin. in Verr.

Multa esse oportet in eo, qui alterum accusat, primum integritatem atque innocentiam. Nihil est enim quod minus ferendum sit, quàm rationem ab altero vitæ reposcere cum

re eum, qui non possit suæ reddere. Accusare enim debent ii, qui nullo suo peccato impediuntur, quò facilius alterius peccata demonstrare possint. Ex divin. in Ver.

Omnes, qui alterum in iudicium vocant, providere debent, non solum quid oneris in præsentia tollant, sed etiam quantum in omnem vitam negotii suscipere conentur. Legem enim sibi ipsi indicant innocentiae, continentiae, virtutumque omnium, qui ab altero rationem vitae reposcunt, atque eò magis, si id faciant nulla re commoti, nisi utilitate communi. Nam qui sibi hoc sumpsit, ut mores corrigat aliorum, ac peccata reprehendat, quis huic ignoscat, si qua in re ipse à religione officii declinârit? s. Aët. in Verr.

Postulatur ab omnibus, ut ab iis se abstineant maximè vitiis, in quibus alterum reprehenderunt. Furem aliquem, aut rapacem accusas? vitanda tibi semper erit omnis avaritiæ suspicio. Maleficū quempiam adduxeris aut crudelem? cavendum erit semper, ne qua in re asperior, aut inhumanior fuisse videre. Corruptorem, adulterum? providendum diligenter, ne quod in vita vestigium libidinis appareat. Omnia postremo, quæ vindicaveris in altero, tibi ipsi vehementer fugienda sunt. Etenim non modò accusator, sed ne objurgator quidem ferendus est is, qui, quod in altero vitium

vitium reprehendit, in eo ipso deprehenditur. 5. Act. in Verr.

Nihil est tam inhumanū, quàm eloquentia, &c. 2. Off. Vide Eloquentia. 18.

Nihil est tam alienum ab eo, qui alterum conjurationis accuset, quàm videri conjuratorum poenam, mortemque lugere. Pro Sylla.

Sine summo scelere non potes, quod maleficio in aliis vindicaris, idem in illorum socio, cum scires, defendere. Pro Sylla.

Danda est opera, ne quid contra æquitatē contendas, ne quid pro injuria. 2. Offic.

Hoc præceptum officii diligenter tenendū est, ne unquam innocentem judicio capitis accersas. Id n. sine scelere fieri nullo pacto potest. 2. Off.

Accusatores multos esse. Pro Rosc. Amer. Vide, Præmio & poena resp. continetur. 162.

Utilius est absolvi innocentem, quàm innocentem causam dicere. Pro Rosc. Amer.

Impediri bonam rem est melius, quàm concedi malæ. 3. de legib.

Tu, & quàm rarò, & quatenus accusandum sit; Offi. 2. legito, capite,

Prima igitur.

Præmio & poenâ Respublica continetur.

161
Nec

Nec domus, nec Resp. stare potest, si in ea
nec rectè factis, præmia extent ulla, nec
supplicia peccatis. 3. de Nat. Deor.

Legibus præmia proposita sunt virtutibus
& supplicia vitiis. 1. de Or.

Verus, justus, atque honestus labor, ho-
noribus, præmiis, ac splendore decoratur: vi-
tia autem hominum atque fraudes damnis,
ignominis, vinculis, verberibus, exiliis,
morte mulstantur. 1. de Orat.

Improbis pœna statuenda est, nec minor
verò iis, qui secuti erunt alterum, quàm iis
qui ipsi fuerint impietatis duces. In Lælio.

Quos ipsa natura retinere in officio non
potest, ii magnitudine pœnæ maleficio sub-
moveri debent. Pro Rosci Amer.

Quotusquisque reperietur, qui impunita-
te propositâ abstinere possit injuria? impu-
nitas peccandi maxima est illecebra. 3. Off.

Non satis est eum, qui lacefferit, injuria
sua pœnitere, ut ipse, ne quid tale posthac
committat, & cæteri sint ad injuriam tardio-
res. 1. Off.

Est utilius, unius improbi supplicio mul-
torum improbitatem coercere, quàm pro-
pter multos improbos uni parcere. 5. Act. in
Verr.

Accusatores multos esse in civitate utile
est, ut metu contineatur audacia. Verùm
hoc ita est utile, ut ne planè illudamur ab
accusatoribus. Pro Ros. Amer.

Ut medici membrum sæpè putrefactum :
In Varin. In Similib.

In corpore si quid est. Phil. 9. In Simi. 16.

Ut membra quædam amputantur. 3. Off.
In Simi. 17.

*Rebus prosperis, consulendum
est adversis.*

162

OMnes cum secundæ res sunt, tum maxi-
mè secum meditari oportet, quo pacto
adversam ærumnam ferant. 3. Tus.

Sapienter cogitant, qui temporibus secun-
dis casus adversos reformidant. 4. ad Heren.

Socius, & ejus officia.

163

SOcii putandi sunt, quos inter res commu-
nicata est. 5. act. in Verr.

In rebus minimis socium fallere, tur-
pissimum est : propterea quòd auxilium sibi
se purat adjunxisse, qui cum altero rem com-
municarit. Pro Ros. Amer.

Nemo ferè credit, nisi ei, quem fidelem pu-
tat. perditissimi est igitur hominis & amici-
tiam dissolvere, & fallere eum, qui læsus nō
esset, nisi credidisset. Pro Ros. Amer.

Literas ad se ab amico missas, offensione
aliqua interposita, in medium proferre, pa-
lamque recitare, nihil est aliud, quam tolle-
re è vita vitæ societatem, tollere amicorum
colloquia absentium : multa enim joca esse
solent in epistolis, quæ prolata si sint, inepta
esse videantur : & multa seria : neque tamen
ullo modo divulganda. Philip. 2.

Æquè

Æquè perfidiosum ac nefarium est, fidem frangere, quæ continet vitam, & pupillum fraudare, qui in tutelam pervenit, & socium fallere, qui se in negotio conjunxit. Pro Rosc. Com.

Necesse est, qui socium famâ & fortunâ spoliare conatus est, vanum se & perfidiosum & impium esse fateatur. Pro Quint.

Tecti ad alios esse possumus: socium vero cavere quâ possumus? quem etiam si metuimus, jus officii lædimus. Unde majores cum, qui socium fefellisset, in virorum bonorum numero non putarunt haberi oportere. Pro Rosc. Amer.

Nihil præter laudem bonis atque innocentibus ex sociis reportandum est. 3. de Legibus.

Agricultura.

OMnium rerum, ex quibus aliquid exquiritur, nihil est agriculturâ melius, nihil uberius, nihil dulcius, nihil homine libero dignius. 1. Off.

Vita rustica, quam nos agrestem vocamus, parsimonix, diligentix, justitiæ magistra est. Pro Rosc. Amer.

Vita rustica, maximè disjuncta est à cupiditate, & cum officio conjuncta. Pro Rosc. Amer.

Agricolæ semper ita vivunt, ut quæstum noscant nullum, fructum a eum solum, quem labore pepererint. Pro Rosc. Amer.

Homi-

Hominum generi universo cultura agrorum est salutaris. Nulla vita beator esse potest. Neque solum officio, sed & delectatione & saturitate, copiâque rerum omnium, quæ ad victum hominum & cultum etiam pertinent. Cato Major.

Ipsa ratio arandi, spe magis, & jucunditate quadam, quàm fructu, atque emolumento tenetur. Etenim ad incertum casum, & eventum, certus quotannis labor, & certus sumptus impenditur, Annona porrò pretiū, nisi in calamitate fructuum, non habet. Si autem ubertas in percipiendis fructibus fuerit, consequitur utilitas in vendendis: ut aut malè vendendum intelligas, si processit, aut malè perceptos fructus, si rectè licet vendere. Totæ autem res justitiæ ejusmodi sunt, ut eas non ratio, neq; labor, sed res incertissimæ, veni, tempestatesque moderentur, s. act. in Verr.

Tu plenius legito quibus perfruantur voluptatibus boni senes agricolæ, in libello, qui Cato Major dicitur.

Seruiendum est valetudini.

165

U Bique moderatio virium adsit, & tantum, quantum quisque potest, nitatur. Cato Major.

Non modò quod non possumus, sed ne quantum possumus quidem cogimur. Cato Major.

Habenda

Handwritten notes:
 165
 166
 167
 168
 169
 170
 171
 172
 173
 174
 175
 176
 177
 178
 179
 180
 181
 182
 183
 184
 185
 186
 187
 188
 189
 190
 191
 192
 193
 194
 195
 196
 197
 198
 199
 200
 201
 202
 203
 204
 205
 206
 207
 208
 209
 210
 211
 212
 213
 214
 215
 216
 217
 218
 219
 220
 221
 222
 223
 224
 225
 226
 227
 228
 229
 230
 231
 232
 233
 234
 235
 236
 237
 238
 239
 240
 241
 242
 243
 244
 245
 246
 247
 248
 249
 250
 251
 252
 253
 254
 255
 256
 257
 258
 259
 260
 261
 262
 263
 264
 265
 266
 267
 268
 269
 270
 271
 272
 273
 274
 275
 276
 277
 278
 279
 280
 281
 282
 283
 284
 285
 286
 287
 288
 289
 290
 291
 292
 293
 294
 295
 296
 297
 298
 299
 300
 301
 302
 303
 304
 305
 306
 307
 308
 309
 310
 311
 312
 313
 314
 315
 316
 317
 318
 319
 320
 321
 322
 323
 324
 325
 326
 327
 328
 329
 330
 331
 332
 333
 334
 335
 336
 337
 338
 339
 340
 341
 342
 343
 344
 345
 346
 347
 348
 349
 350
 351
 352
 353
 354
 355
 356
 357
 358
 359
 360
 361
 362
 363
 364
 365
 366
 367
 368
 369
 370
 371
 372
 373
 374
 375
 376
 377
 378
 379
 380
 381
 382
 383
 384
 385
 386
 387
 388
 389
 390
 391
 392
 393
 394
 395
 396
 397
 398
 399
 400
 401
 402
 403
 404
 405
 406
 407
 408
 409
 410
 411
 412
 413
 414
 415
 416
 417
 418
 419
 420
 421
 422
 423
 424
 425
 426
 427
 428
 429
 430
 431
 432
 433
 434
 435
 436
 437
 438
 439
 440
 441
 442
 443
 444
 445
 446
 447
 448
 449
 450
 451
 452
 453
 454
 455
 456
 457
 458
 459
 460
 461
 462
 463
 464
 465
 466
 467
 468
 469
 470
 471
 472
 473
 474
 475
 476
 477
 478
 479
 480
 481
 482
 483
 484
 485
 486
 487
 488
 489
 490
 491
 492
 493
 494
 495
 496
 497
 498
 499
 500
 501
 502
 503
 504
 505
 506
 507
 508
 509
 510
 511
 512
 513
 514
 515
 516
 517
 518
 519
 520
 521
 522
 523
 524
 525
 526
 527
 528
 529
 530
 531
 532
 533
 534
 535
 536
 537
 538
 539
 540
 541
 542
 543
 544
 545
 546
 547
 548
 549
 550
 551
 552
 553
 554
 555
 556
 557
 558
 559
 560
 561
 562
 563
 564
 565
 566
 567
 568
 569
 570
 571
 572
 573
 574
 575
 576
 577
 578
 579
 580
 581
 582
 583
 584
 585
 586
 587
 588
 589
 590
 591
 592
 593
 594
 595
 596
 597
 598
 599
 600
 601
 602
 603
 604
 605
 606
 607
 608
 609
 610
 611
 612
 613
 614
 615
 616
 617
 618
 619
 620
 621
 622
 623
 624
 625
 626
 627
 628
 629
 630
 631
 632
 633
 634
 635
 636
 637
 638
 639
 640
 641
 642
 643
 644
 645
 646
 647
 648
 649
 650
 651
 652
 653
 654
 655
 656
 657
 658
 659
 660
 661
 662
 663
 664
 665
 666
 667
 668
 669
 670
 671
 672
 673
 674
 675
 676
 677
 678
 679
 680
 681
 682
 683
 684
 685
 686
 687
 688
 689
 690
 691
 692
 693
 694
 695
 696
 697
 698
 699
 700
 701
 702
 703
 704
 705
 706
 707
 708
 709
 710
 711
 712
 713
 714
 715
 716
 717
 718
 719
 720
 721
 722
 723
 724
 725
 726
 727
 728
 729
 730
 731
 732
 733
 734
 735
 736
 737
 738
 739
 740
 741
 742
 743
 744
 745
 746
 747
 748
 749
 750
 751
 752
 753
 754
 755
 756
 757
 758
 759
 760
 761
 762
 763
 764
 765
 766
 767
 768
 769
 770
 771
 772
 773
 774
 775
 776
 777
 778
 779
 780
 781
 782
 783
 784
 785
 786
 787
 788
 789
 790
 791
 792
 793
 794
 795
 796
 797
 798
 799
 800
 801
 802
 803
 804
 805
 806
 807
 808
 809
 810
 811
 812
 813
 814
 815
 816
 817
 818
 819
 820
 821
 822
 823
 824
 825
 826
 827
 828
 829
 830
 831
 832
 833
 834
 835
 836
 837
 838
 839
 840
 841
 842
 843
 844
 845
 846
 847
 848
 849
 850
 851
 852
 853
 854
 855
 856
 857
 858
 859
 860
 861
 862
 863
 864
 865
 866
 867
 868
 869
 870
 871
 872
 873
 874
 875
 876
 877
 878
 879
 880
 881
 882
 883
 884
 885
 886
 887
 888
 889
 890
 891
 892
 893
 894
 895
 896
 897
 898
 899
 900
 901
 902
 903
 904
 905
 906
 907
 908
 909
 910
 911
 912
 913
 914
 915
 916
 917
 918
 919
 920
 921
 922
 923
 924
 925
 926
 927
 928
 929
 930
 931
 932
 933
 934
 935
 936
 937
 938
 939
 940
 941
 942
 943
 944
 945
 946
 947
 948
 949
 950
 951
 952
 953
 954
 955
 956
 957
 958
 959
 960
 961
 962
 963
 964
 965
 966
 967
 968
 969
 970
 971
 972
 973
 974
 975
 976
 977
 978
 979
 980
 981
 982
 983
 984
 985
 986
 987
 988
 989
 990
 991
 992
 993
 994
 995
 996
 997
 998
 999
 1000

Habenda est ratio valetudinis: utendū
exercitationibus modicis. Cato Major. V.
Sobriè vivendum. 53.

Amor publicus præferatur privato.

Tantum fraterno amori dandum non
bitror, ut quisquam de salute sua
consultat, communem relinquat. Pro

Non possunt una in civitate multi rem
que fortunas amittere, ut non plures sec
in eandem calamitatē trahant. Pro leg. Ma

Non est magis vituperandus proditor
triæ, quàm communis utilitatis, aut sal
desertor, propter suam utilitatem, aut
tem. 3 de Fin.

Ex multis meliora.

EVariis sumendum est optimum. i. de
Non solum ex malis minima opo
eligere, sed etiam excerpere ex his ip
si quid insit boni. 3. Off.

In duobus malis fugiendum majus, le
est eligendum. Cicero ad Quint. fratrem.

In cæteris studiis è multis eligere homi
commodissimum quodque solent. 2. de
vent.

Ex minimis sæpè maxima.

IN minimis rebus sæpè res magnæ dep
henduntur. Pro Flacco.

Minimis momentis, maximæ temp
rum inclinationes fiunt. Philip. 5.

Dies affert & hora magnas sæpè clau
Philip. 3.

*Maledictum emissum per omnium
aures statim funditur.* 169

Nihil est tam volucre, quàm maledictum,
nihil facilius emittitur, nihil latius diffi-
tur. Pro Plancio.

Nemo in re sua testis. 170

MORE majorum comparatum est, ut in
minimis rebus homines amplissimi te-
stimonium de sua re non dicerent. Pro
Maos. Amer.

Noluerunt maiores nostri, hanc patère
amicitiis viam, ut quem quisque odisset,
ut fam testimonio posset tollere. Ementiuntur
sepe in eos, quos oderunt. Pro Fontejo.

Nemo eo quod habet contentus. 171

Ut quemque fortunæ poenitet. Cicero
Torq. Fam. 6.

Suam quisque conditionem miserimã
tat. Cic. Torq. Fam. 6.

Quod cuique. 1. Offic. Vide, Alterum ne
eris. 103.

Contentum esse. Parad. ult. Vide, Dives.
Dives. 172

Omnes sunt divites (dicunt Stoici) qui
cœlo & terra frui possunt. 1. Off.

Eum intelligimus divitem, cui tanta
essio est, ut ad liberaliter vivendum faci-
contentus sit, qui nihil quærat, nihil appe-
nihil optet amplius. Parad. ultimo.

Contentum suis rebus esse, maximæ sunt,
tissimæque divitiæ. Parad. ultimo.

Pauper

Pauper.

EGens est, qui non satis habet, & is cui nihil satis potest esse. 4. ad Heren.

X Improbi, & avari, quoniam incertae & in casu positae possessiones habent, & plus semper appetunt: nec eorum quisquam adhuc inventus est, cui quod haberet, esset satis, non modò non copiosi ac divites, sed etiam inopes, ac pauperes existimandi sunt. Parad. ult.

Tu qui dives, vel verè pauper dicatur, lege ultimo Ciceronis Paradoxo.

Dives & bonus.

Difficile est virtutes cum revereri, quod semper secunda fortuna sit usus. 4. ad Herennium.

Pecunia & divitiæ.

Expetuntur divitiæ, tum ad vitæ usus necessarios, tum ad perfruendas voluptates. 1. Off.

Pecuniæ quærendæ non solum ratio est, sed etiam collocandæ, quæ perpetuos sumptus suppeditet, nec solum necessarios, sed etiam liberales. 2. Off.

Pecunia efficitrix multarum, & magnarum voluptatum: pecuniâ voluptates pariuntur maximæ. 1. de Finib.

Omnia pecuniâ effici possunt. 5. actione Verr.

Avaritia.

DUæ res sunt, quæ maximè homines ad maleficium impellunt, luxuries & avaritia. 1. Ad Heren.

Corrupti sunt depravatiq̃ue mores admiratione divitiarum. 2. Off.

Nihil est tam sanctum, quod non violari: nihil tam munitum, quod non expugnari pecuniâ possit. 2. act. in Verr.

Nullum est officium tam sanctum, atque solenne, quod non avaritia comminuere, atque violare soleat. Pro Quinctio.

Nemo tam firmum habuit præsidium, quod avaritia non infregerit atque debilitaverit. In Vatini.

Avaritia, est opinio vehemens de pecunia. 4. Tusc.

Illi morbo qui permanat in venas, & in hæret in visceribus, nec inveteratus evelli potest, nomen est avaritia. 4. Tusc.

Magno malo est hominibus avaritia, idcirco quod homines magnis, & multis incōmodis conflictantur propter immentem pecuniæ cupiditatem. 2. ad Heren.

In quibusdam neque pecuniæ modus est neque cupiditatum, quos nulla præda unquam improbè parta minuit, sed auget potius atque inflamat. 1. de Finib.

Nunquam expletur nec satiatur cupiditas: neque solum ea quæ habent, libidine augendi cruciantur, sed etiam amittendi metu. Parad. 1.

Avaritia insatiabilis, immensa & incredibilis potest. Ita enim hominum mentes obstrictas tenet, ut eas nullo tempore respirare permittat. In Vatin.

Nullū est vitiū tetrius, quā avaritia, præsertim in principibus, & Remp. gubernantibus habere enim quæstui Remp. non modò turpe est, sed sceleratum etiam & nefariam. 1. Off.

Quid foedius avaritia? 1. de Leg.

Avaritia senilis vituperanda est maximè. Potest enim quicquam esse absurdius, quàm quò minus viæ restat, eò plus viatici quærere? Cato Major.

Multi pauperes.

Copiæ parvæ singulorum sunt. Eorum autem qui iis egeant, infinita multitudo. 1. Off.

Singulorum opes sæpe sunt tenues & infirmæ ad gratiam referendam, ut opitulanti benemerentibus non queant, si maximè cupiant. Antequam iret in exilium.

Qua sit liberis à patribus relinquenda hereditas.

Optima hereditas, quæ à patribus traditur liberis, omni patrimonio præstantior, est gloria virtutis, rerūq; gestarū, cui dedecori esse, nefas & vitium iudicandum est. 1. Off.

Licet patri apud filium gloriari, ad quem hereditas suæ hujus gloriæ & factorum, imitatio pertinet 1. Off.

Nullum monumentum pater clariùs relinquare potest, quàm effigiem morum suorum, virtutis constantiæ, pietatis, ingenii, filium. Philip. 9.

Quid propriè nostrum.

179

Nihil meum est, neque cuiusquam, quod auferri, quod eripi, quod amitti potest. Paradox. 4.

Id cuiusque est proprium, quo quisq; fruatur, atque utitur. Cic. Curio, Famil. 7.

Oculi augent dolorem.

180

Quocunque in loco quisquis est, idem est eis sensus & eadem acerbitas ex intuitu rerum, & publicarum, & suarum; tamen oculi augent dolorem, qui ea, quæ cæteri audiunt, intueri coguntur, nec avertere à miseris cogitationem sinunt. Cic. Torq. Famil. 6.

Acerba audire tolerabilius est, quàm videre. Cic. Curio, Famil. 7.

Facilius ad ea quæ visa sunt, quam ad illa quæ audita sunt, oculi mentis feruntur. 3. de Orat.

A consuetudine oculorum animum abducere difficillimum est. 2. de Nat. deor.

Nihil est difficilius, quàm à consuetudine oculorum, mentis aciem abducere. 2. de Nat. deor.

Non audire, vel quod audis, non intelligere, utrumq; iuxta existimo.

181

In his linguis, quas non intelligimus, surdi profectò sumus. 5. Tuscul.

Verba neminem movent, nisi eum, qui
ejusdem linguæ societate conjunctus est. 3. de
Orat.

Varietas grata.

Aures nostras, & sermonis suavitatem
nihil est vicissitudine, varietate & com-
mutatione aptius. 3. de Orat.

Nihil est aptius ad delectationem lectoris
quàm temporum varietates, fortunæ quæ vi-
cissitudines: quæ etsi nobis optabiles in ex-
periendo non fuerunt, in legendo tamen e-
runt jucundæ. Cic. Lucejo, Famil. 5.

*Mulieres diutius, quàm Viri, antiqui-
tatem retinent.*

Facilius mulieres incorruptam antiqui-
tatem conservant, quòd multorum ser-
monis expertes, ea tenent semper quæ
prima didicerunt. 3. de Orat.

Mulierum famam, multorum oculis
clara custodia. 2. de Leg.

*Durum est filium patris delicto
impediri.*

Est acerbum parentum scelera filiorum
poënis lui. Cic. Bruto.

Plerique frustra rogantur.

Qui malevolo sunt animo, deteriores
sunt rogati. Cic. Cutioni Fam. 2.

Frustra eos appellamus, quorum
ris atque animus à nobis adhorret. Cic.
frat.

Propri-

Proprium animi ingenui. 186

Est animi ingenui, cui multum debeas eidem plurimum velle debere. Cicer. Curioni, Fam. lib. 2.

Neceſſitas. 187

Neceſſitas cogit, quod non habeas, aliunde ſumere. 3. de Orat.

Futurum turpiſſimum. 188

Nihil eſt turpius ingenuo, nihil minus libero dignum, quàm in conventu maximo cogi à magiſtratu furtum reddere. 4. act. in Verr.

Carè emitur quod precipue impetratur. 189

Malo emere, quàm rogare. 6. act. in Verrem.

Eſt ei ſerendū qui cupiat colligere. 190

Eſt liberale officium, ſerere beneficium, ut metere poſſis fructum. Anteq. ir. in exil.

Secunda fortuna ab homine maximè expetitur. 191

Homini nihil eſt magis optandum, quàm proſpera, æquabilis, perpetuaque fortuna, ſecundo vitæ ſine ulla offenſione curſu. Ad Quir. poſt red.

Eſt optabilius eſt vitæ curſum conficere ſine dolore & ſine injuria, tamen ad immortalitatem gloriæ plus aſſert, deſideratum eſſe à ſuis civibus, quàm omninò nunquam eſſe violatum. Pro domo ſua.

In omni vita nihil est ad laudem illustrius
quàm ipsa calamitas. Pro domo sua.

Favendum nobilitati.

OMnes boni semper nobilitati favem⁹
& quia utile est Reipublicæ nobile
esse homines, dignos majoribus suis
& quia valere debet apud nos clarorum ho
minum senex de Repub. meritum memo
ria etiam mortuorum. Pro Sest.

Non minus debemus ijs, a quibus conservamur, quàm à quibus nascimur.

Non minus jucundi atque illustres sum⁹
hi dies, quibus conservamur, quàm illi
quibus nascimur, quòd salutis certa latitudo
est, nascendi incerta conditio: & quòd sine
sensu nascimur, cum voluptate conserva
mur. 3. Inveſt. in Catil.

Onus dici non debet, quod sponte suscipias.

ONus nō est appellandū, quod cum læ
tia feras ac voluptate. 5. A. Et. in Verr.
*Multi etsi de eadem re contendunt, &
nus tantum sincere potest.*

QUàm multi pares dignitate sunt, uno
tamen primum locum solus potest
obtinere. Pro Muræna.

Quicquid est ejusmodi. 1. Officio. Viti
Ambitio. 71.

Pax.

PAX, est tranquilla libertas. Philip. 2.
Dulce est nomen pacis: res verò ipsa
cū jucunda, tum salutaris. Philip. 13.
Nihil

Nihil est tam popolare, quàm pax, qua non modo ii, quibus sensum natura dedit, sed etiam recta, atque agri mihi lærari videntur. Pro leg. Agraria contra Pop.

Nomen pacis dulce est, & ipsa res salutaris. Philip. 2.

Paci, quæ nihil habet insidiarum, semper est consulendum. 1. Off.

Pax est repudianda, si sub ejus nomine latitet bellum. Philip. 12.

Leges, aut judicia esse non possunt pace sublata. Philip.

Bellum.

197

Suscipienda bella sunt, ut in pace, sine injuria, vivatur. 1. Off.

Non solum adventus belli: sed merus ipse affert calamitatem. Nam cum hostium copiarum non longè absunt, etiamsi irruptio facta nulla sit, tamen pecora relinquuntur, agricultura deseritur, mercatorum navigatio conquiescit. Pro lege Manilia.

Incerti sunt exitus pugnarum, Marsque est communis, qui sæpe spoliantem jam & exultantem evertit, & perculit ab abjecto. Pro Mil.

Incertus est exitus & anceps fortuna belli. Pro M. Marcello.

Incerti sunt exitus belli, Mars communis. Philip. 10.

Incertus est belli exitus. Philip. 13.

Omniū bellorū exitus incerti sunt. C. Tor. Famil. lib. 6.

Omnis belli Mars est communis, & semper incerti exitus praeliorum sunt. Cicero Torquato, Fam. lib. 6.

Armorum exitus semper incerti & timendi. Cic. Att. lib. 7.

Bellum civile.

Civile bellum perniciosissimum. Cic. Att. lib. 8.

Omnia sunt misera in bellis civilibus, sed miserius nihil quàm ipsa victoria, quæ etiam si ad meliores venit, tamen eos ipsos ferociiores, impotentioresq; reddit, ut etiam si natura tales non sint, necessitate tamen effigantur. Multa enim victori eorum arbitrio per quos vicit, etiam invito facienda sunt. Cic. Marcello, Fam. lib. 4.

Bellorum civilium hi semper exitus sunt, ut non ea solum fiant quæ velit victor, sed etiam jam ut iis mos gerendus sit quibus adiutoribus parta sit victoria. Cic. Cornif. Famil. lib. 12.

Nihil viro bono & quieto, & bono civi magis convenit, quàm abesse à civilibus controversiis. Cic. Attico. lib. 9.

Victoria.

Victoria est semper insolens. Cicero Sert. Sulp. Fam. lib. 4.

Victoria, naturâ & insolens & superba est. Pro Marcello.

Facilis Victoria, si repugnet nemo.

Facilis

Facile est viacere non repugnantem. 1.
Tuscul.

Nulla est laus ibi esse integrum, ubi
nemo est, qui aut possit, aut conetur corrup-
pere. 1. act. in Verr.

Vetus odium Six occidet. 201

Hoc natura est insitum ut quem timue-
ris, qui cum de vita, fortunisque con-
tenderis, cujus ex insidiis evaseris, sem-
per oderis. Pro Sylla,

Spes. 202

Sola spes hominem in miseriis consolari
solet. in Catil.

*Non desinit quis esse medicus, etiamsi
non curetur agrotus.* 203

Aegri, quia non omnes convalescunt,
non idcirco nulla medicina est. 2. de Nat.
Deor.

*Non domo dominus, sed domino domus
commendari debet.* 204

Non domo dominus, sed domino domus
honestanda est. 2. de Divin.

*Qui laude non ducitur, nec metu
quoque movebitur.* 205

Si laus allicere nos ad rectè faciendum non
potest, nec metus quidem à seclissimis fa-
ctis potest avocare. Pro Mil.

*Omnes non tam gloria moventur,
quàm ignorantia.* 206

Quis honorem, quis gloriam, quis lau-
dem, quis ullum decus tam unquam

expetit, quàm ut ignominiam, infamiam
contumeliam, dedecus fugiat? Part. Orat.

Nemo est tam agrestis, quem si non ipsa
honestas, contumelia tamen & dedecus, ma-
gnopere moveat. Part. Orat.

SENTENTIARUM

POLITISSIMARUM,

LIBER II.

Ex M. T. Cic. Epistolis Familiaribus, ordin-

Aphabetico à PETRO DUBOIS

I.C. decerptarum.

Absentes, certiores fieri cupiunt.

Cio, quàm sis curiosus, & quàm
omnibus peregrinantibus grati-
sit, minimarum quoque rerum
quæ domi gerantur, fieri certio-
res. Famil. lib 8. ep. 1.

Adversitati omnia obnoxia.

Nulla est acerbitas, quæ non omnibus, &
orbis terrarum perturbatione impendere vi-
deatur. Fam. l. 2. ep. 16.

Adversa aquo animo toleranda.

Quod te præclare res humanas contem-
nentem, & oprime contra fortunam parat-
um, armatumque cognovi. Quam quidem
laudem sapientiæ statuto esse maximam.

Noa

Non aliunde pendere, nec extrinsecus, aut bene, aut male vivendi suspensas habere rationes. Fam. l. 5. ep. 13.

Ne tam graviter eos casus feramus, quos nullo consilio vitare possumus. Fam. l. 5. ep. 16.

Non est jam gravitatis ac sapientiæ tuæ, quam à puero præstitisti, ferre immoderatus casum incommodorum tuorum, qui sit ab eorum, quos dilexeris, miseria, maloque se junctus. Fam. l. 5. ep. 16.

Te hortarer, rogaremque, ut & hominem te, & virum esse meminisses, id est, ut communem, incertumque casum, quem neque vitare quisquam nostrum ullo pacto potest, sapienter ferres. Fam. l. 5. ep. 17.

Ut illa secunda moderatè tulimus: sic hanc non solum adversam, sed etiam funditus eversam fortunam fortiter ferre debemus. Fam. l. 5. ep. 21.

Quando præstitimus, quod debuimus, moderatè quod evenit, feramus. Famil. lib. 6. epist. 4.

Everfis omnibus rebus, cum consilio profici nihil possit, una ratio videtur, quid quid evenerit, ferre moderatè. Fam. lib. 6. epist. 21.

Advocati officium.

3

Accepisti quibus rebus adductus, quanque rem, causamque defenderim, quique meus in rep. sit pro mea parte capeienda status. Fam. lib. 1. ep. 9.

Advocati boni qualitates.

Si me virum bonum, si dignum iis studiis, eaque doctrina, cui me à pueritia dedi: si factis magni animi, non minimi consilii in maximis rebus perspectum habet: nihil in me non modò perfidiosum & insidiosum, & fallax in amicitia, sed ne humile quidem, aut jejunum debes agnoscere. Famil. lib. 3. epist. 10.

Afflicto quid meditandum sit.

Nemo est tam afflictus, qui si nihil aliud studeat, nisi id quod agit, non possit navare aliquid & efficere. Fam. l. 6. ep. 1.

Aliorum malis laborandum.

Te sapientia prædicitum singulari, non tuis bonis delectari potiùs, quàm alienis malis laborare. Fam. l. 4. ep. 2.

Amicus voluntatem amici in omnibus sequitur.

Hominem ita tibi conjunctum, ut mihi, cum illo cùm loquerer, tecum loqui videretur. Fam. l. 3. ep. 6.

Amici quales esse debeant.

Ut nos ii sumus, qui esse debemus, id est, studio digni & literis nostris, dubitare non possumus, quin ea maximè conducant, quæ sunt rectissima. Fam. l. 5. ep. 19.

Amicorum bona communia.

Ejus omni, & gratia, quæ summa est, & opibus, quas intelligis maximas, sic fruor, ut meis. Fam. l. 1. ep. 9.

Amicorum

*Amicorum utilitas, & in prosperis,
& in adversis.*

Hoc ejusmodi esse statuo, ut sine talium virorum, & amicorum benevolentia, neque in adversa, neque in prospera fortuna ququam vivere possit. Fam. l. 4. ep. 11.

Amicorum unanimitas, & concordia.

Ego tibi tantum tribuo, quantum mihi fortasse arrego: & exploratum habeam, quid quid nos communi sententia statuerimus, id omnes homines probaturos. Famil. lib. 4. epist. 1.

Amoris vis.

7

Est omninò patriæ charitas meo quidem iudicio maxima: sed amor, voluptatisque conjunctio plus certè habet suavitatis. Fam. lib. 10. ep. 5.

Nihil est quod studio, & benevolentia, vel amore potius effici non possit. Famil. lib. 3. epist. 9.

Amoris Veri & ficti iudicium.

Nam etsi non facile dividatur amor verus, & fictus, nisi aliquod incidat ejusmodi tempus, ut quasi aurum igne, sic benevolentia fidelis periculo aliquo perspici possit. Fam. l. 9. ep. 16.

Amoris signa.

Quid mihi ille non commisit? quid non mecum communicavit? quid de se in senatu, cum ipse obesset, per quemquam agi ma-

luit? quibus ille me rebus non ornatum voluit amplissimè? Fam. l. 3. ep. 10.

Amicitia utilitas.

Quid mihi utilius, quid commodis meis aptius, quàm hominis nobilissimi, atque honoratissimi conjunctio: cuius opes, ingenium, liberi, affines, propinqui, mihi magnos vel ornamento, vel praesidio esse possent? Famil. lib. 3. ep. 10.

Animo complecti non minus, quàm oculis intueri.

Nec minus nostra sunt, quæ animo complectimur, quàm quæ oculis intuemur. Famil. lib. 5. ep. 17.

Ars una cùm deficit, alia quærenda.

Me posteaquam illi arti, cui studueram, nihil esse loci, neque in curia, neque in foro viderim, omnem meam curam, atque operam ad philosophiam contulisse. Famil. lib. 4. epist. 3.

Artibus quibus elaborandum.

Quarum laudum gloriam adamaris: quibus artibus et laudes comparantur, in iis esse elaborandum. Fam. l. 2. ep. 3.

Astutia.

Id est maximè astuti, omnia ad suam utilitatem referre. Fam. l. 3. ep. 10.

Audacia.

His temporibus audacia pro sapientia licet uti. Fam. l. 1. ep. 9.

Audi-

Auditus.

13

Audire tolerabilius est, quàm videre. Fam.
l. 7. ep. 30.

B

Bellum.

14

IN bello Jus civile friget. Fam. l. 7. ep. 13. &
16. & 17.

Bellorum enim civilium hi semper exitus sunt, ut non ea solùm fiant, quæ velit victor, sed etiam, ut iis mos gerendus sit, quibus adiutoribus parata sit victoria. Fam. l. 12. ep. 18.

Ut gravius ægrotant ii, qui cum levati morbo viderentur, in eum de integro inciderunt: sic vehementius nos laboramus, qui profligato bello, ac penè sublato; renovatum bellum gerere conamur. Fam. lib. 12. epist. 30.

In bello quid cura esse debeat.

Mihi, ut in ejusmodi re, tantoque bello maximæ curæ est, ut quæ copiis, & opibus temerè vix possumus, ea mansuetudine, & continentia nostrâ, sociorum fidelitate teneamus. Fam. l. 15. ep. 3.

Equidem etiam mihi illud animadvertisse videor (scis enim quàm attentè te audire soleam) te non tam res gestas, quàm mores, instituta atque vitam Imperatorum spectare solere, in habendis, aut non habendis honoribus. Fam. l. 15. ep. 4.

Quòd si in mea causa considerabis: reperies

ries me exercitu imbecillo, contra metum
maximi belli firmissimum præsidium habu-
isse æquitatem, & continentiam. Ibid.

Belli calamitas.

Rem vides, quomodo se habeat, orbem
terrarum, in periculis distributis ardere bello:
urbem sine legibus, sine judiciis, sine jure,
sine fide, relictam direptioni, & incendiis.
Fam. l. 4. ep. 1.

Quia tanta perturbatio & confusio est re-
rum: ita perculsa & prostrata fœdissimo bel-
lo jacent omnia, ut is cuique locus, ubi ipse
sit, miserrimus esse videatur. Famil. lib. 4.
ep. 4.

Belli exitus.

Etsi quem exitum acies habitura sit, divi-
nare nemo potest: tamen & belli exitum
video: & si id animus, hoc quidem certè,
cùm necesse sit alterutrum vincere, qualis
futura sit hæc vel illa victoria. Famil. lib. 6.
epist. 3.

In Bello quid desideretur.

Si hos moderari possemus, ut pro viribus
copiarum tuarum, belli quoque existeret
magnitudo, & quantum gloriæ, triumpho-
que opus esset assequeremur: periculosum
que & gravem illam dimicationem evitare-
mus: nihil tam esset optandum. Famil. lib.
8. ep. 5.

In Bello pars honestior sequenda.

Quin homines in dissensione domestica
debeant

debeant, quandiu civiliter sine armis certe-
tur, honestiorem sequi partem : ubi ad bel-
lum & castra ventum sit, firmiorem : & id
melius statuere, quod tutius sit. Famil. lib.
8. ep. 14.

Bellorum exitus incerti.

Cumque omnium bellorum exitus incer-
ti sint. Fam. l. 6. ep. 1.

*Ob Beneficia collata, licet non remunerentur,
quantum latamur.* 15

Nulla re tam lætari soleo, quàm meorum
officiorum conscientia, quibus si quando non
mutuò responderetur, plus apud me officii re-
sidere patior. Fam. l. 5. ep. 7.

In Beneficio par pari referri debet.

Mihi tam multa pro se perpeſſo atque per-
functo, concederet, ut officium meum,
memoremque in benemeritos animum, fi-
demque præstarem. Fam. l. 1. ep. 9.

Bonus quis non sit. 16

Quis enim est bonus, qui facit nihil, nisi
sua causa? Fam. l. 7. ep. 12.

*Boni ob caput, id est, ob virtutem, non autem
ob corpus malis inſiſi.*

Ut Apelles Veneris caput & summa pecto-
ris politissima arte perfecit, reliquam par-
tem corporis inchoatam reliquit: sic quidam
homines in capite meo solum elaborarunt,
reliquum verò corpus imperfectum & rude
reliquerunt. In quo ego spem fefelli non
modo

modo invidorum, sed etiam inimicorum meorum. Fam. l. 1. ep. 9.

Bonis abesse prodest, cum à malis premuntur.

Qui & summâ voluntate cesserit, & egrègiâ animi alacritate abfuerit, neque sanè recte curârit. Fam. l. 1. ep. 9.

Bona an muneribus insumenda?

Iis bonis, quæ tibi naturâ, studio, fortunâ data sunt, facilius omnia consequi possis, quàm muneribus. Fam. l. 1. ep. 3.

C.

Civis sanctitate, prudentiâ, & dignitate præslet.

OMneis civeis sic existimant, quasi lumen aliquod, extinctis cæteris, elucere sanctitatem, & prudentiam, & dignitatem tuam. Fam. l. 4. ep. 3.

Cives qui diligendi.

Remanere in civitate studia propè omnium consensu, erga forteis & industrios viros. Fam. l. 3. ep. 10.

Quòd te ab ipsa Rep. defensum scribis: quidē etiam in summa bonorum & fortium civium copia, tueri taleis viros deberet: nunc verò eò magis, quòd tanta penuria est in omni, vel honoris, vel ætatis gradu, ut tam orba civitas, taleis tutores complecti debeat. Fam. l. 1. ep. 11.

Civitatum sumptus minuendi.

Diligentissimè scriptum caput est, quod pertinet ad minuendos sumptus civitatum: quo

quo in capite sunt quædam nova, salutaria civitatibus, quibus ego magnopere delector. Fam. l. 3. ep. 8.

Commune cum voluptuosis esse non potest. 20

Commune nihil potest esse apud eos, qui omnia voluptate metiuntur. Famil. l. 7. epist. 12.

Conjunctio & affinitas. 21

In omnibus novis conjunctionibus interest, qualis primus aditus sit, & qua commendatione, quasi amicitie fores aperiantur. Fa. l. 13 ep. 11.

Conscientia rectæ voluntatis, maxima consolatio. 22

Conscientiam rectæ voluntatis, maximam esse consolationem rerum incommodarum. Fam. l. 6. ep. 4.

Conscientia recta homo mortem non timet.

Quod mihi ad consolationem commune tecum est, si jam vocer ad exitum vitæ, non ab ea repub. avellar, qua carendum esse doceam, præsertim cum id sine ullo sensu futurum sit. Adjuvat etiam ætas, & acta jam viri: quæ cum cursu suo benè confecto, delectatur, tum vetat in eo vim timere, quod nos jam natura ipsa perduxerit. Famil. lib. 6. ep. 4.

Consilium non aliunde quarendum, cum consulere nos possumus. 23

Nemo est qui sapientius tibi suadere possit, nunquam labere, si te audies. Fam. l. 2. epist. 7.

Con-